

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

Piret Kütt

**HOMOSEKSUAALSUSE AVALIKUSTAMINE
PEREKONNALE EMANE NARRATIIVIDES**

Magistritöö

Juhendaja: Ph.D. Dagmar Kutsar

Juhendaja allkiri. _____

Tartu 2011

ABSTRACT

Disclosure of homosexual orientation to families, the narratives of mothers` of gay sons

Disclosing homosexual orientation to parents has been seen as a complicated phase of coming out process and my earlier research “Coming out as a homosexual, the case of gays in Estonia” (Kütt, 2007) revealed that there were different concerns about the topic and more attention on the phenomenon is needed. There have not been much research done about the parent experience connected to their child disclosure therefore the aim of current study is to get an overview of the meaning of coming out to parents through bringing out mothers’ stories to understand their aspect and to evaluate the need for help and support system in Estonia.

The theoretical part of the study gives an overview of the topics related to coming out to family, including societal aspects on that theme and support system for parents with homosexual child.

The research material consists of 4 interviews with mothers, whose sons are gay. The method of narrative interview was used to disclose the meaning that mothers related with their experience of getting to know about their son’s homosexual orientation and how they are adapting with that. Thematic narrative analysis method was used to make meaning of mothers’ narratives.

It emerged that mothers while creating their narratives struggled between dominant and personal narratives. Mothers constructed alternative narratives through solving personal conflicts to cope with the situation where the mother and her son do not correspond to the dominant narratives about motherhood and heterosexuality in society. It can be said that coping with the new life situation is harder for mothers who are strongly affected by the dominant narratives because reconstructing their beliefs takes longer time and effort. As mothers need to confront their personal and dominant narratives about motherhood and homosexuality the narrative therapy might be advised to support that process.

The keywords: homosexuality, coming out, narrative, narrative research, motherhood

SISUKORD

ABSTRACT	
SISSEJUHATUS	5
1. PEATÜKK: TEOREETILINE ÜLEVAADE	7
1.1 TEEMASSE SISEJUHATAVAD MÕISTED	7
Seksuaalsus, sugu ja seksuaalne orientatsioon	7
Homoseksuaalsus	8
Geid ja lesbid	9
Homofobia, heteroseksism, heteronormatiivsus ja diskrimineerimine	10
1.2 DOMINEERIVAD JA ALTERNATIIVSED SUHTUMISED	
ÜHISKONNAS	11
Domineerivad suhtumised homoseksuaalsusesse ühiskonniti	11
Alternatiivsed suhtumised homoseksuaalsusesse: geiliikumine	16
1.3 HOMOSEKSUAALNE IDENTITEET	19
Homoseksuaalse identiteedi kujunemine	19
Homoseksuaalse identiteedi varjamine	21
Homoseksuaalsuse avalikustamine	22
1.4 HOMOSEKSUAALSUSE AVALIKUSTAMINE PEREKONNALE	24
Homoseksuaalsete laste hirmud ja kogemused vanemate reaktsioonidest	24
Vanemate reaktsioonide taust	26
Vanemate kohanemine lapse homoseksuaalse orientatsiooniga	29
1.5 ABI- NING TUGISÜSTEEMID	32
Probleemiseade	35
Eesmärk ja uurimisülesanded	36
Uurimisküsimused	37
2. PEATÜKK: METOODIKA	38
Uurimuse teoreetiline lähtekoht	38
Andmekogumismeetod	38
Valim	40
Uurimuse käik	42
Andmeanalüüsimeetod	43
Uurimuse eetiline aspekt	44

3. PEATÜKK: ANALÜÜS JA ARUTELU	46
Emade narratiivid	46
Ühiskonna mõju	55
Homoseksuaalsuse tõlgendused	60
Eelaimdus	65
Poja homoseksuaalsusest teadasaamine ja esmased reaktsioonid	69
Ettevalmistatus	74
Teistega rääkimise (mitte) vajalikkus ja varjamine	77
Poja homoseksuaalsusega leppimine	81
ENESEREFLEKTSIOON	86
KOKKUVÕTE	87
KASUTATUD KIRJANDUS	89
LISA 1.	94

SISSEJUHATUS

Magistritöö on jätk 2007. aastal Tartu Ülikoolis sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialal valminud bakalaureusetööl “Homoseksuaalsuse avalikustamine ehk “kapist väljatulemine” Eesti geide näitel” (Kütt, 2007). Tookordses uurimuses tuli välja, et perekonnale teavitamise hetkel ja edaspidises käitumises kerkisid esile mitmed käitumismustrid ning et perekonnale homoseksuaalsusest teavitamine eeldab põhjalikumat eeltööd.

Eestis on üldiselt vähe uuritud homoseksuaalsuse avalikustamise teemat ning samuti pole uuritud homoseksuaalsete laste vanemate kogemusi ning seisukohti seoses nende laste homoseksuaalsuse avalikustamisega perekonnale. Sellest tulenevalt on antud magistritöö eesmärgiks saada ülevaade homoseksuaalsuse päritoluperekonnale avalikustamise etapi tähendustest homoseksuaalsete noormeeste emadele, et läbi lugude kuuldavaks tegemise anda võimalus nende paremaks mõistmiseks ning anda hinnang seksuaalvähemuste abi- ning tugisüsteemidele Eestis. Sotsiaalpoliitika ning sotsiaaltöö üheks osaks on seksuaalvähemused ning neid ümbritsev keskkond, seetõttu on oluline seda valdkonda kitsamalt uurida.

Töö teoreetilise osa eesmärk on anda ülevaade teemadest, mis on vähemal või rohkemal määral seotud homoseksuaalse orientatsiooni avalikustamisega perekonnale. Teoreetiline osa sisaldab teemasse sisejuhatavaid mõisteid ning annab ülevaate nii homoseksuaalsete inimeste kui ka nende emade vaatenurgast homoseksuaalsuse avalikustamise teema kohta. Lisaks annab teoreetiline osa ülevaate ka suhtumisest homoseksuaalsusesse ühiskonniti ning geiliikumisest. Enim käsitletud autorid selles töös on Susan Saltzburg, Igor Kon ja Mark Goggin.

Teoreetilist osa täiendav uurimus on läbi viidud nelja homoseksuaalse noormehe emaga, kes on teadlikud oma poja homoseksuaalsest orientatsioonist. Nii intervjuudeks kui analüüsiks kasutati narratiivmeetodit. Antud töös on analüüs ja arutelu esitatud seotult ning seda teooria võrdluses.

Tahaksin tänada oma juhendajat Dagmar Kutsarit, kes suunas mind töö valmimise perioodil. Samuti olen tänulik Merle Linnole, kes aitas mul mõista narratiivide olemust. Eriline tänu kuulub kõigile intervjuudes osalenud emadele.

1. PEATÜKK: TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1 TEEMASSE SISEJUHATAVAD MÕISTED

Seksuaalsus, sugu ja seksuaalne orientatsioon

Seksuaalsus on inimese olemise põhiaspekt kogu elu vältel, mis kätkeb endas sugu, soorolli-identiteete ja rolle, seksuaalset orientatsiooni, erootilisust, naudingut, intiimsust ja reproduktsiooni (Kon, 2004). Seksuaalsust kogetakse ja väljendatakse mõtetes, fantaasiates, soovides, uskumustes, hoiakutes, väärtushinnangutes, käitumises, rollides ja suhetes (PAHO/WHO, 2000 viidatud Kon, 2004 kaudu). Inimene ei pruugi kogeda ja väljendada kõiki neid mõõtmeid ja seejuures tasub silmas pidada, et inimese seksuaalsust mõjutab bioloogiliste, psühholoogiliste, sotsiaalsete, majanduslike, poliitiliste, kultuuriliste, eetiliste, õiguslike, ajalooliste ja religioossete ning hingeliste tegurite vastasmõju (Kontula, Poolamets, 2006; PAHO/WHO, 2000 viidatud Kon, 2004 kaudu). Võib öelda, et seksuaalsus on sildistamise ja definitsiooni küsimus ning mitte miski pole seksuaalne iseenesest, nagu ütles Ken Plummer oma raamatus “Sexual Stigma” (Weeks, 1991), vaid nimetamine teeb selleks.

Oluline on vahet teha mõistetel bioloogiline ning sotsiaalne sugu. Nende kahe mõiste selgituse toob välja Holly Devor (1989). *Bioloogiline sugu* (ingl.k. *sex*) on määratud kromosoomide poolt. XX-kromosoomi kandvad inimesed on klassifitseeritud kui naised ning XY-kromosoomi kandvad inimesed kui mehed. *Sotsiaalset sugu* (ingl.k. *gender*) jaotatakse samuti tavaliselt kahte kategooriasse: mehed ja naised ning on ära tuntav sotsiaalse käitumise põhjal. Ometi on sotsiaalne sugu märksa keerulisem kontseptsioon ning olles konstrueeritud ühiskonna poolt võib see olla erinevalt mõistetud mõnel teisel ajal või teises kultuurikontekstis. Judith Butleri (2007 viidatud Käbin, 2010 kaudu) järgi on sugu „performatiivne“ ehk et me toodame oma sotsiaalset sugu naise või mehena läbi oma tegude, näiteks läbi selle, kuidas riietume või räägime. Tavaliselt inimestel bioloogiline ning sotsiaalne sugu ühtivad, kuid mitte alati (Devor, 1989).

Kuna seksuaalsus kätkeb endas ka seksuaalset orientatsiooni kitsamalt ning on oluliseks aspektiks antud magistritöö mõistmisel, siis toon siinkohal välja ka selle mõiste käsitlused.

Seksuaalne orientatsioon on isiksuse erootiliste ja/või emotsionaalsete kiindumuste struktuur, mille alusel teeb inimene ka valiku tema seksuaalpartnerite bioloogilise ning sotsiaalse soo kohta (Spitzer, 1981 viidatud Goggin, 1993 kaudu; Kon, 2004) hõlmates fantaasiaid, teadlikku külgetõmmet, emotsionaalseid ja romantilisi tundeid ja seksuaalset käitumist (Klein jt., 1985, Shively & De Cecco, 1977 viidatud Goggin, 1993 kaudu). See on mosaiik bioloogilistest, psühholoogilistest ja sotsiaalkultuurilistest faktoritest (Byne & Parsons, 1993 viidatud Seutters & Rovers, 2004 kaudu). Varasemalt on viidatud, et seksuaalne orientatsioon on muutumatu ning seda on kasutatud inimese hetero-, homo- või biseksuaalsete eelistuste kirjeldamiseks (Goggin, 1993). Samas näiteks Kate Bornstein (2009 viidatud Käbin, 2010 kaudu) loetleb kümneid seksuaalseid identiteete, mida inimesed võivad endale omistada. Kuna seksuaalsus on soojätkamisest sõltumatu, pole seksuaalsuse vormide mitmekesisus enam erand, vaid reegel (Kon, 2004).

Homoseksuaalsus

Homoseksuaalsuse mõiste võttis 1869. aastal kasutusele Austria-Ungari kirjanik ja tõlkija Karl Maria Benkert von Kertbeny. Inglise keelde tõi selle Havelock Ellis, kes 1890. aastail uuris inimese seksuaalsust. See omast soost inimeste vastu füüsilist ja emotsionaalset tõmmet kirjeldav mõiste tuleneb kreeka keelsest sõnast *homos*, mis tähendab “sarnane”. (Gei ja Lesbi Infokeskuse [GLIK] koduleheküljel). On nähtud, et homoseksuaalne orientatsioon hõlmab ka seksuaalseid kontakte samast soost isikuga (Kon, 2004; Kon, 1987), kuid mitte alati ei peeta samasoolisi seksuaalseid suhteid homoseksuaalsuse olemuse väljatoomise juures oluliseks ning alati ei pruugi homoseksuaalne inimene, kellel on seksuaalne ja emotsionaalne meeldivus samast soost inimeste vastu, ka ise ennast homoseksuaalseks pidada (Martin & Lyon, 1972 viidatud Goggin, 1993 kaudu; Poolamets jt., 2000). Mark Goggin (1993) lisab, et homoseksuaalsus hõlmab ka romantilisi tundeid, emotsionaalset külgetõmmet ja fantaasiaid samast soost isiku vastu.

Geid ja lesbid

Oluline on vahet teha mõistetel *gei* ja *lesbi*, kuna ajaloos on neid mõisteid, eriti mõistet *gei*, mõistetud ning käsitletud erinevalt.

Gei (ingl.k. *gay*) on laiemas tähenduses igasugune homoseksuaalse suundumusega isik ning sõna „*gay*“ viitas iseenesest ajalooliselt inglise keeles muretusele, rõõmsameelsusele ja kirevusele (Vikipeedia). Igor Kon (2004), käsitledes *gei* mõiste päritolu, räägib sellest, et selle mõiste võtsid kasutusele Lääne- Euroopa ja Ameerika homoseksuaalsed inimesed, et üle saada nende jaoks solvavast meditsiinilisest lahterdamisest. Inglismaal tähistas sõna *gay* kergemeelset noort elumeest ning naiste kohta käivalt prostitutsiooni. 20. sajandi alguses sai sõna *gei* inglise homoseksuaalse subkultuuri koondsõnaks.

Aegade jooksul on sõna *gei* tähendus muutunud kitsamaks, ning ei haara enam homoseksuaalse orientatsiooniga inimesi tervikuna. Kitsamas tähenduses osutatakse sellega eelkõige meessoost homoseksuaalse orientatsiooniga isikule (Goggin, 1993; Vikipeedia). Ka oma töös kasutan edaspidi mõiste *gay* eesti keelde mugandatud vormi *gei* selle kitsamas tähenduses, ehk siis homoseksuaalse suundumusega meessoost isiku kohta.

Mõiste *lesbi* käsitus on olnud palju selgem viidates naissoost homoseksuaalse suundumusega isikule (Kon, 1987; Vikipeedia). Sõna *lesbi* tuleneb Lesbose saare nimest Kreekas, kus elas antiikaja poetess Sappho, kelle paljud luuletused olid pühendatud naistevahelisele armastusele (Vikipeedia).

Rääkides homoseksuaalsetest inimestest, tuleb silmas pidada individuaalsuse aspekti. Nagu ka heteroseksuaalide puhul võib kohata erinevate iseloomudega ning elustiilidega inimesi, nii on see ka homoseksuaalse seksuaalse orientatsiooniga inimeste puhul ning vahel võib olla ainuke joon, mis ühendab kahte homoseksuaalset inimest, nende seksuaalne orientatsioon. Sageli on olulisemad muud sotsioloogilised kategooriad nagu sugu, rahvus, haridus, vanus (Land, 2005 viidatud Käbin, 2010 kaudu), mis mõjutavad homoseksuaalse inimese mõtteid ja käitumist ning Bernstein (2003 viidatud Martin jt., 2010 kaudu) on öelnud iseloomustamiseks

homoseksuaalsete inimeste individuaalseid erinevusi, et geide kogukonnas on samas ulatuses pühakuid ja kelme nagu igas teises.

Homofobia, heteroseksism, heteronormatiivsus ja diskrimineerimine

Erinevates teostes homoseksuaalsuse kohta ning ka käesolevas töös võib kohata mõisteid *homofobia*, *heteroseksism* ning *heteronormatiivsus*. Et mõista nende sisu, toon siinkohal välja nende mõistete seletuse.

GLIK'i koduleheküljel räägitakse mõistest *homofobia*, mille pakkus välja George Weinberg 1972. aastal, tähistamaks igasuguseid irratsionaalseid hirme homoseksuaalsuse suhtes. Homofobseid tundeid võib ilmned nii heteroseksuaalsetel kui ka (enamasti varjatud) homoseksuaalsetel inimestel. Homofobia aluseks olev irratsionaalne hirm võib leida väljundi otsese rünnakuna (füüsiline vägivald) või siis keeldude ja kuulujuttudena (sõnaline vägivald). Eespool kirjeldatud käitumine on indiviidi kaitsereaktsioon talle tundmatu nähtuse ees. Inimene ei tea, kuidas reageerida, kohates ebatraditsioonilist käitumist. Käsiraamatus K.A.S. (2007) tuuakse välja teadlaste seletus, et tegu on pigem ägeda irratsionaalse vastumeelsuse kui hirmuga, sest lesbide, geide ja nende eluviisi kartmiseks pole mingisugust objektiivset põhjust.

Kuna lesbide, geide ja biseksuaalide tagakiusamine ei esine reeglina foobia kujul, siis eelistavad sotsiaalteadlased kasutada tänapäeval muid mõisteid, mis viitavad homoseksuaalide vastu suunatud negatiivsete tunnete, suhtumiste ja käitumiste kogumile (K.A.S., 2007). Erialases kirjanduses on termin *homofobia* nüüdseks tihtipeale asendatud terminiga *heteroseksism*, mida ameerika sotsiaalpsühholoog määratleb kui "ideoloogilist süsteemi, mis eitab, alandab ja stigmatiseerib igasuguse mitteheteroseksuaalse käitumise, identiteedi, suhete või kogukondade vorme" (Herek, 1994: 320 viidatud Kon, 2004 kaudu). "Leebem" heteroseksism ei eita seksuaalsuse alternatiivseid vorme, vaid peab neid perifeerseteks variatsioonideks või kõrvalekaldumisteks eeldatavast heteroseksuaalsest "normist" ning heteroseksismi tase sõltub tervest reast makrosotsiaalsetest faktoritest (Kon, 2004).

Kasutusele on võetud ka mõiste *heteronormatiivsus*, mis väljendab heteroseksuaalsete inimeste poolt ideed sellest, et heteroseksuaalsed suhted on normaalsed, samal ajal kui teisi suhtevorme peetakse ebanormaalsseteks ning mitte aktsepteeritavateks (LGBT Organizing Handbook, 2006).

Diskrimineerimine on seadusevastane eelistamine ja õiguste piiramine rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu (Õigusleksikon, 2000) ehk olukord, kus ühte inimest koheldakse samas olukorras võrreldes teistega ilma objektiivse põhjuseta erinevalt (K.A.S., 2007). Inimene võib oma teatud rühma kuulumise tõttu kogeda nii otsest kui kaudset diskrimineerimist (K.A.S., 2007).

Whitley ja Kite (1995) toovad oma artiklis välja, et mehed suhtuvad negatiivsemalt homoseksuaalsusesse kui naised, seda eriti siis, kui hinnatavaks sihtmärgiks on gei mees. Kon (2004) näeb, et negatiivsemalt suhtuvad homoseksuaalsusesse mehed, kellel on, mida varjata ja/või keda kahtlustatakse homoseksuaalsuses. Whitley ja Kite (1995) seletavad aga negatiivset suhtumist pigem rolli ning ettekirjutuste teooriaga, mille kohaselt heteroseksuaalsed inimesed, eriti mehed, kiidavad heaks traditsioonilisi rolle, mis on omased meestele ja naistele ning sellest tulenevalt kujuneb negatiivne suhtumine homoseksuaalide vastu.

1.2 DOMINEERIVAD JA ALTERNATIIVSED SUHTUMISED ÜHISKONNAS

Domineerivad suhtumised homoseksuaalsusesse ühiskonniti

GLIK'i koduleheküljelt võib lugeda, et eri aegadel on suhtumine homoseksuaalsusesse oluliselt varieerunud, ulatudes täielikust heakskiidust ja suhtevormina avalikust tunnustamisest (klassikaline Kreeka, Vana-Rooma) kuni püüdeni seda täielikult välja juurida (hiliskeskajal ja varauusajal Euroopas, kaasajal mõnedes Aasia ja Aafrika riikides). Selliseid suhtumisi võib pidada domineerivateks antud ajal antud ühiskonnas. Homoseksuaalide tagakiusamine muutus kõige kurjemaks natsiajastu Saksamaal, kui homoseksuaale sunniti

kandma roosat värvi kolmnurki ning suur hulk neist interneeriti ja tapeti (Centerwall, 2001; Veske, 2010). Põhimõtteliselt olid Natsi-Saksamaal homoseksuaalsed mehed meditsiiniliste eksperimentide ohvrid, mille käigus üritati leida ravi homoseksuaalsusele (Veske, 2010). Varasematel aegadel ongi olnud valdav suhtumine homoseksuaalsusesse peamiselt kui vaimuhaigusesse, mida on püütud ajalooliselt erinevatel viisidel ravida näiteks läbi kastreerimise, vasektoomia ja hormonaalse ravi, kuid sellised meetodid ei andnud märkimisväärseid tulemusi inimese seksuaalse orientatsiooni muutmises. Homoseksuaalsust on püütud välja juurida ka luues vastavaid seaduseid, näiteks 1533. aasta Inglise seaduse kohaselt oli kahe mehevaheline suguühe karistatav surmaga. (Goggin, 1993)

Läbivaks põhjenduseks, millega võimu ideoloogia on selgitanud meeste karistamist, on asjaolu, et meestevahelisest seksuaalsest käitumisest ei sünni järeltulijaid ning seega on tegu loodusseaduste vastu astumisega (Veske, 2010). Ka religioonil ja religioosetel institutsioonidel on suur mõju ühiskonna suhtumise kujundamisele ning Seutter ja Rovers (2004) toovad välja, et ka näiteks kristluse erinevates usutunnistustes võib näha suhtumist homoseksuaalsusesse kui pattu või haigusesse kuid ka aktsepteerivat suhtumist, samuti ka põhimõtet „armasta patustajat, vihka pattu“.

Võib öelda, et ühiskonnas levinud domineerivad suhtumised homoseksuaalsusesse on kantud peamiselt heteroseksistlikest ning heteronormatiivsetest arusaamadest. Selliste lähenemiste kohaselt ei peeta üldiselt homoseksuaalsust normaalseks ning seetõttu tihti peale ei aktsepteerita erinevaid seksuaalse orientatsiooni vorme ühiskonnas.

Vaatamata sellele, et ajalooliselt on homoseksuaalsust peetud haiguseks või homoseksuaalset käitumist ebamoraalseks ning ebaproduktiivseks ja homoseksuaalsust on üritatud ravida või välja juurida ühiskonnast, pole homoseksuaalsus kuhugi kadunud. Aastal 1973 eemaldas Ameerika Psühhiaatriline Ühendus [APA] homoseksuaalsuse kui psühholoogilise häire oma psühhopatoloogia registrist (Goggin, 1993) ning aastal 1990 viis ka Maailma Tervishoiuorganisatsiooni [WHO] poolt vastuvõetud määratlus homoseksuaalsuse väljapoole psühhoo- ja seksuaalpatoloogiat (Kon, 2004). Raamatus “Mees muutub maailmas” (Poolamets jt., 2000) tuuakse välja, et homoseksuaalseid inimesi on olnud kõigil aegadel ja kõigis kultuurides umbes ühepalju, kolm kuni kuus protsenti. Muutuv on vaid nende isikute

osakaal, kes on valmis avaldama oma soolisi eelistusi. “Vaenulikkus homoseksuaalide suhtes, nagu ka teised sarnased ideoloogilised süsteemid, on nähtus, mille juured pole mitte niivõrd individuaalses, kui ühiskondlikus psühhopatoloogias” (Kon, 2004: 244). Sooga seotud norme kinnistatakse riiklikul või muul valitseval institutsionaalsel tasandil seksuaalsuse reguleerimise teel, mille kaudu kujunevad ootused soorollidele ning meestelt ja naistelt eeldatakse vastamist ühiskondlikele ootustele, ning eksimist ja kõrvalekaldumist taunitakse (Veske, 2010). Võiks öelda, et „iga ühiskond, ka kõige liberaalsem, kehtestab oma tabude süsteemi, mille keeldude enamik puudutab otsesemal või kaudsemal viisil inimeste suguelu. Kuna keelatud vili on magus, siis kujuneb välja paratamatult konspiratiivne salakeel, milles seksuaalsetel teemadel räägitakse“ (Allik, 1999: 192).

Peale homoseksuaalsuse väljaarvamist haiguste nimekirjast ja aktiveerunud geiliikumise najal on suhtumine homoseksuaalsusesse paljudes riikides muutumas. Kõige paremini võib seda ehk näha muutustes poliitilisel tasandil ning järgnevalt tooksin välja, millised muutused seadusandluses on toimunud mujal maailmas, tuginedes Helen Talalaeva artiklile (2010). Näiteks sai Taani 1989. aastal esimeseks riigiks, kus homoseksuaalsed paarid võivad oma partnerlust registreerida. 2001. aastal oli Holland esimene riik maailmas, kes lubas homoseksuaalsetel paaridel abielluda. Täna on Holland, Belgia, Hispaania, Kanada, Norra, Rootsi ja Lõuna-Aafrika Vabariik riigid, kus homoseksuaalsel abielupaaril on täpselt samasugused õigused nagu heteroseksuaalsel abielupaaril. Enamikus Euroopa Liidu liikmetest on homoseksuaalsetel paaridel õigus oma suhe mingil kujul registreerida. Samas tuleks siiski tähele panna, et kuigi seadusandlikul tasemel on neis riikides homoseksuaalsetel inimestel võimalus oma suhet mingil moel registreerida, võivad homoseksuaalsed inimesed siiski kogeda diskrimineerimist teistel tasanditel.

Järgnevalt räägin lähemalt, millises olukorras on olnud ja on tänasel päeval homoseksuaalsed inimesed Eestis ning milline on domineeriv suhtumine homoseksuaalsusesse ühiskonnas erinevatel aegadel olnud. Kokkuvõtlikult toob Teet Veispak (1991) oma artiklis “Homosexuality in Estonia in the 20th century: ideological and juridical aspect” välja varasemad kolm perioodi homoseksuaalsete inimeste ja Eesti ühiskonna vahel.

Esimese perioodina vaatleb Teet Veispak (1991) eelmise sajandi algust, kui Eesti oli Vene impeeriumi osa. Sellel perioodil oli üldse seksuaalsus tervikuna tabu teema. Sellesse perioodi jääb ka aeg, kus Vene kriminaalkoodeks määras vangistuse homoseksuaalses suhtes olevatele inimestele.

Sellele järgneb Eesti vabariigi aeg (1918-1940), mis üritas saada demokraatlikuks iga hinna eest ja seetõttu tühistati esimestel vabariigi aastatel seadused homoseksuaalide kohta. Parandatud ja täiendatud Eesti Vabariigi seadusandluses oli homoseksuaalsus karistatav vaid vägivalla korral või juhul, kui partner oli alaealine. See oli kooskõlas Euroopa parimate traditsioonidega. Samas ei olnud see sümpaatsuse näitamine homoseksuaalide vastu, vaid pigem tagajärg soovile olla demokraatlik riik koos teiste riikidega. Tegu oli agraarse ühiskonnaga ja suhtumine homoseksuaalsusesse maapiirkondades oli reeglina eitav. Reimo Mets (2010) näeb aga homoseksuaalsete suhete keelu puudumise taga Esimese Vabariigi seadusandluses pigem selle ebamoraalset külge oletades, et ilmselt oli see tol ajal tabuteema, mida seadusesse ei kirjutatud.

Lühike sõltumatus periood lõppes 1940. aastal Nõukogude okupatsiooniga, mida Veispak (1991) käsitleb kolmanda perioodina, kuna seda iseloomustab asjaolu, et homoseksuaalsust hakati taaskord karistama. Veske (2010) lisab, et Eesti NSVs oli meeste vaheline homoseksuaalsus liigitatud isikuvastaste kuritegude hulka. Mehi, kes ei vastanud normile, peeti ühiskonnale ohtlikuks, sest nähti, et nad murendavad kuvandit jõulisest ja veatust riigist ning selle sünonüümi – mehest. Homoseksuaalsete suhete keeld puudutas vaid mehi ning Talalae (2010) näeb põhjusena seda, et naiste seksuaalsust patriarhaalses ühiskonnas nähti üldiselt sekundaarsena, mitte aga seda, et naistevahelisse seksi oleks sallivalt suhtutud.

Varsti pärast iseseisvuse taastamist tühistas Eesti 1. juunil 1992.a. nõukogudeaegse kriminaalkoodeksi, millega lakkas meestevahelise seksuaaltegevuse kriminaalkuriteoks pidamine (Kotter jt., 2006). Seda võiks pidada neljandaks perioodiks suhetes homoseksuaalsete inimeste ja Eesti ühiskonna vahel. Nõukogude Liidu lagunemisega ja Eesti taasiseseisvumisega kaasnesid suured ühiskondlikud muutused. Seda perioodi iseloomustab ambivalentsus – ühelt poolt sooviti end määratleda kui kaasaegset riiki, kus inimestel on

suured vabadused, kuid teisalt ei oldud valmis omaks võtma kaasaegseid arusaamu meestest, naistest ja seksuaalsusest (Veske, 2010).

Vaadeldes neid perioode on selgelt näha, et Eesti Vabariigi ajal pole homoseksuaalsus olnud tegelikult kunagi juriidiliselt karistatav (Mets, 2010). See asjaolu ei muuda aga inimeste suhtumist homoseksuaalsusesse tingimata aktsepteerivamaks. Eestis on homofobia suureks probleemiks, sest nagu selgus 2007. aasta Sotsiaalministeeriumi uuringust (Strömpl, jt., 2008), kogevad siinsed lesbi, gei, bi- ja transeksuaalsed inimesed [LGBT] ebavõrdset kohtlemist elu kõigil tasanditel, nii riiklikul, ühiskondlikul kui ka individuaalsel. Veske (2010) toob välja näiteks kooli rolli, kus läbi õppekava, õppekirjanduse ja õpetaja isiku antakse kas otseseid või kaudseid hinnanguid ning seeläbi marginaliseeritakse ebasoovitavat maskuliinsust. Eesti elanikkonna negatiivne suhtumine seksuaalvähemustesse tuli välja ka uuringufirma GfK Custom Research Baltic uuringust, mille kohaselt ei taha üle poole inimestest homoseksuaalsete inimestega koos töötada (Meiorg, 2010) ning samuti OECD (2011) raportist, mille kohaselt kuulub Eesti uuringus osalenud riikidest üldiselt kõige ebatolerantsemate hulka ning Eesti siseselt ollakse kõige ebatolerantsemad homoseksuaalsete inimeste suhtes.

Igapäevaselt mõjutab aga homoseksuaalsete inimeste elu seadusandlikult palju rohkem, kui vaid asjaolu, kas see on mingil hetkel karistatav või mitte. Reimo Mets toob oma artiklis „Seadused ja Homoseksuaalsus“ (2010) välja seadusandluse punktid Eesti Vabariigis, mis otsesemalt või kaugemalt puudutavad homoseksuaalseid inimesi tänapäeval. Ta märgib ära, et tänase seisuga kaitsevad Eestis homoseksuaalseid kodanikke Euroopa inimõiguste konventsioon, Eesti Vabariigi põhiseadus, karistusseadustik, rahvusvahelise eraõiguse seadus, võrdse kohtlemise seadus ning Euroopa Liidu kodaniku seadus. Kõik riigi seadused põhinevad põhiseadusel ning peavad olema sellega kooskõlas. Põhiseadusega nõutakse võrdset kohtlemist kõigile kodanikele ja loomulikult hõlmab see ka homoseksuaalseid isikuid. 7. aprillil 2004 võeti vastu soolise võrdõiguslikkuse seadus, mis kaitseb mingil määral samuti seksuaalvähemusi ning reguleerib nende õigusi, seda esmajoones soolisest ja seksuaalsest ahistamisest lähtuvalt. 1.juulil 2010 kehtima hakanud uue perekonnaseaduse § 10 lk 1 ütleb, et abielu samasooliste isikute vahel on kehtetu. Samuti puuduvad samasoolistel paaridel hetkel Eestis ühiselt last kasvatades juriidilised õigused. Marianne Meiorg toob oma

kommentaaris (2010) antud artiklile välja, et see on vastupidine areng mitmes teises Euroopa riigis toimunud muutustele, mille kohaselt pigem vaadatakse üle ja viiakse tänapäevase olukorraga kooskõlla abielu ja perekonna mõisted. Lilian Kotter (2006) toob välja, et Eesti poliitilised parteid ei ole seni kujundanud ega sõnastanud oma seisukohta seksuaalvähemustesse suhtumises, erakondade valdav osa koguni ignoreerib seda ühiskonnaosa ning see tendents näib muutumatuna. Poliitikud väljendavad ainult oma isiklikke seisukohti, mis kalduvad mõnikord olema küllaltki tagurlikud.

Tulenevalt asjaolust, et Eestis homoseksuaalsusega seotud muutused seadusandluses erinevad paljudest teiste Euroopa riikide arengusuundadest, võtaksin olukorda Eesti seadusandluses kokku Helen Talalaeva (2010) seisukohaga, et „eestlaste soov kuuluda Põhjamaade hulka ei kehti mitte igas valdkonnas ning geiõiguste ja ühiskonna tolerantsuse küsimuses sarnaneb Eesti pigem Ida-Euroopaga.“ (lk. 112)

Selle peatüki lõpetuseks sooviksin välja tuua Igor Kon`i (2004) tähelepanekud ühiskonna suhtumise kohta homoseksuaalsusesse. Kuigi heteroseksistlike hoiakute ületamine nii isiklikus kui ka ühiskondlikus plaanis toimub raskelt ja aeglaselt, kasvab homoseksuaalsussallivus kõikjal. Suhtumine homoseksuaalidesse korreleerub kõikjal religioosse kuuluvuse, üldise sotsiaalse sallivuse ja informeerituse astmega. Seal, kus geid ja lesbid on nähtavamal, kutsuvad nad esile vähem ärritust ning inimesed mõistavad, et nad pole ohtlikud. Lilian Kotter (2006) toob välja, et avalik arvamus on muutunud sallivamaks nii homoseksuaalsuse kui ka eri elustiilide suhtes üldse. Antud töö autorina, tuginedes erinevate uuringute tulemustele ning meediakajastustele homoseksuaalsusega seotud teemadest, leian, et Eesti ühiskonnas on jätkuvalt domineeriv heteroseksistlik suhtumine homoseksuaalsusesse.

Alternatiivsed suhtumised homoseksuaalsusesse: geiliikumine

Ühiskonnaliikmete suhtumist homoseksuaalsusesse ja homoseksuaalsete inimeste vahelistesse suhetesse mõjutab paljude muude tegurite kõrval see, kui nähtavad ja mil moel end on nähtavaks ühiskonnas tehtud. See läbi astuvad inimesed, kes peavad homoseksuaalsust normaalseks, vastu ühiskonnas levinud dominantsetele suhtumistele ning kujundavad seeläbi

alternatiivse lähenemise homoseksuaalsusega seotud teemadele. Üheks teema ühiskonnas üleväl hoidmise viisiks on meediakajastused. Ivika Nõgel (1991) oma artiklis "*How homosexuality is regarded among students in current Estonia*", toob välja olulise sammu meie ühiskonnas homoseksuaalsuse teema päevakorda võtmisest meedias. Noorte ajakiri Noorus tegi esimese sammu, kui 1989. jaanuarikuu numbris ilmus kiri noorelt geilt, kes kannatas identiteedi konfliktis all ja ta anus abi. Varasemalt polnud vastava sisulisi kirju meedias ilmunud ja seda ilmselt hirmu tõttu kriminaalkodeksi ees, mis ähvardas homoseksuaale vangistusega ning hoolitses selle eest, et homoseksuaalsus jääks varjatuks. Kuigi vastukaja nimetatud kirjale oli mitmesugust, jäi nüüdsest probleem avatuks diskussioonile.

Teiseks oluliseks viisiks homoseksuaalsuse teema päevakorras hoidmiseks on organiseeritud geiliikumised, millest annab ülevaate soouuringute magister Helen Talalae (2010). Järgnevalt väljatoodu põhineb peamiselt tema artiklil. Organiseeritud geiliikumise algust võib läänemaailmas arvestada umbes 1960. aastate keskpaigast, Ida-Euroopas 1980. aastatest, Eestis veidi hiljem ning selle eesmärgiks on olnud nii geikogukonna julgustamine kui ka ühiskonna teavitamine seksuaalvähemustega seotud teemadest. Esimesed organiseeritud seksuaalvähemuste ülesastumised toimusid aastail 1965-1969 Philadelphias, kus iga aasta 4. juulil korraldati pikett „Annual Reminder“, mille käigus kogunesid protestijad Independence Halli ette, andmaks märku sellest, et USA kodanike inimõigused ei ole piisaval määral kaitstud. Oluliseks geiliikumise pöördepunktiks sai 1969. aasta, kui geibaari Stonewall Inn, mis asus New Yorgis, ründas politsei, asudes baari töötajaid arreteerima. Järgnes kolmepäevane mäss, mille läbi umbes 2000 seksuaalvähemuste esindajat astus oma õiguste eest välja. Seda sündmust peetakse modernse geiliikumise alguseks (Martin, jt., 2010).

Eesti geiliikumises toimusid muutused veidi hiljem ja LGB inimesed organiseerusid Eestis 1990. aastal. (Kotter, jt. 2006). Talalae (2010) annab oma artiklis kokkuvõtlikult infot Eestis olnud ja olevate seksuaalvähemuste organisatsioonide kohta, millest järgnevalt annan siin kohal ülevaate. Esimene seksuaalvähemusorganisatsioon kogu Baltikumis oli 1990. aastal loodud Eesti Lesbiliit. Mitmeid aastaid hiljem hakkas tegutsema lesbiline noorteorganisatsioon MTÜ MeaCulpa, mis arenes välja veebileheküljest ja 1900. aastate lõpus ning 2000. aastate alguses tegutses aktiivselt Gayliit, seda ka teavituse ja seksuaaltervise vallas. Tähtsaimaks

saavutuseks Eesti geiliikumises peab Helen Talalaev (2010) 2004. aastal avatud Gey ja Lesbi Infokeskuse tööd, mille tegevus aga lakkas mõned aastad hiljem seoses rahastuse ja ilmselt ka tegijate motivatsiooni lõppemisega. 2008. aastal asutatud mittetulundusühingut Eesti Gei Noored peab aga Talalaev (2010) üheks aktiivsemaks organisatsiooniks viimastel aastatel ning erinevalt teistest organisatsioonidest ühendab see nii lesbi, gei, bi- kui ka transinimesi. Oluline on ehk veel ka käsitletud artiklist välja tuua, et seksuaalvähemuste õiguste kaitse ja õiguslase nõustamisega tegeleb alates 2007. aastast tegutsev MTÜ Seksuaalvähemuste Kaitse Ühing.

Oma artiklis toob Talalaev (2010) välja ka mõned teemaleheküljed internetis nagu Portaali Quiss ja meeste hulgas rohkelt kasutatust leidev Poiste Foorum (<http://noored.gay.ee>). Üha enam populaarsust kogub ka LGBT teabe- ja elustiilikeskus HMSX (www.hmsx.info). Tooksin omalt poolt välja, et erinevad interneti leheküljed ja foorumid homoseksuaalsuse teemal on kasutajapõhised ning seetõttu võivad need jääda kättesaamatuks näiteks isikule, kes soovib tugevalt oma identiteeti varjata. Pean siinkohal silmas näiteks kasvõi pelglikke lapsevanemaid, kes sooviksid ehk nimetatud foorumitest täiesti anonüümselt infot, abi ja tuge leida.

Helen Talalaev (2010) leiab, et peamiselt on Eesti seksuaalvähemuste organisatsioonide ja aktivistide põhieesmärgiks tänapäeval samasooliste paaride suhete registreerimise ja laste adopteerimise võimaluste eest seismine. Samas näeb ta ka, et teavitustöö vajab tähelepanu ning näeb seejuures ka ülikoolide võimalikku rolli, kus võiks suuremal määral homoseksuaalsusega seotud teemasid uurida. Kokkuvõttes leiab Talalaev (2010), et seksuaalvähemuste organisatsioonide maastik on Eestis olnud kirju ja see erineb näiteks naaberriikide omast juba seetõttu, et puudub ühendav katusorganisatsioon. Leian, et see võib olla ka üheks põhjuseks, miks paljud geiaktivistide poolt algatatud ühendused, organisatsioonid ja internetileheküljed ei ole jätkusuutlikud.

1.3 HOMOSEKSUAALNE IDENTITEET

Homoseksuaalse identiteedi kujunemine

Üheltpoolt võib esitada küsimuse: “Kuidas inimene muutub geiks?” ning teiselt poolt küsimuse: “Kuidas kujuneb homoseksuaalne identiteet?”. Neist esimesele küsimusele on püütud aegade jooksul vastust leida, varasemalt kasvõi juba selleks, et vältida inimeste muutumist homoseksuaalseteks või et teada saada, kuidas neid ümber muuta (Goggin, 1993).

Kuigi tänapäeval usuvad enamused terapeute, et tõelist homoseksuaalset orientatsiooni pole võimalik muuta (Goggin, 1993), siis homoseksuaalsuse põhjuste seletamise koha pealt eksisteerib teoreetiliste kontseptsioonide paljus, igauks neist nende pooldajate ja vastastega (Seutter & Rovers, 2004). Homoseksuaalsus on kompleksne ja mitmefaktoriline (ingl.k. *multi-factorial*) mosaiik ning väitlused homoseksuaalsuse etioloogiast ulatuvad bioloogilistest psühholoogilisteni (Seutter & Rovers, 2004).

Osad koolkonnad toonitavad seksuaalse orientatsiooni bioloogilist päritolu öeldes, et see on paljuski seotud geenide, hormoonide ja aju struktuuriga (Goggin, 1993; Seutter & Rovers, 2004). GLIK`i koduleheküljelt võib lugeda, et 1993 avaldas Ameerika teadlane Dean Hamer uurimuse, mis näis kinnitavat, et homoseksuaalne orientatsioon võib olla geneetiliselt edasi antav meestele x-kromosoomiga, mille nad saavad oma emalt. Kuigi uurimust korrates ei saadud päris samu tulemusi, on jätkatud selle uurimist ning ka hilisemad artiklid, nagu näiteks „Extreme skewing of X chromosome inactivation in mothers of homosexual men“ (Bocklandt, jt. 2006), viitavad uuringutele, mis tõestavad X-kromosoomi rolli homoseksuaalse orientatsiooni tekkimisel.

Vaadeldud on ka soorolli ootustele vastavust ja mittevastavust lapseas. Selliste uuringute kohaselt erinesid homoseksuaalsed inimesed lapsena tugevamalt stereotüüpsetest mehelikkuse ja naiselikkuse iseloomujoontest, kui tegid seda nende heteroseksuaalsed kaaslased (Goggin, 1993).

Konstruksionistid rõhutavad homoseksuaalsuse põhjuste mõjutajatena arengulist, keskkonnast tulenevalt ja eriti päritoluperekonna mõju (Seutter & Rovers, 2004). Sigmund Freud (1935, 1924 viidatud Goggin, 1993 kaudu) pidas suhteid vanematega üheks homoseksuaalsuse olulisemaks faktoriks ning ka mõned hilisemad uuringud toetasid teooriaid ülihoollivate emade ja eemalolevate isade mõjust homoseksuaalsuse põhjusena (Goggin, 1993; Seutter & Rovers, 2004; Van Den Aardweg, 1984).

Üha rohkem aga võib näha, et teoreetikud ja kriitikud, rääkides homoseksuaalsuse põhjustest, liiguvad kesktee suunas, rääkides homoseksuaalsuse kompleksusest, arvukatest arenguteedest ja geenide ning keskkonna koostoimest (Seutter & Rovers, 2004). Kon (2004) märgib, et homoseksuaalsus võib olla ka enam või vähemteadliku valiku tulemus, öeldes, et see pole saatus, vaid enesemääramine. Võib öelda, et ükski teooria homoseksuaalsuse põhjustest pole tänase päevani täielikku kinnitust leidnud.

Teisele küsimusele vastust otsides peab samuti ära märkima, et üheselt kehtivat mustrit homoseksuaalse identiteedi kujunemisel on raske välja tuua (Rosario jt., 2001). Troiden (1989 viidatud Beaty, 1999 kaudu; Goggin, 1993) jagab homoseksuaalse identiteedi kujunemise neljaks faasiks: eelaimuse või sensibiliseerimise staadium; kahtluse ja segatud identiteedi staadium; enese omaksvõtu ja tunnustamise faas ning homoseksuaalse eneseidentifikatsiooni staadium. Cass'i (Vikipeedia) järgi võib jagada homoseksuaalse identiteedi kujunemise aga kuueks etapiks: identiteedi segadus, identiteedi võrdlus, identiteedi tolereerimine, identiteedi leppimine, identiteedi uhkus ja identiteedi süntees.

Schindhelm & Hospers (2004) kirjutavad oma artiklis, et homoseksuaalse identiteedi kujunemine algab ebamääraste tunnete perioodiga samast soost isikute vastu, millele järgneb seksuaalne kontakt teise poisi või mehega. Protsess jätkub enda sildistamisega kui homoseksuaal, millele järgneb seksuaalse identiteedi avalikustamine teistele, järgnevalt astutakse romantilisse suhtesse samasoolise inimesega ning uuritakse geide kokkusaamiskohti ning protsess lõpeb integratsiooni ning homoseksuaalse identiteedi kinnitumisega. Viimased uuringud näitavad, et arengu järjekord võib indiviidide seas olla erinev ja et arvestatav arv gei mehi on läbinud enese identifikatsiooni ning homoseksuaalse orientatsiooni avalikustamise

protsessi enne, kui on olnud seksuaalses vahekorras mehega (Goggin, 1993; Schindhelm & Hospers, 2004).

Susan Moore ja Doreen Rosenthal (1993) toovad oma raamatus välja Erik Eriksoni seisukoha, et enamik indiviide avastavad ja integreerivad oma seksuaalse identiteedi personaalsesse identiteeti noorukieas. Seksuaalse identiteedi areng võib olla eriti vaevaline noortele, kes avastavad, et nad võivad olla geid (Rosario jt., 2001). Sugulise küpsemise alguseni kannatavad tulevased geid ja lesbid peamiselt seetõttu, et nende käitumine ja huvid ei lange kokku sellega, mis meeldib enamikule nende soost eakaaslastele (Kon, 2004). Sotsiaalse keskkonna mõju kui võimaliku raskendava asjaolu homoseksuaalse identiteedi kujunemisel toovad esile ka Appleby & Anastas (1998), väites, et positiivse mina kontseptsiooni arendamine keskkonnas, kus eeldatakse, et sa oled heteroseksuaal, samal ajal mustates homoseksuaalset identiteeti, on stressirohke ja väsitav protsess.

Kui homoseksuaalse identiteedi kujunemisprotsessiga kaasnevad üldjuhul negatiivsed emotsioonid, siis eneseidentifikatsiooni lõpuleviimisega kogetakse üldiselt positiivsemaid tundeid (Troiden, 1989 viidatud Goggin, 1993 kaudu). Seksuaalse eneseidentifikatsiooni lõpuleviimise tagajärgedest kirjutab Igor Kon (2004: 345-346) järgnevalt: “ Inimesed, kes on oma seksuaalse orientatsiooni omaks võtnud, peavad seda enamasti loomulikuks, normaalseks ja enese jaoks ainuvõimalikuks.../ Seksuaalse identifikatsiooni lõpuleviimine teeb inimesed rahulikumaks ja enesekindlamaks.”

Homoseksuaalse identiteedi varjamine

Väga paljud geid ja lesbid elavad vähemalt mingi aja varjates teiste eest oma seksuaalset orientatsiooni. Selle taga on mitmed põhjused, mida on välja toonud ka erinevad autorid (Appleby & Anastas, 1998; Goggin, 1993; Jotz, 1999; Kon, 2004) oma töödes. Peamiselt on tegu negatiivsete tunnetega, haarates enda alla süütunnet ning hirmu eelkõige selle ees, et neid ei aktsepteerita sellistena nagu nad on. Ühelt poolt võib see olla ka teadmatus, kuna neil ei ole eeskujuks vastavaid rollimudeleid, teiselt poolt aga teadmine sellest, et tulenevalt

heteroseksismist ja homfoobiast võivad homoseksuaalse identiteedi avalikustamisega kaasneda negatiivsed tagajärjed.

Sellel perioodil, kui inimene varjab oma homoseksuaalset orientatsiooni, valdavad teda mitmed negatiivsed tunded. Varjamisega kaasneb pidev häiretunne, mis surub maha eneseväljendust ja individuaalsust (Poolamets jt., 2000). Sotsiaalse stigmatiseerimise ja oma orientatsiooni varjamise stress viib sotsiaalse, emotsionaalse ja kognitiivse isolatsioonini ja võimendab üksilduse, depressiooni, lootusetuse, madala enesehinnangu ja kasutuse tunnet ning kõige hirmsamal juhul võib varjamine viia enesetapu mõtetele või tegudele (Appleby & Anastas, 1998).

Kui inimene ei leia endas jõudu ja julgust homoseksuaalse orientatsiooni avalikustamiseks, siis valitakse vahel selline partnerlussuhe, mis vastaks neile normidele, mida ühiskond või homoseksuaal ise on endale kehtestanud. Paljud inimesed ei saagi homoseksuaalse orientatsiooni avalikustamisega hakkama ja eelistavad elada topeltelu. Väliselt “mängivad” nad et on heteroseksuaalsed, aga sügaval sisimas unistavad samasoolisest vahekorra või teostavad seda salaja (Jotz, 1999). Vahel võib topeltelu elamine tähendada lihtsalt ka seda, et püütakse alles endas selgusele jõuda. Samuti võivad noored lesbid ja geid teatava aja väliselt käituda heteroseksuaalsetena, kuni nad tunnevad kindlust, et tulla “kapist välja” ja arendada suhteid samast soost inimestega (Appleby & Anastas, 1998). Nagu näha, on homoseksuaalsetel inimestel omad põhjused, miks nad oma orientatsiooni varjavad, kuid kuna varjamine põhjustab tihti rahulolematust, siis sobivate tingimuste olemasolul avalikustatakse oma homoseksuaalne orientatsioon ka teistele inimestele.

Homoseksuaalse orientatsiooni avalikustamine

“Coming out (“väljumine panipaigast”) - enam või vähem avalik oma homoseksuaalsuse tunnistamine, enese avamine teistele inimestele” (Kon, 2004: 340). Appleby & Anastas (1998) märgivad, et geisid ja lesbisid, kes teadlikult hoiavad oma seksuaalset orientatsiooni teiste eest varjus, peetakse „kapisolevateks“ (ingl.k. *in the closet*) ning termin *coming out* viitab sellest välja tulemisele. Eestis ongi pigem kasutuses väljend „kapist välja tulema“, mis

viitab teistele isikutele oma homoseksuaalse orientatsiooni avalikustamisele. Samaaegselt võib „kapist väljas olevaid“ isikuid nimetada ka avalikeks homoseksuaalideks (Poolamets jt., 2000). Elu „kapist väljas“ peetakse homoseksuaalide psüühilisele tervisele ja enesehinnangule heaks (LaSala, 2000).

Igor Kon (2004) märgib, et oma homoseksuaalsuse avameelne tunnistamine on pika ja keeruka enesemääratlemise protsessi kulminatsioon. „Kapist väljatuleku“ narratiiv hõlmab liikumist süü ning häbi tundest positiivse enesehinnanguni (D'Augelli, 2003). On välja toodud ka erinevaid põhjuseid, miks ühel hetkel otsustatakse “kapist välja tulla”, mis on ühelt poolt seotud loomuliku ning paratamatu arenguga (Jotz, 1999) ning teiselt poolt konkreetsemate põhjustega, nagu näiteks soov mitte varjata oma astumist tähtsasse intiimsuhtesse (Lee, 1992 viidatud Appleby & Anastas, 1998 kaudu). Samas tuuakse ka välja seda, et mida rohkem on “kapist väljatulekut” uuritud, seda rohkem on näha selle protsessi ning põhjuste variatiivsust (Appleby & Anastas, 1998; Shindhelm & Hospers, 2004).

Lähemalt homoseksuaalse identiteedi avalikustamise protsessist räägivad Appleby & Anastas (1998) järgnevalt. Ei ole kahte teooriat, mis kirjeldaks “väljatuleku” protsessi täpselt samal viisil, on siiski mõned punktid, mis on sarnased ja üldiselt ühesed. Üks osa protsessist hõlmab segaduse, küsimuste ja/või ebakindluse perioodi, kui heteroseksuaalne identiteet on inimeses endas sattunud kahtluse alla. Oluline aspekt “väljatuleku” protsessis hõlmab omandatud homofobia vähendamist. “Väljatuleku” protsess hõlmab nende halbade tunnete iseenda suhtes vastandamist ja tee leidmist, et tunda end paremini. Edaspidi hõlmab “kapist väljatulek” paljastuse riski ja esmaseid paljastusi mõningatele inimestele oma seksuaalsuse kohta ja samuti valikuid, kellele oma identiteeti avaldada.

Kui väljatulek ilmneb kõige sagedamini noorukieas, siis üha rohkem uuringuid näitab, et see protsess võib alata ning taaskord saabuda igal elu hetkel (Appleby & Anastas, 1998). Inimene ei ava end kõigile korraga, vaid teatud järjekorras. Nooruki esimeseks usaldusisikuks on kõige sagedamini eakaaslasest sõber, teisel kohal on ema ja ühel viimastest isa (Kon, 2004). Ka Savin- Williams (1998) toob oma artiklis, toetudes erinevatele uuringutele, välja, et perekond on harva esimene, kellele räägitakse oma homoseksuaalsest orientatsioonist. GLIK'i koduleheküljel tuuakse välja, et homoseksuaalsuse avalikustamise juures on oluline läbi

mõelda erinevad võimalused, mis tulenevad nii inimese enda olemusest kui ka keskkonnast, kus ta viibib. Seda eriti perekonnale avalikustamisel.

1.4 HOMOSEKSUAALSUSE AVALIKUSTAMINE PEREKONNALE

Üldiselt peetakse oma homoseksuaalsuse avalikku tunnistamist ehk „kapist väljasolekut“ homoseksuaalse identiteedi kujunemise lõppfaasiks ning elu avaliku homoseksuaalina tervislikumaks homoseksuaalsete inimeste psüühilisele tervisele, kui elu varjatud homoseksuaalina. Üheks etapiks „kapist väljatulekul“ on homoseksuaalsuse avalikustamine perekonnale. Selles peatükis toon välja, miks homoseksuaalsed inimesed peavad seda sündmust oma elus raskeks, millised on lapsevanemate tüüpilised esmased reaktsioonid ja hilisemad kohanemise etapid. Ning eraldi soovin käsitleda vanemate reaktsioonide põhjused, et mõista paremini, millised tegurid mõjutavad lapsevanemate suhtumist ja käitumist seoses nende lapse homoseksuaalse orientatsiooniga.

Homoseksuaalsete laste hirmud ja kogemused vanemate reaktsioonidest

Kuigi gei ja lesbi aktivismi tõusuga on üha suurenev hulk noorukeid, võrreldes nende eelkäijatega, hakanud oma vanematele „kapist välja tulema“ (Saltzburg 2004), peetakse geikogukonnas üldiselt siiski üheks tähtsamaks ning raskemaks etapiks homoseksuaalsuse avalikustamisel perekonnale teavitamist (Mallon, 1998 viidatud LaSala, 2000 kaudu; Savin-Williams, 1998). Põhjust võib näha selles, et nii nagu heteroseksuaalsete laste jaoks, nii on ka homoseksuaalsete inimeste jaoks perekond inimese kõige lähem sotsiaalne võrgustik, ning hirm perekonnaliikmete halvaksapanu ees võib olla suurem kui hirm kaugemal seisjate arvamuse ees.

Noored homo- ja biseksuaalid, teades, et valdav on eeldus, et kõik lapsed oleksid heteroseksuaalsed (LaSala, 2000; Savin-Williams, 1998), kardavad kõige rohkem oma seksuaalse orientatsiooni avaldamisel, et nende oma perekond hülgab nende isiksuse, mis lõpeb nendevaheliste suhete hävinemisega. See hirm, reaalne või ettekujutatud, võib takistada

homo- või biseksuaalsel noorel inimesel tervikliku identiteedi kujunemist (Appleby & Anastas, 1998).

Lugedes erinevaid artikleid ning uuringuid homoseksuaalsete inimeste kogemusest perekonnale teavitamisel, siis neis tuuakse välja erinevaid negatiivseid kogemusi. Vanemad võivad tunda häbi ning kriisid võivad viia ka perekonnaliikmete vaheliste suhete katkemiseni (Green, 2000; LaSala 2000). Vahel on kogetud ka vanemate poolset nõuet teraapiale, mis muudaks noore inimese orientatsiooni või on kogetud vanemate poolset füüsilist vägivalda (Savin-Williams, 1994 viidatud Appleby & Anastas, 1998 kaudu). Erinevad autorid märgivad oma artiklites, et gei ja lesbi noored on välja toonud vastusena oma perekonnale „kapist väljatulekule“ lugusid kodust väljaviskamisest, emotsionaalsest äratõukamisest ja perekonna vägivallast ja isegi tapmisähvardustest (LaSala 2000).

Tiina Siimets (2004) viitab 2001. aastal Tallinnas geide ja lesbide seas tehtud küsitlusele (k.o. töö autor ei leidnud algallikat), mis näitas, et ligi kolmandik vastanuist varjab oma homoseksuaalsust vanemate eest. Vahel väldivad lapsed igasuguseid vestlusi vanematega isiklikel teemadel ja lapsevanemad austavad neid piire, kartes, et nad saavad teada midagi, mida nad ei soovi teada (Savin-Williams, 1998). Ei ole aga ka ebatavaline, et nii vanemad kui ka lapsed lähtuvad põhimõttest: „ma tean, et sa tead aga me ei räägi sellest“ (Brown, 1988 viidatud Savin-Williams, 1998 kaudu). 2007. aasta sotsiaalministeeriumi uuringu „GLBT-inimeste ebavõrdne kohtlemine Eestis“ (Strömpl, jt. 2008) läbiviijaid hämmastas analüüsist järelduv tõsiasi, et perekonna tasandil homoseksuaalsuse temast ei tehta välja ja sellest ei räägita ning lapsed ootavad, et vanemad saaksid ise aru oma lapse seksuaalsest orientatsioonist. Vahel, kui laps ise ei ole soovinud või pole olnud veel valmis tulema „kapist välja“ oma vanematele, saavad lapsevanemad lapse suunitlusest teada juhuslikult. Lapsevanemad võivad saada teadlikuks oma lapse homoseksuaalsest orientatsioonist nä. „kogemata avastades“ (Savin-Williams, 1998), kui näevad lapse mõnda kirja, päevikut või vastavasisulist ajakirja.

Kui aga homo- või biseksuaalne nooruk tunneb end kindlana ja turvalisena, siis võib ta valida „kapist väljatuleku“ oma vanematele (Appleby & Anastas, 1998), sest see võib vähendada stressi, mis kaasneb homoseksuaalsuse varjamisega (Savin-Williams, 1998).

Homoseksuaalsuse avalikustamisega otsitakse lähedust ja ausust suhetes vanematega (LaSala, 2000) ning seda võib soodustada teadlikum homoseksuaalsuse avalikustamine perekonnale, mis eeldab põhjalikumat eeltööd (Kütt, 2007).

Enamikel juhtudel teavitatakse vanematest kõigepealt ema ja siis isa, sest arvatakse, et emad mõistavad neid paremini ja vastavad väiksema tõenäosusega verbaalse või füüsilise vägivallega (Savin-Williams, 1998). Savin-Williams (1998) märgib oma artiklis mitmeid uuringuid, mis toetavad seda eeldust, tuues välja, et võrreldes isaga on suurem tõenäosus, et ema aktsepteerib oma lapse homoseksuaalsust ja on toetav.

Kõike eelnevat arvesse võttes, tuleb siiski silmas pidada, et mitte kõik inimesed ja perekonnad ei käitu ühise mustri järgi ning seetõttu on oluline olla teadlik võimalikest vanemate poolsetest reaktsioonidest ning nende reaktsioonide põhjustest, et mõista paremini homoseksuaalsuse avalikustamise etappi perekonnale.

Vanemate reaktsioonide taust

Vanemate reaktsioonide tagamaal võib olla mitmeid tegureid. Ilmselt on üheks esmasemaks ja nähtavamaks põhjuseks tõsiasi, et vanemad tunnevad, et nad peavad loobuma unistusest, et nende laps abiellub, saab lapsi ja on kogukonna ning kiriku „austatud“ liige (Switzer, 1996 viidatud Martin, jt. 2010 kaudu). Selline unistus on omane lastevanematele, sest selline käitumine laste poolt oleks ühiskonnas ootuspärane. Normidele mitte vastamist on raskem taluda, sest selleks pole ka omandatud toimetulekuoskusi ja see kõik võib lõppeda negatiivsete reaktsiooniga lapse homoseksuaalse orientatsiooni avalikuks tulemise suhtes.

Individuaalsel tasandil räägitakse ka nartsissistlikust traumast, mis tekib, kui lapsevanemate jaoks teadmine oma lapse homoseksuaalsusest õhnestab nende varasemaid mõtteid oma lapsest kui positiivsest osast neist endist (Saltzburg, 2004). Osad lapsevanemad võivad olla ka rohkem mures oma kasvatusoskuste üle kui oma lapse sotsiaalselt stigmatiseeritud identiteedi üle ja see võib tekitada süütunnet ning soodustada soovi „parandada seda, mis sai valesti tehtud (Armesto & Weisman, 2001). Ehk siis negatiivsete reageeringute taga võib olla

pettumuse tunne, et lapsevanem ise on midagi valesti teinud ja selles süüdistavad nad eelkõige iseennast.

Huvitav on aga kindlasti mõelda, et mis on omakorda nende enesesüüdistuse taga, et lapsevanemad tajuvad, et nad on last nii õelda valesti kasvatanud. LaSala (2000) toob välja, et vanemate enesesüüdistuste ja negatiivsete reaktsioonide taga mängib olulist rolli teadmine, et ajalooliselt on homoseksuaalsuse põhjusena nähtud vanemate poolset kasvatust. Kui arvestada, et homoseksuaalsus on haiguste nimekirjast välja arvatud ja teaduslikult kinnitatud homoseksuaalsuse põhjuseid pole tänapäevani leitud, siis on mõistetav, et lapsevanemad võivad näha kogu protsessis enda süüd.

Vanemaks olemist, eriti emadust mõistetakse kui miskit, mis on loomulik ja instinktiivne ja ühiskonnas on kujunenud vanemaks ja emaks olemise dominantsed narratiivid. Normaalseks peetakse mõtteviisi, et head vanemad kaitsevad oma lapsi maailmaohtude eest, kasvatavad vastutustundlikud kodanikud, on vastutavad oma laste vaimse tervise ja karjäärisaavutuste eest (Martin, jt. 2010) ning armastavad oma lapsi tingimusteta (Bowlby, 1953 viidatud Jamieson, 1998 kaudu). On välja toodud, et emaduse narratiiv on üks üldlevinum kultuuriline narratiiv ühiskonnas (Andrews, 2004 viidatud Austin & Carpenter, 2008 kaudu). Austin ja Carpenter (2008) toovad oma artiklis välja erinevate autorite seisukohad, et see üldlevinud narratiiv karakteriseerib ema kui vastastikusel sõltuvussuhtes olevat (ingl.k. *interdependent relationship*) isikut, kes seejuures on ohverdav, hoolitsev, omakasupüüdmatu, emotsionaalne, kaastundlik ning toetav. Samuti peaks tolle narratiivi kohaselt ema pöörama tõhusalt tähelepanu igapäevastele ülesannetele, olema alati laste jaoks olemas ja olema seejuures täielikult nende eest vastutav, eriti kui lapsed on noored. Saab öelda, et emaduse narratiiv kirjeldab iseenesest mõistetavaid eeldusi sellest, mis emadus on ja kuidas seda peaks etendama (Austin & Carpenter, 2008).

Feministid, kaheldes „emaduse müüdis“, rõhutavad naise subjektiivsusele keskendumise tähtsust, et naised ise räägiksid ja peegeldaksid oma isiklike emaduse kogemusi (Kruger, 2003). Emaduse individuaalsust tuuakse välja ka Sandra Kielty (2008) artiklis, lisades, et kuigi tänapäeva ühiskond pakub suuremat vabadust ja võimalusi, siis siiski on naiste kogemused ja lood mida nad oma elust emadena räägivad, mõjutatud dominantsest hea ema -

halva ema dihhotoomiast. Seega võibki ema, kes on teadlik üldlevinud emarolli narratiividest, kujundada oma suhtumist selle järgi ning tunda ennast haavatuna, kui ta ei vasta emarolli ootustele.

Soovin jätkata ühiskonna mõju omapära olulisuse väljatoomist, sest see aitab paremini mõista emasid ja nende käitumist, kui nad saavad teada oma poja homoseksuaalsest orientatsioonist. Ühiskonnas on levinud valdavalt negatiivsed hoiakud lesbide ja geide vastu, mis mõjutavad homoseksuaalsete laste vanemate usaldusväarsust teiste mõistmisvõime suhtes (Saltzburg, 2009). Susan Saltzburg (2009) jätkab, tuues välja, et mõned vanemad, kellel puuduvad sotsiaalsed ressursid ja usk teiste empaatiasse nende olukorra suhtes, muutuvad sotsiaalselt eemaletõmbunuks. Vanemad tunnevad ennast järsku ära lõigatuna teistest vanematest ja teistest inimestest oma igapäevases ümbruskonnas oma lapse „kapist väljatuleku“ tõttu. See tekitab lõhe nende endi ja „teiste“ vahel (Saltzburg, 2007). Uskumus, et keegi ei suuda tunda nende sügava kurbuse vastu empaatiat, jätab nad üksinda vaikselt leinama. Sellises valguses jäävad lesbide ja geide vanemad aga tegelikult nähtamatuks marginaliseerituks rühmaks. (Saltzburg, 2009).

Susan Saltzburg (2009) rõhutab sotsiaalse aktsepteerituse olulisust, mille puudumist tajudes on perekonnad hakanud ka ühiselt lapse homoseksuaalsust varjama perekonnaväliste isikute eest, tõmbudes igapäevastest suhtlustest eemale uskudes, et siis ei teki ei lapsel ega ka perekonnal tervikuna probleeme. Teades, et „teised“ võivad nüüd vaadata nii last, kes on homoseksuaalse orientatsiooniga kui ka vanemaid endid, kui stigmatiseeritud ja marginaliseeritud rühma liiget, tekitab lapsevanemas emotsionaalset haavatust ja sellises valguses muutub lapsevanem oma homoseksuaalse lapsega sarnases situatsioonis olevaks. Seeläbi võib lapse „kapist välja tulek“ kujuneda ka lapsevanema „kapist väljatulekuks“ (Boxer, Cook & Herdt, 1991 viidatud Saltzburg, 2007 kaudu) ja see muudab vanemate maailmavaadet ühiskonnas levinud dominantsete homoseksuaalsusega seotud temade suhtes (Saltzburg, 2004).

Kokkuvõtteks võib öelda, et vanemate isiklik suhtumine homoseksuaalsusesse on tugevalt mõjutatud ühiskonnas levinud dominantsetest arusaamadest emaduse ja homoseksuaalsuse

kohta. Vanemad nähes, et nende lapse homoseksuaalsuse ilmsikstulek asetab nad väljapoole ühiskonnas levinud normi, võib olla nende jaoks kogetav kui lapsevanemana läbikukkumine.

Vanemate kohanemine lapse homoseksuaalse orientatsiooniga

Järgnevalt vaatlengi lähemalt, millised on vanemate endi tüüpilisemad reaktsioonid ja kohanemisetapid seoses teadasaamisega oma poja homoseksuaalsest orientatsioonist. Saltzburg (2007) toob välja tuginedes ka teiste autorite töödele, et tihtipeale on vanemate jaoks raske võtta omaks ja kohaneda uue olukorraga, et nende laps identifitseerib end kui lesbi, gei või biseksuaal.

Enamikku vanemaist lööb teade, et nende laps on homo või lesbi, esialgu tasakaalust välja. Susan Saltzburg (2009) tõi oma artiklis esile uuringu tulemused, mille kohaselt vanemad tundsid paanikat, kui nad hakkasid aimama või said teadlikuks oma lapse homoseksuaalsest orientatsioonist. Sellele järgnes tavaliselt pikem rusutuse periood, mille jooksul löid lapsevanemad endale kaitsemüüri, mis kaitseks neid halvustavast tagasisidest, mida nad tajusid väljaspool kodu. 2007. aasta artiklis kirjutab Susan Saltzburg (2007), et periood, mis järgneb vahetule teadasaamisele oma lapse LGB orientatsioonist, on täidetud ebakindlusega, sisemiste moraalsete konfliktidega ja hirmuga kaotada oma laps. Savin-Williams (1998) toob oma artiklis välja, et kõige esmaseks reaktsiooniks võib olla lapsevanema küsimus endale: „Mida ma tegin valesti?“. Nad võivad mõelda, et nad polnud piisavalt head vanemad, nad kas ei andnud lapsele piisavalt tähelepanu või andsid seda liigselt või eelistasid peres üht last teisele. Samuti võivad nad hakata süüdistama teist lapsevanemat, et too ei ole olnud piisavaks rollimudeliks või püüavad saata last psühhiaatri või terapeudi juurde (Savin-Williams, 1998), et olukorda parandada. Võib öelda, et paljud vanemad ei ole ettevalmistatud, et nende laps võib olla homoseksuaalne ning uus teadmine toob perekonda tõsise kriisi (Appleby & Anastas, 1998; Saltzburg, 2009).

Paljud lapsevanemad loodavad, et ehk on tegemist mööduva, east tuleneva “nähtusega” (Jotz, 1999). Pere võib vastata oma lapse „kapist väljatulekule“, õhutades perekonnaliiget olema “diskreetne”, et saladust hoitaks vaid endale (Appleby & Anastas, 1998). Kuna enamikel

juhtudel on peres ema esimene, kellele poeg „kapist välja tuleb“, siis vahel saavad lapsest ja emast kaasosalised edaspidisel varjamisel ülejäänud perekonna eest, mis mõningatel juhtudel on vajalik, et vältida edasist hävingut (Savin-Williams, 1998). Kuigi homoseksuaalsuse varjamine on mõningates peredes toimunud toimetuleku strateegiana (Lefley, 1992 viidatud Saltzburg, 2009 kaudu), siis Susan Saltzburg (2009) leiab, et selline käitumine muutub pigem omakorda takistuseks abi otsimisel ja vastuvõtmisel.

Lapsevanem on olukorras, kus tal tuleb kohaneda uue olukorraga ning esmased reaktsioonid ei jää üldiselt püsima. Mitmed autorid kirjeldavad perekonna kohanemist lineaarsete astmetena (Saltzburg, 2004). On välja toodud, et homoseksuaalsete laste vanemad kogevad Kubler-Ross'i järgi viit leinaastet, milleks on šokk, eitus, kurbus, viha, leppimine (LaSala, 2000). Mõned autorid viitavad sellele, et vanemad läbivad samu astmeid, identifitseerimaks end kui homoseksuaalse lapse vanemat, nagu homoseksuaalsed inimesed enda identiteedi kujunemisel (Saltzburg, 2004).

GLIK'i koduleheküljel, mis on eestikeelse lugejaskonna jaoks kättesaadav, on välja toodud vanemate võimalike reaktsioonide ehk teisisõnu uue olukorraga kohanemise etapid, mis kokkuvõtlikult iseloomustavad ka ülalpool väljatoodud autorite käsitlusi. Järgnevalt annan ülevaate neist.

1) *Šokk*, mis on loomulik esmane reaktsioon, mida praktiliselt kõik kogevad (ja aeg-ajalt vajavad), et vältida ägedat distressi. Šoki kogemine on ootuspärane eriti siis, kui lapsevanemad pole varem aimanud, et nende laps võib olla homoseksuaalne ning see reaktsioon võib kesta kümnest minutist nädalani. Tavaliselt leevendub see mõne päevaga.

2) *Eitus* aitab inimest kaitsta ähvardava või valusa teate eest. See erineb šokist, sest näitab, et inimene on sõnumit kuulnud ning üritab ehitada kaitsemehhanismi sellest eemalhoidmiseks. Eitusel on mitu vormi: vaenulikkus, teate mitteregistreerimine, hoolimatus, või eemaletõukamine. Eitust väljendatakse erineval viisil, see võib varieeruda vaiksest endassesulgumisest hüsteerilise nutu või karjumiseni.

3) *Süütunde* etapis tunnetavad lapsevanemad, et nad on teinud midagi valesti ja nad küsivad endalt, kas nemad on kuidagi põhjustanud või mänginud rolli oma lapse homoseksuaalse identiteedi kujunemisel. Tavaliselt ei suuda lapsevanemad enda süütunnet lastele tunnistada.

4) *Tunnete väljendamise* faasis on vanemad valmis küsima küsimusi, kuulama vastuseid ja oma tundeid teadvustama. See on hetk, mil leiab aset kõige produktiivsem dialoog lapse ja vanema vahel. Seejuures väljendatakse oma mõtteid ja tundeid, millest kõige sagedasemad on viha ja kurbus. Tihti on tegemist pindmiste tunnetega, mis näivad kiusliku ja õelana. Samas on vanemate edasiliikumise nimel parem, kui nad need tunded välja ütlevad, mitte ei ürita neid eitada ja endasse peita.

5) *Otsustamise* etapis hakkavad vanemad teemaga järjest ratsionaalsemalt tegelema. Seejuures on tavaline, et nad tõmbuvad mõneks ajaks tagasi ja kaaluvad eesolevaid võimalusi, mida mõjutavad mitmed faktorid. Homoseksuaalsuse kohta materjalide lugemine ja teiste samasuguses olukorras olnud vanematega rääkimine julgustab neid valima toetavamat seisukohta. Vanemad võivad suhtuda toetavalt, kuid võivad ka leida, et ei soovi seda teemat enam ligi lasta. Täiesti loomulikuks võib pidada ka tagasilangusi.

6) *Tõelise omaksvõtni* jõuavad vaid mõned vanemad. Enamik võivad oma last armastada ka ilma lõplikult lapse homoseksuaalset orientatsiooni aktsepteerimata. Need, kes suudavad lapse homoseksuaalsuse omaks võtta, hakkavad vaatama seda kui inimese seksuaalsuse täieðiguslikku väljendusvõimalust ning nägema homofoobse ühiskonna mõju, mis raskendab nende lapse elu. Selles faasis on vanemad vastamisi oma süüga ja nad võivad tunda, et nende süü on see, et nad on samuti osa ühiskonnast mis on homofoobne. Nad suhtuvad halvustavalt gei-naljadesse, mida nad on aastate jooksul rääkinud ja mille üle naernud. Nad hakkavad mõistma probleeme, mille nad on täiesti teadmatult oma lapse jaoks seeläbi loonud. Lapsevanemad, kes on täiesti omaksvõtnud oma lapse homoseksuaalse orientatsiooni, võivad ka ise astuda välja rõhumise vastu ja rääkida sõpradega nende harimise eesmärgil homoseksuaalsusega seotud teemadel. Nad muutuvad toetavaks nii oma lapse kui ka nende homoseksuaalsete sõprade suhtes. Mõned teevad seda julgelt ja avalikult, teised vaiksemalt ning vaoshoitumalt.

Üheks olulisemaks faktoriks vanemate leppimise protsessis peetakse aega (Saltzburg, 2009) ning kohanemine võib aega võtta kuni viis aastat või isegi rohkem (Muller, 1987 viidatud LaSala, 2000). Seejuures on oluline meeles pidada, et mitte kõik inimesed ja perekonnad ei käitu ühese mustri järgi. Savin-Williams (1998) toob välja, et nii noorte kui ka nende vanemate narratiivid räägivad nii kaosest mis järgnes „kapist väljatulekule“ kui ka vaid vähesest mõjust mida see teadmine perekonnasisestes suhtes omas. Mõned vanemad toovad aga välja, et vanema ja lapse vahelised suhted on peale lapse „kapist väljatulekut“ paremad kui enne. Viidates erinevatele uuringutele, toob Saltzburg (2004) välja, et enamik vanematest siiski ajapikku lepivad oma lapse homoseksuaalsusega. Seidman (2002, viidatud Martin, jt. 2010 kaudu) leiab aga, et kõige tavalisem on perekonnas tolereeriv suhtumine lapse homoseksuaalsusesse, täielik aktsepteerimine on harvem nähtus.

1.5 ABI- NING TUGISÜSTEEMID

Üha rohkem võib leida infot selle kohta, kuidas saaks ja võiks abistada ja toetada homoseksuaalseid noori, kui nad kohtavad oma elus raskusi seoses oma orientatsiooniga. Näiteks toovad Rosario jt. (2001) oma artiklis välja uuringute tulemused, mille kohaselt on olemas vajadus erinevate programmide ning sobiva keskkonna olemasoluks, kus noored saaksid rohkem teadlikuks oma seksuaalsest identiteedist. Samuti viitavad ka Appleby & Anastas (1998) oma raamatus erinevatele vaimse tervise teenustele, sealhulgas psühhoteraapiale, mis võiksid olla abiks homoseksuaalse identiteedi kujunemise ning selle avalikustamise protsessis. Kui enamasti pakutakse abi- ning tugisüsteeme indiviidi tasandil, siis Anthony R. D’Augelli (2003) räägib oma artiklis kogukonnatöö võimalustest ning hüvedest, mis annaksid noortele gei-meestele suuremad võimalused abi ning toe leidmiseks.

Erinevates artiklites ja uuringutes on võrreldes homoseksuaalsete inimestega vähem tähelepanu pööratud nende vanematele. Saltzburg (2009) viitab erinevatele uuringutele, mis näitavad, et ligipääsu omamine sotsiaalsele toele, ülemineku, kriisi ja stressi perioodidel, toetab toimetuleku oskuseid ja panustab heaolusse. Sotsiaalset tuge peetakse eriti oluliseks haavatavatele ühiskonna gruppidele, kes päevast päeva kogevad sotsiaalset ebavõrdsust. Homoseksuaalsed inimesed kui ka nende perekonnad on haavatav ühiskonnagrupp.

Saltzburg (2009) toob välja, et lähedaste suhete hoidmist ja rutiinset sotsiaalset keskkonda on nähtud olevat tihedalt seotud positiivse suhtumise säilitamisega stressiolukordades, seega võiks lähedaste suhete omamine toetada lapsevanemat perioodil, kui ta kohaneb teadmisega oma poja homoseksuaalsusest. Kuid Saltzburg (2009) toob välja oma uuringu tulemused, kus selgus, et kuigi lapsevanemad soovivad leida kedagi sarnast, kes mõistaks neid, siis tegelikult nende ümber pole kedagi sellist. Lapsevanemad otsivad empaatiat, mis peitub teiste soovis neid kuulata ja lapse homoseksuaalsusest teadasaamisega seotud tunnete aktsepteerimises. Tolles uuringus osalenutest mõned vanemad lõid tutvused homoseksuaalse täiskasvanuga, mõned tutvusid LGBT programmidega, kus nende lapsed osalesid ja leidsid sealtkaudu üles teised sarnases olukorras olevad vanemad. Kõik see, läbi vastastikuse toetuse, aitas neil väljendada oma varjus olnud tundeid ja liikuda leppimise suunas.

Kuna homoseksuaalsete inimeste vanemate lähivõrgustikus ei räägi üldiselt keegi homoseksuaalsetest lastest ja tihtipeale ei oska ümbritsevad inimesed lapsevanematele toeks olla ning teiste püüdlused lapsevanemat lohutada võivad lõppeda jätkuva sotsiaalse distantseerumisena teistest (Saltzburg, 2009), siis on vajalik, et ühiskonnas oleksid lastevanematele, kelle laps on homoseksuaalne, kättesaadavad teistlaadi abi- ning tugisüsteemid, mis vastaksid nende vajadustele.

Vanemate kohanemise protsessis peetakse olulisteks faktoriteks hariduslikke programme (Saltzburg, 2004), mille kaudu tekiks vanematel võimalus end harida erinevatel homoseksuaalsusega seotud teemadel. Seejuures peetakse oluliseks, et vastava info jagamine algaks juba koolieas, et ühiskonnas oleks levinud adekvaatsemad teadmised homoseksuaalsuse kohta ja valmisolek mõistmiseks siis, kui oma laps osutub homoseksuaalseks. Samas peab ütlema, et Eesti haridusasutustes ei ole homoseksuaalsus leidnud tõest kajastamist ja selle põhjuseks peab Lilian Kotter (2006) seksuaalsuse käsitlemise puudumist või ebapiisavust õppekavas. Ta näeb põhjusena ka seda, et valdav osa õpetajaist on oma hariduse saanud nõukogudeaegsetes koolides ning suurel osal neist on säilinud tollel ajal omandatud teadmised ning isiklik suhtumine homoseksuaalsuse kohta. See aga mõjutab seda, kuidas õpetajad esitavad nimetatud teemat õpilastele.

LaSala (2000) leiab, et adekvaatse info kättesaadavus on oluline, sest mida rohkem teavad kasvõi näiteks vanemad homoseksuaalsetest inimestest ja nende suhetest, seda lihtsam on neil kohaneda oma lapse „kapist väljatulekuga“. Seetõttu võiks vanematele, kes on teada saanud oma lapse homoseksuaalsest orientatsioonist, soovitada vastavat kirjandust (LaSala, 2000). Artiklis „When Children Come Out: The Cultural „Tool Kits“ of Parents“ (Martin, jt., 2010) toodi välja uuringu tulemused 29 erineva raamatu kohta, mis on mõeldud homoseksuaalsete laste vanematele. See on märk sellest, et vanematele mõeldud kirjandus on täiesti olemas.

Kui vaadelda homoseksuaalsuse teemalist eestikeelse kirjanduse olemasolu, siis leian, et see on puudulik ning piirdub peamiselt meediakajastustega. Kuigi raamatu „Seksuaalsus Eestis. Ajalugu. Tänapäev. Arengud.“ koostajad (Poolamets jt., 2006) toovad välja, et seksuaalsusealast kirjandust on Eestis ilmunud küllaltki palju, öeldes, et kohati on ühiskond selles mõttes isegi üleseksualiseeritud, siis näevad nemadki, et väärtuslikku ning kohalikke olusid arvestavat on selles kirjandusetulvas vähe. Näide sellest on ka K.A.S käsiraamat (2007), kus antakse nõuandeid, kuidas noortega töötavad inimesed saaksid, võiksid ja peaksid ümber käima homoseksuaalsuse teemaga, kuid kuna tegu on tõlkekirjandusega, siis paljud seal antud juhtnöörid ei sobitu Eesti keskkonda. Näiteks pole välismaa autorite nõuandeid, mis soovivad suunata raskusi kohtavat homoseksuaalset noort vastavatesse tugigruppidesse, tõlkides arvestatud, et Eestis selliseid tugigruppe pole loodud.

Arvestades, et homoseksuaalsuse perekonnale avalikustamise etapp võib olla raske mõlemale poolele nähakse, et „professionaalset psühholoogilist abi ei vaja mitte üksnes noored geid ja lesbid, vaid ka nende vanemad“ (Kon, 2004: 347). Selleks soovitatakse tugigruppe ning erinevaid teraapiaid (Saltzburg, 2004), sest teraapia võib aidata perekonnal üle saada lapse „kapist väljatulekuga“ seotud kriisist ning samuti parandada suhteid ja toimetulekuoskusi. Vanemad peavad saama leinata heteroseksuaalset pilti oma lapsest ja õppima geielustiili kohta (LaSala, 2000). Saltzburg (2007) tutvustab oma artiklis narratiiviteraapiat, kui ühte võimalust homoseksuaalsete laste vanemate toetamiseks, et nad suudaksid säilitada oma suhet lapsega. Artiklis seletatakse lähemalt, et narratiiviteraapias püütakse mõista, miks mingid ideed kerkivad teistest eelistatumalt terapeutilises vestluses üles ja toetatakse perekondi identiteedi ja suhete lugude rekonstrueerimisel. Van Den Bergh ja Crisp (2004, viidatud Saltzburg, 2007 kaudu) leiavad, et perekonnad vajavad kultuurilist tausta arvestavat teraapilist sekkumist.

Probleemiseade

Magistritöö on jätk 2007. aastal Tartu Ülikoolis sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialal valminud bakalaureusetööle “Homoseksuaalsuse avalikustamine ehk “kapist väljatulemine” Eesti geide näitel” (Kütt, 2007). Tookordses uurimuses tuli välja, et perekonnale teavitamise hetkel ja edaspidises käitumises kerkisid esile mitmed käitumismustrid ning et homoseksuaalsuse teavitamine perekonnale eeldab põhjalikumat eeltööd. Homoseksuaalse orientatsiooni avalikustamise protsess on keeruline, hõlmates segaseid ning vastandlikke tundeid ja mõtteid ning erinevaid käitumismustreid. Tihtipeale on vanematele teavitamine toimunud juhuslikult ning isegi kui varem on sellele võimalusele mõeldud, on siiski reaalsed väljaütlemise situatsioonid tekkinud ootamatult. See toob omakorda endaga kaasa erinevaid emotsioone nii perekonnale kui ka homoseksuaalsele noormehele endale. Antud uurimus näitas seda, et iga inimese lugu on erinev ning ka vanemate reaktsioonid on erinevad.

Homoseksuaalsuse teema on Eesti ühiskonnas teravalt üleval ja on pigem stigmatiseeriv kui mõistev ning see mõjutab nii homoseksuaalsete inimeste kui ka nende vanemate mõtteid, tundeid ja käitumist seoses homoseksuaalsusega ning selle avalikustamisega. Saltzburg (2004) toob välja, et kuigi me teame, et vanemad kogevad samuti raskusi nagu ka nende lapsed, on siiski vähe uuringuid, mis käsitleks just vanemate külge „kapist väljatuleku“ protsessis. Võib öelda, et homoseksuaalsuse avalikustamise teemat on Eestis üldiselt vähe uuritud ning samuti pole uuritud homoseksuaalsete laste vanemate kogemusi ning seisukohti seoses nende laste homoseksuaalsuse avalikustamisega perekonnale.

Kuna Eestis pole uuritud sügavuti homoseksuaalsete inimeste ning nende vanemate vahelisi suhteid ning mõlema kogemusi homoseksuaalsuse avalikustamise etapil, siis leian, tulenevalt ka oma varasemast uuringust (Kütt, 2007), et on oluline jätkata antud teema uurimist, et oleks võimalik mõista paremini homoseksuaalsuse avalikustamise protsessi ja selle tähendust vanematele Eesti ühiskonnas, et vajaduse korral oleks võimalik luua tugevamad ja selgemad abistamissüsteemid homoseksuaalsetele inimestele ning nende perekondadele.

Eesmärk ja uurimisülesanded

Magistritöö eesmärgiks on saada ülevaade homoseksuaalsuse päritoluperekonnale avalikustamise etapi tähendustest homoseksuaalsete noormeeste emadele, et läbi lugude kuuldavaks tegemise anda võimalus nende paremaks mõistmiseks ning anda hinnang seksuaalvähemuste abi- ning tugisüsteemide vajadusele Eestis.

Kuulates, kuidas homoseksuaalsete meeste emad räägivad oma lugusid ning mida nad seejuures peavad oluliseks välja tuua, annab võimaluse näha, mida tähendab Eesti ühiskonnas ühe ema jaoks see, et tema poeg on homoseksuaalne, kuidas selle teadmisega toime tullakse ning millist mõju avaldab see lapse ja ema suhetele. Kõigest sellest peegeldub ka sotsiaalkultuuriline kontekst ning emade vajadus ja hinnang võimalikele abistamissüsteemidele Eestis.

Lähtuvalt magistritöö eesmärgist toon välja ka uurimisülesanded:

- Anda võimalus „kapist väljatuleku“ kui sotsiaalse nähtuse ja sellega seotud inimeste paremaks mõistmiseks Eesti ühiskonnas läbi emade lugude kuuldavaks tegemise.
- Vaadelda kuidas homoseksuaalsete meeste emad räägivad oma lugusid ning mida nad seejuures peavad oluliseks välja tuua.
- Analüüsida, mida tähendab Eesti ühiskonnas ema jaoks see, et tema poeg on homoseksuaalne, kuidas selle teadmisega emad toime tulevad ning millist mõju avaldab see poja ja ema suhetele.
- Hinnata vajadust seksuaalvähemuste abi- ning tugisüsteemidele Eestis emade vajadusi ning valmisolekut arvesse võttes.

Uurimisküsimused

Kuidas homoseksuaalsete meeste emad ise kirjeldavad oma poja homoseksuaalsest orientatsioonist teada saamise etappi ja selle tähendust oma elus ?

Kuidas ja milliste faktorite abil on ema kohanenud teadmisega oma poja homoseksuaalsest orientatsioonist?

Kuidas hindavad intervjueeritavad abistamissüsteemide vajadust ning olukorda Eestis?

2. PEATÜKK: METOODIKA

Uurimuse teoreetiline lähtekoht

Oma uurimuse läbiviimiseks valisin kvalitatiivse lähenemise. Kvalitatiivseid meetodeid kasutatakse, kui soovitakse seletada nähtust kui tervikut ning kui soovitakse midagi teada arvuliselt raskesti mõõdetavatest tunnetest, mõtetest ja hoiakutest ehk siis teemad, mida sellel meetodil uuritakse, puudutavad tihtipeale inimeste kogemusi, tähendusi, tundeid ja mõtteid (Best & Khan, 2006; Patton, 2002). Ühelt poolt kannab iga inimene endas jooni, mis tulenevad erinevatesse gruppidesse kuulumisest, kuid teiselt poolt on iga indiviid unikaalne, mistõttu kvalitatiivsete uurimuste eesmärk on pigem erinevuste mõistmine kui üldistamine (Strömpl, 2007). Kvalitatiivse meetodi valimine antud uuringu jaoks annab võimaluse mõista uurimuses osalejaid sügavamalt, kirjeldada “kapist väljatuleku” protsessi tähendust geide emadele ning olla vahetult kontaktis nende emotsioonidega.

Andmekogumismeetod

Oma töös kasutan andmekogumismeetodina narratiivintervjuud. Paremaks mõistmiseks, millises võtmes käsitlen oma uurimuses narratiivi ja narratiivintervjuud, annan järgnevalt ülevaate erinevate autorite käsitlustest.

Otsides erinevate autorite narratiivi käsitlustes üheselt läbivat mõistet selgub peagi, et termin „narratiiv“ kannab mitmeid tähendusi ja seda kasutatakse erinevatel viisidel erinevate distsipliinide poolt, tihti sünonüümina terminile „lugu“ (Bergen, 2010; Riessman, 2008). Lugu kirjeldab süžeeaga sündmuste või tegevuste jada, millel on ajalises järjestuses algus, põhiosa ja lõpp (Schwandt, 2001). Lisaks struktureerivad narratiivide jutustajad oma lugusid ruumiliselt ja episoodiliselt (Riessman, 2008). Kõike seda arvesse võttes, ei ole narratiivid siiski alati vaid selgelt struktureeritud faktide salvestised sellest, kuidas asjad tegelikult olid, vaid pigem tähendust loovad süsteemid inimese ettekujutustest ja kogemustest (Ezzy, 2002). Narratiivide rääkimine on peamine viis, kuidas inividid annavad tähenduse

segadusttekitavatele sündmustele ning muutustele nende elus (Floresch, jt., 2010; Seale, 2004; Ricoeur, 1985 viidatud Malinauskas, 2011 kaudu) ja oma käitumisele (Bergen, 2010). Seeläbi võivad narratiivid ka lahendada probleeme (McLeod, 1997 viidatud Priest, jt., 2002 kaudu). Riessman (2008) toob välja toetudes ka teiste autorite arvamusele, et inimesed kasutavad narratiive, et meenutada, vaielda, õigustada, et kuulajaskonda veenda, kaasata ning lõbustada ja vahel isegi kuulajaskonna valele teele juhtimiseks. Lisaks on narratiive jutustades võimalik välja kaevata ja ümberhinnata mälestusi sündmustest, mis võivad olla killustatud, kaootilised, talumatud ja/või vaevalt nähtavad enne nende jutustamist (Riessman, 2008) ning asetada oma kogemused tähendusrikastesse episoodidesse (Berger, 1997 viidatud Fraser, 2004 kaudu). Narratiivide rääkimine on viis, kuidas me loome ja esitame ennast ning ühiskonda läbi valikute, mida me teeme sotsiaalses interaktsioonis (Fraas & Calvert, 2009; Fraser, 2004; Seale, 2004). Malinauskas (2011) toob välja, et inimesed on narratiivide peegeldamises, tõlgendamises, vastandumises või nendega leppimises aktiivsed ning seeläbi annab loo rääkija kuulajaskonnale isiklikult kujundatud arusaama sündmusest. See, mida rääkija peab oluliseks välja tuua, on rääkija poolt valitud, organiseeritud, ühendatud ja hinnatud kui tähendusrikas kindla kuulajaskonna jaoks (Riessman & Quinney, 2005) ja omakorda mõjutatud sellest, kes on kuulajaks (Norrick, 2000 viidatud Mansilla, 2006 kaudu). Kuulajaskond, kas füüsiliselt kohalolev või mitte, mõjutab oluliselt seda, mida ja kuidas rääkija peab oluliseks välja tuua (Riessman & Quinney, 2005) ning inimene võib esitada konkreetseid fakte sõltuvalt kuulajaskonnast erinevatel viisidel (Vollmer, 2005).

Isiklikud narratiivid on mõjutatud ühiskonnas üldlevinud ehk dominantsete narratiivide poolt ja on alati räägitud laiemat sotsiaalset konteksti arvestades, mistõttu narratiivid peegeldavad rohkemat kui vaid indiviidi eneseesitlust (Kruger, 2003). Dominantsed narratiivid on laialt levinud ja väljendavad ühiskonnas jagatud arusaamasid ning seeläbi seavad standardeid normatiivseks käitumiseks ühiskonnas (Bergen, 2010). Võib öelda, et üldlevinud narratiivid toimivad kui „sotsiaalse kontrolli“ vahendid (Bergen, 2010), ning isiklikud narratiivid omakorda kinnitavad neid (Bamberg, 2004 viidatud Austin & Carpenter, 2008 kaudu). Ühelt poolt narratiivid peegeldavad kultuurilisi väärtusi ning teiselt nad loovad neid (Gergen, 1998). Kuid individid võivad ka konstrueerida oma isiklike narratiive, mis seisavad üldlevinud narratiividele vastu (Bergen, 2010). Malinauskas (2011) käsitleb nähtust, kus inimesed loovad

läbi lisateabe kogumise, erinevate lugude konstrueerimise ja esitamise uut teadmist kui alternatiivsete narratiivide loomist.

Intervjuud on kohad, kus tähendused, tõlgendused ja narratiivid on intervjuuerija ja intervjueeritava vahel ühiselt konstrueeritud (Holstein & Gubrium, 1995 viidanud Ezzy 2002). Narratiivintervjuu eesmärk on luua pigem detailseid seletusi kui põgusaid vastuseid või üldisi väiteid (Riessman, 2008). Fraser (2004) viidates erinevatele autoritele toob välja, et kuna narratiivuuring keskendub lugude rääkimisele, siis uurijad kasutavad intervjuerimisel vestluse vormi. Narratiivintervjuu käigus on eelistatum esitada küsimusi, mis avaks teemat ja lubaks vastajal konstrueerida vastuseid nii nagu nemad peavad neid tähendustkandvaks (Riessman, 2008). Samas, paludes osalejalt lihtsalt „rääkida oma lugu“, võib juhtuda, et lood võetakse põgusalt kokku ja need ei kanna suurt tähendust. Aja andmine ja lisaküsimuste esitamine võib osalejalt aidata meenutada detaile, pöördepunkte ning muutusi mõtetes, tунnetes ja tegudes. (Riessman, 2008) Fraser (2004) toob välja mitmete teiste autorite seisukohad, mille kohaselt narratiivintervjuudes kaovad piirid intervjuerija ning intervjueeritava vahel luues nii ühiselt lugusid ning lubades esile kerkida ka teemadel ja kommentaaridel, mis algselt ei paista asjakohased. Berger Gluck ja Patai (1991 viidatud Fraser, 2004 kaudu) märgivad, et peamine on keskenduda loo rääkija enda väljatoodud hinnangutele, seisukohtadele ja üldisele narratiivi olemusele kui „õigete“ küsimuste loomisele.

Valim

Intervjueeritavate leidmiseks kasutasin lumepallimeetodit, kus esimene lüli pärines minu tutvusringkonnast. Esimeseks lüliks oli noormees, kellelt palusin teiste vanematele „kapist välja tulnud“ homoseksuaalsete meeste kontakte, kellelt omakorda palusin nende emade kontakte või nende tuttavate kontakte, kes vastaks samadele tingimustele.

Lumepallimeetod töötas oma reeglite kohaselt ning seeläbi kontakteerusin lõpuks 20 mehega kas telefoni või meili teel. Neist kolmelt sain vastuseks, et nad ei kuulu minu poolt seatud tingimustega sihtrühma. Kokku sain kuult mehelt, kes olid oma emade jaoks „kapist väljas“,

nende ema telefoninumbri. Nõusoleva vastuse intervjuuks sain viielt emalt, kuid kuna ühe ema tervislik seisund ei võimaldanud tal siiski uurimuses osaleda, siis lõplikku valimisse kuulus 4 ema. Valimisse kuulumise tingimuseks oli, et ema on teadlik oma poja homoseksuaalsest orientatsioonist. Konfidentsiaalsuse leppest kinni pidades ning statistilise järelduste mittetegemise huvides ei pea ma vajalikuks siinkohal rohkemate intervjueeritavaid puudutavaid sotsiaaldemograafiliste tunnuste väljatoomist.

Kontakteerudes intervjueeritavatega sai veelgi selgemaks, kui tundliku teemaga on tegemist, sest mulle esitati küsimusi nagu „*kus täpsemalt see uurimus avaldatakse?*“, või märgiti, et „*ma väga ei tahaks seda avalikkuse ette tuua*“. Korduvalt uuriti täpsemalt ka konfidentsiaalsuse kohta, kuigi kontakte otsides märkisin alati ära, et intervjueeritava isikuandmeid ei avaldata uuringutulemustes.

Antud viis intervjueeritavate leidmiseks ei osutunud nii tulemuslikuks kui ma lootsin, sest paljud pojad keeldusid oma emade kontakte väljastamast, et saaksin neilt otse küsida valmisolekut antud teemast rääkimiseks. Pojad, keeldudes emade kontakte andmast, toimisid seeläbi „väravavalvuritena“. Keeldumise põhjuste taga peitus autori hinnangul teatud kaitse, mida ajendas peamiselt soov mitte tekitada emale pingeid antud teemast rääkimisel ehk et pojad eeldasid, et nende emadel oleks ebamugav või valus antud teemal rääkida. Võib-olla oli lapse homoseksuaalsus alles perekonnasaladuse staadiumis ning sellest oldi otsustatud väljapoole perekonda mitte rääkida. Pakun välja, et minu uurimus tõi nii geide kui ka nende emade jaoks esile uuritava nähtuse tundliku ja isegi stigmatiseeriva olemuse, mistõttu pigem ei soovitud isiklikult antud teemast rääkida, kuigi üldiselt peeti teemat huvitavaks ning uurimistvajavaks.

Kommenteerides ka vahendeid, mille abil otsisin kontakti meestega, osutus tulemuslikumaks kontaktide otsimine telefoni kui meili teel, sest ilmselt lõi see personaalsema ja usaldusväärsema kontakti ning andis võimaluse vastata küsimustele ja kõhklustele otse. Arvestades, et Eestis pole homoseksuaalsete inimeste vanematele loodud toetusgruppe või foorumeid, kust oleks olnud võimalik leida otse kontakti vanematega, siis pean siiski valitud viisi intervjueeritavate leidmiseks mõistlikuks.

Uurimuse käik

Töö autorina viisin läbi ning salvestasin intervjuud diktofonile, samuti teostasin andmete analüüsi. Oma uurimuse intervjuud viisin läbi ajavahemikus 26.11.2010 - 12.01.2011. Koht, kus intervjuud läbi viia, sai valitud sõltuvalt intervjuueeritava elukohast ning soovist. Osad intervjuud sai läbi viidud kohvikutingimustes, kuid see ei mõjutanud märgatavalt intervjuueeritava valmisolekut oma loo rääkimisel võrreldes nendega, kellega intervjuu toimus eraldatud ruumis. Pigem võiks öelda, et eraldatud ruum tekitas rohkem pinget, sest lõi minu ja intervjuueeritava vahele selgema rollide erisuse. Ühel juhul, kui vestlus toimus kohvikus, tõi intervjuueeritav meie vestluse keskel välja, et oleks ta teadnud, et ta nii emotsionaalseks muutub, oleks ta valinud ehk mõne teise koha. Intervjuud salvestasin intervjuueeritavate nõusolekul diktofonile, millelt hiljem salvestatud teksti transkribeerisin. Intervjuude keskmiseks pikkuseks kujunes 60 minutit (39-98 minutit). Pean saadud andmeid küllaltki usaldusväärseteks, kuna intervjuueeritavad olid eksperdi rollis oma lugude rääkimisel ning otsest kõrvalist mõjutust intervjuude käigus ei toimunud.

Transkribeerisin salvestatud intervjuud täies pikkuses, tuues lisaks räägitud sõnadele välja ka pausid, poolikud sõnad ja järsud mõttepöörded. Lisaks märkisin ära mitteverbaalsed eneseväljendused.

Näiteks:

... pikem paus

/ järsk mõttepööre

[sõnad] mitteverbaalne väljendus nt.: [pisarad silmis]

/.../ lühendatud tekst

(sõnad) autori täpsustus

Kontakteerudes intervjuueeritavatega andsin neile lühikese ülevaate temast, mida soovin uurida. Eelnevalt olin valmistanud ette lühitutvustuse antud temast ja uuringust, mis avas meie vestluse ning samuti temaatilised küsimused, millele vajadusel toetuda. Intervjuu alguses tutvustasin respondentidele lühidalt, millel antud uuring põhineb ning milleks on see oluline ja palusin neil lähteülesandena rääkida oma lugu sellest, kuidas nad said teada, et nende poeg on homoseksuaalne ning mida see nende jaoks tähendab. Intervjuu kava on

toodud töö Lisas 1, kuid nagu narratiivintervjuule on omane, ei seadnud ma endale eesmärgiks lähtuda rangelt küsimustikust, vaid pigem kuulata, mida respondendid ise peavad esmalt oluliseks antud teemal välja tuua ning vestluse käigus lähtusin pigem sellest.

Lugedes erinevate autorite käsitlusi narratiividest ning kuidas me igapäevaselt loome narratiive, olid minu ootused suured, saamaks ajaliselt ja sisuliselt struktureeritud lugusid, mis kannavad tähendust. Enamikel juhtudel aga narratiivi struktuurile vastavaid lugusid ei esitatud, need jäid kas poolikuteks või olid valgunud laiali intervjuu erinevatesse kohtadesse. Tihtipeale oli märgata, kuidas intervjuueeritavad tegid rohkem või vähem teadliku valiku mingist teemast mitte edasi rääkida, mis võis tuleneda ka isiklikust vastuolust oma käsitluse ning ühiskonna hoiakute vahel. Kuna pea kõik emad tõid välja, et nad pole eriti sellel teemal kellegagi rääkinud, siis võib eeldada, et nad ei ole veel loonud selget narratiivi teistele esitamiseks ja nad tegelesid loo konstrueerimisega intervjuu käigus. Sarnaste külgedega puutus kokku ka Malinauskas (2011) oma uuringu läbiviimisel, mis viitab sellele, et tundlike teemade käsitlemise puhul võib olla ootuspärane, et intervjuueeritav elab alles intervjuu käigus kogetud situatsiooni läbi ning püüab seda mõtestada. Teatavat ebakindlust lugude esitamisel võis märgata ka vahemärkustest nagu „*ma ei tea kas see on nüüd oluline, mida ma praegu räägin*“. Või ei olnud osad emad antud teemat veel enda jaoks selgeks mõelnud ja on oma poja homoseksuaalsust võtnud lihtsalt kui fakti. Kohati rääkisid pausid just sellest, et mingitele külgedele pole emad varem eriti sügavalt mõelnud ja vahel ka sellest, et mõeldi selle üle, kas ja kuidas oma lugu intervjuu olukorras esitada.

Andmeanalüüsimeetod

Andmete analüüsiks valisin temaatilise narratiivianalüüsi meetodi. Narratiivianalüüsis püütakse hoida lugu terviklikuna tõlgendamise eesmärgil, kuigi lugude piiride määratlemine võib olla raske ja tugevalt tõlgenduslik (Riessman, 2008). Kuna pole kindlaid reegleid, mida narratiive analüüsides järgida (Abrams, jt., 2010; Malinauskas, 2011), siis uurijad loovad tihtipeale ise oma meetodi lugude analüüsiks (McLeod & Balamoutsou, 2000 viidatud Priest, jt., 2002 kaudu). Erinevad autorid näevad, et seejuures osaleb uurija narratiivide loomises ja loob analüüsides ka ise narratiive. Narratiivianalüüs ei püüa identifitseerida ühte ainust õiget

osaliste lugude tõlgendust ning analüüsis vaadeldakse ka kultuurilist ja sotsiaalset konteksti, mis mõjutavad igapäevast lugude rääkimist endast ja ümbritsevast maailmast (Ezzy, 2002).

Narratiivi töötlemine iseenesest annab võimaluse luua tähendusrikast mustrit selle pealt, mis muidu oleks juhuslik ja seosetu (Salmon, in press viidatud Riessman, 2008 kaudu). Analüüs on aeglane ja üksikasjalik, nõudes tähelepanu nüanssidele: keelele, kuulajaskonnale, teksti organiseeritusele, kohalikule kontekstile ja ümbritsevatele diskursustele, mis kõik mõjutavad seda, mida ja kuidas jutustatakse (Riessman, 2008). Kasutades oma töös temaatilist narratiivianalüüsi meetodit, vaatlen lähemalt pigem seda, millest emad oma intervjuudes räägivad antud teemal, kui keelekasutust. Seejuures pannes tähele emade mõtteid, tundeid ja tegusid seoses oma poja homoseksuaalsusest teadasaamisega ning püüdes leida seoseid sotsiaalse konteksti mõjust räägitavale.

Algselt käsitlesin iga intervjuud eraldi kui ühte terviklikku narratiivi, et mõista, kuidas iga lugu ja selle esituse viis loob tähendust iga ema jaoks eraldi. Järgneval astmel otsisin ühiseid teemasid ja ideid, mis kerkisid erinevates intervjuudes ühel või teisel moel üles. Temaatilises narratiivianalüüsis eeldatakse, et respondentide lood sarnanevad omavahel, sest seletused on sama teema ümber (Riessman, 2008). Seejuures pöörasin oma analüüsis tähelepanu laiemale kultuurilisele ja sotsiaalsele kontekstile (dominantsetele narratiividele), mis mõjutavad seda, kuidas ja millest emad räägivad.

Uurimuse eetiline aspekt

Intervjuu toimumise eeltingimuseks oli intervjuueeritava nõusolek antud teemast rääkida ning luba kasutada konfidentsiaalsust silmas pidades saadud andmeid oma magistritöös. Isikute konfidentsiaalsuse tagan sellega, et avaldan vaid intervjuueeritavate poolt kasutamiseks lubatud andmeid ning tulenevalt sellest ei too välja intervjuueeritavaid puudutavaid sotsiaaldemograafilisi tunnuseid, mis antud uuringut silmas pidades ei mõjuta autori hinnangul uuringu tulemusi. Analüüsi osas on jutustajad ja lugude tegelased peidetud varjunimede taha, vältimaks jutu seostamist konkreetse isikuga ning samas, et muuta analüüsi lugemine sujuvamaks. Eristamaks minu seisukohti intervjuueeritavate omast, on analüüsi osas

tsitaadid esitatud muutmata kujul ja kursiivis. Salvestatud intervjuud on vaid töö autorile kättesaadavad, kuid numbriliselt kodeeritud tekst ka käesoleva töö juhendajale. Töö autorina ei vastuta ma selle eest, kui vaatamata minu poolt tagatud konfidentsiaalsusele, tunneb mõni lugeja intervjueeritava jutu lõikude alusel vastava isiku või tema poja ära.

Tegu on väga tundliku teemaga emade jaoks ning sellest rääkimine mulle kui vanuselt nooremale inimesele võis mõjutada lugude esitust, tekitades lisaelarvamusi ning takistusi. Et soodustada intervjueerimise kulgu, kasutasin aktiivse kuulamise meetodeid, et luua usaldusväärne ning mõistev õhustik ning soodustada emadel lugude rääkimist.

3. PEATÜKK: ANALÜÜS JA ARUTELU

Emade narratiivid

Tooksin esmalt välja iga intervjuueritud ema loo eraldi. Pean seda oluliseks, et juhatada lugejat lähemale tõdemusele, et iga ema lugu on olnud erinev ja ainus ühendav joon nende lugude puhul võibki olla asjaolu, et nende poeg on kõigil homoseksuaalse orientatsiooniga. Inimeste eneseesitlus, arvamused ja mõttekäigud sama teema puhul võivad aga erineda üksteisest äärmuslikult. Narratiivide rääkimine on viis, kuidas luuakse ja esitatakse ennast ning ühiskonda läbi valikute, mida tehakse sotsiaalses interaktsioonis (Fraas & Calvert, 2009; Fraser, 2004; Seale, 2004). Kuna uurija osaleb samuti narratiivide loomises ning loob analüüsides ka ise narratiive (Fraser, 2004; Riessman, 2008), siis esitan emade narratiivid selliselt, kuidas mina töö autorina nägin ja tajusin intervjuu situatsioone ning seal kuuldud lugude esitust ja tausta.

Kõik järgnevad neli narratiivi on minu tõlgendused ja konstrueeritud emade jutu põhjal. Iga inimese lugu on erinev, igaüks tõlgendab ühte ja sama lugu ning selle esitlust veidi erinevalt ning seetõttu on ka järgnevad neli narratiivi veidi erinevad oma esitluselt ning ülesehituselt. Siiski püüdsin igaühe narratiivi kokku kirjutades pöörata tähelepanu sellele, milline oli intervjuu keskkond ja kuidas emad ennast ja oma poja homoseksuaalsusest teadasaamise lugu intervjuu situatsioonis esitasid ning mis sellise esituse taga võiks peituda. Narratiivides olen oma tõlgenduste ilmestamiseks kasutanud intervjuueritavate lauseid või jutulõike, mis on välja toodud kursiivis teksti sees või eraldi lõiguna ning emade ja lugude tegelaste õiged nimed on peidetud varjunimedega taha.

Kadi

Intervjuud alustades rääkisin Kadile ettevalmistatud sissejuhatuse, mille peale ta tõi kohe välja selle joone, et antud teemast on raske rääkida, kuna oma poja homoseksuaalsest orientatsioonist teadasaamine mõjutas tema igapäevast elu tugevalt. Läbi intervjuu rõhutab ta

korduvalt, et teadasaamine oma poja homoseksuaalsusest on olnud tema jaoks väga raske, kuid peamiselt seostab ta seda isiklike põhjustega, kuna ta ei pea ennast üldiselt tolerantseks inimeseks.

„See algus oli mu jaoks ikka ebanormaalselt kole. Lihtsalt tänu sellele, et ma lihtsalt ei ole tolerantne inimene, ma ju tean. Elu paneb tolereerima.“

Selles valguses võib aimata, et ema leiab, et talle on karistuseks ja õppetunniks tema ebatolerantsuse eest antud homoseksuaalne poeg ehk et ta seab põhjused väljapoole ennast. Selline elumuutus mõjus eriti tugevalt, kuna Kadil oli tunne, et nüüd on teistel inimestel õigus teda ja tema poega pidada vähem väärtuslikus ning teadmine poja homoseksuaalsest orientatsioonist „*võttis kõik lootused, kõik lootused võttis ära ...*“, et pojal võiks veel elus hästi minna. Intervjuust jäi mulje, et poja homoseksuaalsuse teema on antud ema jaoks tegelikult endiselt raske, kuid ta on õppinud seda enam mitte oma igapäeva ellu laskma. Selle vältimiseks kinnitab ema endale, et aeg parandab haavad ning olulisem on see, et pojal läheb hästi.

„Noh nagu enamuse asjadest et ... et vajab ka see asi lihtsalt aega. Aega, harjuda mõttega ja ... võib-olla on meie õnn ka see, et meil on siiamaani väga hästi läinud.“

Küll aga selle elusündmuse juurde tagasi pöördumine äratas taas mõtted ja tunded üles. Kadi kordas läbi intervjuu, kui jube see teema tema jaoks on olnud kuni sinnamaani, et ta pojalt uudist kuuldes oli tõdenud, et „*ma olen ikka maailma kõige õnnetum ema*“ ning selliseid mõtteid ja tundeid väljendades olid tal ka kohati pisarad silmas. See näitab ühelt poolt, et ta elas neid tundeid uuesti intervjuu jooksul läbi, kuigi sündmus ise juhtus juba mõnda aega tagasi. Teiselt poolt aga võib see olla märk, et oma tunnetega toimetulemiseks ning toe leidmiseks asetab ta ennast, antud teemal rääkides, kannataja rolli. Intervjuud läbivaks teemaks võibki pidada Kadi kannatusi, mis järgnesid poja homoseksuaalsest orientatsioonist teadasaamisele.

Üllatavaid pöördeid intervjuu jooksul pakkus see, kui kerkisid üles teemad, millele otseselt varem vihjeid polnud, nagu näiteks isade võimalikud reaktsioonid. Kadi tõi sisse võrdlusi

heteroseksuaalsete ja homoseksuaalsete inimeste vahel. Samuti tõstis ta esile võrdlust tema enda ja teiste emade vahel, tuues välja, kui raske temal oli uues olukorras olla ning kuidas ta ei osanud olukorraga toime tulla, kuigi ühtegi kinnitavat võrdlust teiste emadega ta seejuures välja ei toonud. Võib eeldada, et narratiivi esitades otsis ta oma ütlustes nagu „*Minult käis see nii ebanormaalselt raskelt et ee ... no muidugi ega ma ei tea kuidas teistel on läinud*“, kinnitust või ümberlökkamist minu või laiema kuulajaskonna poolt. Rohkem kui teiste emadega vastandumist toonitas Kadi nendega ühtekuulumist toetudes ühiskonnas domineerivale ema narratiivile sellest, et „*kõik emad ju rabelevad selle nimel, et kasvatada, et läheks hästi. Kõik teed selle nimel kui sul on lapsed*“, kuid samas teades „*kui erinevalt emad oma lapsi kasvatavad*“, uskus ta, et emadel on raske alguses, kui on alles teada saadud lapse homoseksuaalsest orientatsioonist, teistega seda jagada, kuna „*see on ikka igaihe jaoks nii vales teemas*“. Sellisest eneseesitlusest peegeldub ka Kruger`i (2003) seisukoht, mille kohaselt isiklikud narratiivid on mõjutatud ühiskonnas üldlevinud narratiivide poolt ja on alati räägitud laiemat sotsiaalset konteksti arvestades ning seega narratiivid peegeldavad rohkemat kui vaid indiviidi eneseesitlust.

Kadi narratiivis tulid ilmsiks ka mõned vastuolud, mis kirjeldasid dominantsete ja isiklike suhtumiste konflikti ema sees. Näiteks, kuidas iseenesest peab ema homoseksuaalseid inimesi normaalseteks, kuna inimeses on tegelikult kõik muu palju olulisem ja „*poeg on ju ka see sama inimene edasi*“. Kuid teiselt poolt leiab ta, et homoseksuaalsus „*ei ole ju normaalne*“, sest seetõttu pole inimene reproduktiivne. Intervjuu käigus tõstatas ema ka mitmeid küsimusi teemadest, millest ta veel väga hästi aru ei saa.

Võis näha, et läbi oma kogemuse rääkimise, kus polnud selget loo lineaarset joont ja struktureeritust, otsis ema ise vastuseid ja analüüsis ennast. Kuna ta ei ole väga palju sellest teemast kellegagi rääkinud ning on isegi varjanud seda teiste eest, eeldades et ta ei taluks teiste arvamust ja haletsust, siis vestluse käigus elas ta mitmeid emotsioone uuesti läbi või avastas miskit, millele pole olnud varem mõelnud. Kui aga tegu oli näiteks lapselaste teemaga, siis oli näha, et Kadi oli oma mõtetes selle unistusega mänginud ja ta esitas selgemate narratiivi tunnustega lugusid sellest, kuidas „*oleks X (koha nimi) ja pargi juures jalutamas käinud*“ lapselapsega. Rõhuasetus oli Kadil oma lapse homoseksuaalsusest teadasaamise narratiivi rääkimisel peamiselt tema enda isiksusel ning ta käsitles oma tundeid

ja mõtteid peamiselt esimeses isikus. Oma seisukohtade kinnitamiseks ja õigustamiseks ning sisemise konflikti lahendamiseks rääkis Kadi vahel ka kolmandas isikus, öeldes näiteks, et „*kõik emad käituvad nii*“, toetudes seeläbi ka oma isikliku seisukoha väljendamisel üldlevinud arusaamadele emadusest.

Kadi väljendas ennast intervjuu jooksul soravalt ja emotsionaalselt ning rõhutas oma seisukohti ka aktiivse kehakeele kasutamise abil. Jutustuses esinenud pausid viitasid üldiselt sellele, et Kadi otsis paremat sõnastust enda väljendamiseks, kuid vahel peale pikemat pausi vahetas ema ka oma mõttekäigu suunda.

Luues narratiivi kasutas Kadi oskuslikult homoseksuaalsuse temaatikaga seotud sõnu, nagu ebatolerantsus ja homofoobia ning rääkis sellest, kuidas elu „kapist väljas“ on parem, kuna „kapisolek“ mõjuks ennast hävitavalt ning „*et tegelikult on see varjamine nii kohutav*“. Seejuures pidas ta silmas ka endapoolset mitterääkimist teiste inimestega sellel teemal ehk et Kadi loost võib näha, kuidas lapsevanemad võivad läbi elada sarnaseid uue identiteediga kohanemise jooni nagu nende homoseksuaalsed pojad. Ema oli teadlik ning arutles teemadel nagu Pride paraadid ja tolerantsusreklaamid. Võis tajuda, et Kadi hoiab end rohkem või vähem teadlikult teemaga kursis ja ennast vastava sõnavara abil väljendades võis tajuda, et ema annab nii intervjuu käigus räägitud teemadele suuremat kaalu ja usaldusväärust. Kadi puhul on raske öelda, millises lapse homoseksuaalsusega kohanemise faasis ta parasjagu oli, kuna tema loos olid esindatud mitmetele etappidele omased jooned.

Keiu

Intervjuu Keiuga oli võrreldes teistega kõige lühem ning intervjuueeritav oli ennast väljendades nipsisõnaline. Oma lugu esitades tegi Keiu selgeid valikuid, millest rääkida, mis on omane narratiivide jutustamisele (Riessman & Quinney, 2005) ning peamine tähelepanu oli tema poolt viidud pigem pojale kui temale endale. Võis tajuda, et emal oli raske endast, oma isiklikust kogemusest rääkida. Peamiselt ilmnis Keiul raskusi just oma isiklike mõtteid ja tundeid väljendades. Selliseid arutlusi kandsid pikad mõttepausid ning tihti peale vahetas ta teemat või tõi välja, et ta ei mäleta enam neid hetki. Oli tajutav, et just pauside jooksul tegi

Keiu selgeid valikuid, millest ja kuidas rääkida. Sellest peegeldus kohati, et Keiu esitleb ennast justkui ta on sellest teemast üle ning oma tunnete ja mõtete väljendamine tõestaks vastupidist. See võis olla tema vähem või rohkem teadlik valik soovist mitte lugu avaldada või enesekaitse, et mitte elada uuesti läbi seda sündmust. Näiteks vastas Keiu teema arendusele, et mida ta mõtles ja mida tähendas talle, et tema poeg on homoseksuaal, järgnevalt:

„Ma ei mäleta, et ma oleks mõelnud Ei mäleta ... sest noh ta oli juba selle sama õppimisega, sellel ajal oli õppimisega probleeme.“

Oma lugu rääkides tõi Keiu alguses välja juhtumi, mis hetkest ta ise hakkas tajuma, et poeg võib olla homoseksuaalne ja edasises narratiivis ta meenutas oma poja lapsepõlve. Lapsepõlvest rääkides soovis ema väljendada, et juba siis oli tema poeg teistmoodi ja see tõi endaga kaasa palju probleeme. Pigem rääkis Keiu oma narratiivis minevikust, ajast enne teadasaamist, kui tegelikust sündmusest endast või hilisematest järelmõjudest. Ning seejuures poja lapsepõlvest rääkides, oli ta detailide väljatoomisel märksa täpsem, kui rääkides sündmustest, mis seonduvad teadasaamisega oma poja homoseksuaalsusest. Keiu toob justkui kaitseks, miks homoseksuaalsus pole tema jaoks aktuaalne, välja teema, et lapsevanemana on olnud tema kohustus laps üles kasvatada öeldes, et *„meie hool vanematena oli nagu see, et ta saaks ikkagi keskhariduse“* ning edasine on juba tema elu, mida emana on tal raske mõjutada, sest *„ see aeg, kus meie pidime neid kasvatama ja kus me neid mõjutasime oma ... pere suhetega ja oma eeskujuga, see aeg on läbi. Ega nad meie käest enam midagi olulist juurde ei saa.“* Läbi intervjuu näeb Keiu ema rollina muretsemist lapse heaolu ja turvalisuse eest, kuni laps on täiskasvanu ning ta leiab, et peale seda pole lapsevanema roll oma lapse elus nii oluline ning täiskasvanud laps peaks ise toime tulema.

Läbi oma loo rõhutab Keiu, kuidas erinevad probleemid, mis on seotud näiteks poja erialavalikutega, on varjutanud homoseksuaalsuse teema nende perekonnas. Teiselt poolt vaadelduna võib see olla ka märk, et teiste probleemide tähtsamaks pidamine ja neile olulisema kaalu andmine, loob pildi, kus tundliku teemaga ei olda tegelikkuses veel valmis tegutsema sügavuti. Sellele annab ka kinnitust tõdemus, mida Keiu ehk eneselegi märkamatuult intervjuu käigus tegi, öeldes *„aga ma nagu ei olegi tahtnud ... selleni jõuda, et*

... poeg on homo ...“. Öelnud selle välja, astus Keiu ruttu tagasi endale turvalisema narratiivi juurde, mis rääkis taaskord sellest, et *„/.../ on teisi asju, mis rohkem võib-olla probleeme tekitavad ... kuidas elus toime tulla, selle sama töökohaga näiteks ...*“.

Pikkade pauside pidamine ning selge kehakeele kasutus viitas mitmel korral läbi intervjuu, et Keiu ei räägiks parema meelega rohkem antud teemal. See võis tuleneda ka minu, kui ealiselt noorema ning algaja intervjuueerija olemusest, mis võis tekitada Keius ebamugavuse ja usaldamatuse tunnet. Samas võib see olla ka märk, et Keiu jaoks on üldiselt antud teemast tavatu ja raske rääkida, sest ühel hetkel intervjuu jooksul tõstatas ta justkui küsimuse laiemale kuulajaskonnale kui vaid mina, öeldes: *„... aga miks ma peaksin sellest teistele rääkima ...*“.

Asjaolu, et ema näeks pigem, et poeg ei oleks homoseksuaalsuse teemaga avalikkuse ees, sest see võib olla ohtlik nii turvalisusele kui ka teiste perekonnaliikmete heaolule, viitab veidi ka taaskord sellele, et Keiu ei tunne ennast veel antud teemaga mugavalt ja homoseksuaalsuse teema ehk isegi tekitab tänasel päeval talle veel segadust, häbi ja hirmu. Kuigi oma narratiivis teeb Keiu mitmeid kokkuvõtteid ja vihjeid, et tal ei ole millestki enam rääkida, siis lõplikult võtab ta oma loo kokku sõnadega: *„Ma olen vist lõpetanud, et oleks see asi niimoodi värskem, siis tuleks võib-olla seda infot nagu rohkem meelde. Kõige olulisem on see, et ta on meie poeg. Et ta tuleks oma eluga kenasti toime*“.

Kedi

Oma loos räägib Kedi ajast enne teadasaamist, seejuures nii nende omavahelistest suhetest pojaga, milline poeg väiksena oli võrreldes teiste omaealistega ning sellest, kuidas temalgi oli eelaimdus enne, kui ta reaalselt teada sai. Edasi eristus tema loos teadasaamise etapp ja sellega seonduvad sündmused ning mõtted ja tunded. Kedi kirjeldab oma jutustuses ka, kuidas on nende omavahelised suhted peale seda kui poeg on avalikult homoseksuaalne ja kuidas ta suhtub näiteks meediakajastustesse homoseksuaalsuse teemadel.

Kedi kehakeel oli intervjuu jooksul vaba ning ta tundis ennast antud teemal rääkides mugavalt. Seda näitas ka see, et ta ei jälginud nii tugevalt, mida ta välja ütleb. Siinkohal pean silmas näiteks kasvõi erinevate looga seotud inimeste nimede väljaütlemist. Ema esitas oma

narratiivi palju selgemalt ja detailirohkemalt ning sündmused järgnesid üksteisele võrreldes teiste intervjueeritavatega läbimõeldumalt. Samuti panin tähele, et oma seisukohti esitas ta „mina“ vormis läbi intervjuu. Näiteks algasid paljud jutulõigud sõnadega: „*ma arvan / .../*“ või: „*mina saan ju aru, et /.../*“. Ennast väljendades ei vajanud Kedi pikki mõttepause ja tema esitatud jutulõigud olid, võrreldes teiste intervjueeritavatega, pikemad. Kui ta ka ise kaldus oma teemaga veidi kõrvale või minu täpsustavad küsimused tekitasid hetkeks jutu laienduse, siis peatselt jätkas ta oma looga sealt, kus ta eelnevalt pooleli jäi.

Kedi aktsepteeris oma poja homoseksuaalsust enda sõnul kohe selle teada saamise hetkest ja ta „*nagu ei ole jah otsinud /.../ neid põhjuseid, et miks kõik on nii /.../*“ teaduslikest materjalidest homoseksuaalsuse kohta. Kuid kuna ta on ennast antud teemaga läbi meediakajastuste kursis hoidnud ning saanud ka pojaga sellest avameelselt rääkida, siis see peegeldas, et ta on antud teemaga sügavamalt vähem või rohkem teadlikult tegelenud ning sellest tulenevalt leian, et Kedil on ehk kujunenud selgem narratiiv, mida kuulajaskonnale esitada. Selgemat ja julgemat loo esitust toetab ehk ka asjaolu, et vahetult peale teadasaamist poja homoseksuaalsusest, rääkis Kedi sellest oma sõbrannaga, kes antud teemasse „*suhtus normaalselt*“.

Narratiivi luues võttis Kedi teadja, eksperdi rolli, sest on antud sündmuse ise läbi elanud, läbi mõelnud ja paistab sellega toime tulevat. Seda kinnitab ta lugudega oma elust, mis lükkavad ümber ühiskonnas levinud müüte näiteks homoseksuaalsuse põhjustest. Selline kuulajaskonna veenmine ning oma seisukohtade õigustamine, on omane narratiivide jutustamises (Riessman, 2008). Olulise joonena panin tähele, et mingil määral võib antud teema käsitlemise kergus Kedi jaoks tuleneda ka sellest, et peamiselt peale poja „*kapist väljatulekut*“, on kogu pere omavahelised suhted paranenud ning omavaheline suhtlus on muutunud lähedasemaks. Poja homoseksuaalsuse avalikustamine kaotas mingi ebamugava piiri lapse ja vanemate suhtluse vahel ning Kedi paistab käsitlevat avalikustamist kui võimalust oma poega paremini tundma õppida ning tema eluga kursis olla.

Kedi on paljud asjad enda jaoks üsna läbi mõelnud ja jutustades esitab ta oma seisukohti ning näeb mingite sündmuste taga ka läbimõeldud põhjuseid. Pean oluliseks ka välja tuua, et Kedil on kujunenud tugevad arvamused meediakajastuste ja ühiskonna suhtumise, kaasa arvatud

müütide kohta, ning ta väljendas selgelt oma arvamust nende vastu ja poolt. Samuti väljendas ta oma arvamust, kuidas võiks nii seadusandlikul kui meediakajastuste tasemel suunad olla. Näiteks leiab Kedi, et „*meedia kaudu tuleb ikkagi üpris kõver info*“, ning see ehk soodustab ka seda, et noorte neidude seas on kujunenud arvamus, et on „*././ väga kihvt ././ et Liisa* (tütre nimi, nimi muudetud) *kohtub noh nagu nende geidega*“. Kedi väljendab siis aga oma seisukohta meedia ja avalikkuse ees öeldes, et „*tuleb rääkida, aga tuleb õigesti rääkida*“ viidates sellele, et praeguse hetke meediakajastus ja homoseksuaalsete eneseesitlus avalikkuse ees pigem soodustab müütide levikut homoseksuaalsete inimeste kohta ning „*pigem jätab sellise ... halva maigu või sellise vildaka suhtumise või või noh, et nad on friigid*“.

Kui rääkida teooria osas väljatoodud lapsevanemate kohanemisastmetest seoses oma lapse homoseksuaalse orientatsiooniga, siis võib tõdeda, et Kedi on oma leppimises jõudnud ilmselt *tõelise omaksvõtuni* (GLIK kodulehekülg), kus lisaks teistele seda etappi iseloomustavatele joontele, ollakse valmis ka vastu astuma heteronormatiivsete seisukohtade vastu.

Kaiu

Alustades intervjuud Kaiuga sai mulle peagi selgeks, et tõenäoliselt pole ema saanud väga paljude inimestega jagada oma poja homoseksuaalsusest teadasaamise kogemust, selle tagajärgi ning seonduvaid teemasid. Seda järeldasin sellest, et intervjuu käigus pidas ema justkui kahekõnet või arutlust iseendaga, otsides alles vastuseid oma küsimustele või püüdes mõtestada mingeid sündmusi. Näiteks mõtiskledes selle üle, et miks tõenäoliselt poeg talle oma orientatsioonist rääkis. Selles jutus pidas Kaiu endaga kahekõnet järgneval viisil: „*eee mina ei olnud esimene, kellele ta seda ütles. Et ma ei tea, kas ma seda pahane ta peale olen, kindlasti mitte*“ justkui arutledes endaga, mida see sündmus talle tähendas. Seda tüüpi enesele esitatud küsimusi ja hiljem neile antud vastuseid esines intervjuu jooksul korduvalt.

Intervjuu jooksul toob Kaiu sisse teemasid, mis esmapilgul ei paistnud kuidagi olevat seotud arutletava teemaga. Neid lugusid esitas ta ka kohati pikemalt, kuid mitte selge struktuuriga ja esmapilgul ka mitte eesmärgipäraselt. Selliste esmalt mitte asjakohastena näivate teemade esilekerkimine on narratiivintervjuudele omane (Fraser, 2004). Küll aga selgus hiljem, et

selliseid jutte luues, Kaiu ise alles tegeles mingite sündmuste mõtestamisega ja alles intervjuu käigus hiljem sama teema juurde tagasi pöördudes tuli välja ka eelneva jutu tuum, mida ta otsis. Näiteks selgus alles intervjuu teises pooles, et üks varasem ema poolt esitatud lugu, mille tuum ei paistnud ei mulle ega esmalt ka emale endale selgena, on tegelikkuses oluline võtmefaktor, miks ema arvab, et poeg tundis, et peab emale ausalt välja ütleva, et ta on homoseksuaalne.

Intervjuu jooksul elas ema uuesti tugevalt varem kogetud tundeid läbi ja kuna ta pole saanud sellest kellegagi rääkida, arvates, et see oleks teistele koormaks sest „*igapäev on ju oma elu*“, siis tundis ta ka minule oma lugu rääkides oma pisarate pärast piinlikkust. Teiselt poolt on olnud teemaga otseselt mittetegelemine kaitse, mis on omane *eituse* faasile (GLIK kodulehekülj; LaSala, 2000), mille ema endale peale on pannud, sest teemat vältides „*on niimoodi lihtsam elada*“. Kaiu ütles, et „*igapäev elad, ei saa nagu aru, aga kui rääkima hakkad, siis on valus /.../ ma ei teadnudki, et see nii valus võib olla*“ ja tõdes, et tegelikult „*ma ei ole tahtnud sellele mõelda väga tihti*“. Seejuures pidi ta aga endale tunnistama, et tegelikult on tal olnud vajadus seda kellegagi jagada, kuid pole seda söendanud teha. Rääkimine vabastas mõttekäigud ja tunded, mida ta oli pikalt alla surunud ja sel moel muutus intervjuu terapeutiliseks. Sellest tulenevalt võisid paista paljud mõttearendused minu jaoks esmalt arusaamatud ning liigselt ühelt mõttelt teisele hüplevad, kuid ilmselt püüdis Kaiu alles toimunud sündmusele tähendust anda ja samal ajal oma lugu esitada.

Kaiu varasemat distantseerumist homoseksuaalsusega seotud teemadest tõendab ka asjaolu, et ta ei ole märganud, et meedias seda teemat käsitletak. Seejuures ei pea ta ka vajalikuks ise info otsimist „*sest „ma ei saa ju nagunii mitte midagi muuta. Mis see mulle endale annab, kui ma uuringi seda põhjalikult? Ega last ümber teha saa ju.*““. Ema aga tõdes, et on hakanud hoopis rohkem tähelepanu pöörama meesterahvastele, kes koos liiguvad, et „*kuidas nad suhtlevad ja ... et noh, muidugi ei tarvitse, nad ei tarvitse olla, aga noh ikkagi vaatad sellise pilguga, noh mõned jäävad lihtsalt silma, kes pidevalt koos käivad. Kuidas nad teineteisega käituvad ja ...*“, mis võib olla märk sellest, et Kaiu otsib konfidentsiaalsemat viisi alateadlikult, kuidas õppida tundma maailma, millega ta polnud varem kokku puutunud ja millest ta ei söenda teistega otse rääkida.

Arvestades, et Kaiu pole oma sõnul veel täieliku leppimiseni poja homoseksuaalsusega jõudnud, siis paistab, et hetkel pakub emale tuge dominantne narratiiv emaduse kohta, kus oluline on lapse heaolu ja tõdemus, et last tuleb armastada tingimusteta (Bowlby, 1953 viidatud Jamieson, 1998 kaudu). Osaliselt jäi ka kõlama, et ema seab olukorra väljapoole temale hoomatavaid piire, tõdedes, et „*ju siis nii peab olema /.../ sinna ei ole midagi parata*“. Paistab, et ka Kaiu käsitleb osaliselt antud teemat justkui eluõppetunnina, sest peale teadasaamist oma poja homoseksuaalsusest ja infot lugedes antud teema kohta, on Kaiu enda sõnul muutunud tolerantsemaks ning pannud paljudele asjadele teistmoodi vaatama. Nüüd on hakanud ta rohkem nägema kuidas „*ei ole aint sellised nagu sina oled. Ma mõtlengi igas valdkonnas, lihtsalt võib-olla mõistma hakkasin ... ja just tõesti mõistma selliseid asju, mida varem võib-olla ei mõistnud, selles mõttes küll ... et ei mõista nagu teisi hukka selles mõttes*“.

Võttes kokku neli erinevat narratiivi, võib selgelt näha, kuidas emade lood erinevad üksteisest nii sisult kui ka esituselt. Emad esitasid oma narratiive tagasivaates antud sündmustele ning oma lugude esitustes erinesid nad omavahel märgatavalt, sõltuvalt sellest, kui avatud ollakse antud teemast rääkima ja milline on ema isiklik suhtumine intervjuu toimumise hetkeks ehk et millisesse kohanemise etappi on jõutud. Lugedes emade lugusid on tajutav kuidas nad tegid valikuid millest rääkida, vastavalt sellele, kuidas see toetas nende sõnumi edasiandmist ning eneseesitluse soovi lugejaskonna jaoks. Võiks öelda, et emad esitasid oma personaalset narratiivi dominantsete narratiivide raamistikus nii emaduse kui homoseksuaalsuse kohta, vastavalt kas nendega sobitudes või vastandudes. Intervjuude jooksul kerkisid üles sarnased teemad, mille üle arutlen analüüsi järgnevatel osades.

Ühiskonna mõju

Kogu olukorra mõtestamisel mängivad suurt rolli ühiskonnas levinud dominantsete narratiivid nii emarollide kui ka homoseksuaalsuse kohta, mis mõjutavad homoseksuaalsete noormeeste emade endi mõtteid antud teemast, käitumist ning valmisolekut sellest rääkimisel. Ehk nagu tõi välja Sandra Kielty (2008), on naiste kogemused ja lood, mida nad oma elust emadena räägivad, mõjutatud dominantsest hea ema - halva ema dihhotoomiast. Ühiskonnas levinumad arvamused ja müüdid peegelduvad nii läbi meediakajastuste, uuringutulemuste kui ka isiklike

kontaktide. Teades et ühiskonnas on seatud mingid normid, millele tuleks vastata, võib tunda ema, kelle poeg on gei, et ka tema ise ei vasta normidele. Näiteks tulenevalt sellest võib hakata ema oma kasvatusoskuste üle kahtlema, sest millegi tõttu on temal, erinevalt enamikest emadest, homoseksuaalne poeg. Et olla teistega sarnane ja sobituda ehk soovist olla sotsiaalselt aktsepteeritud (Saltzburg, 2009), vaikitakse tihtipeale poja homoseksuaalsuse teema maha.

Eks me ju näeme igapäev, kui erinevad me kõik oleme ja kui erinevalt emad oma lapsi kasvatavad ja ... ja ikkagi on ju nii palju on ju tähtis see, et mis arvavad kõik teised. Siis sinul tuleb joonduda selle järgi, et kõik arvaksid edasi hästi. (Kadi)

Intervjuudes osalenud emad puudutasid kergelt ka seda teemat, et kuidas suhtuti üldiselt geidesse ajal, kui nemad olid nooremad. Paistab, et selle fakti välja toomine pakkus osaliselt emadele kergendust, sest nähti, et tänapäeval on olukord ühiskonnas geidesse suhtumise osas paranenud ning uueltpõlvkonnalt eeldatakse veelgi suuremat tolerantsust erinevate seksuaalsete orientatsioonide osas.

Tegelikult arvan ma seda ka, et eee see praegune põlvkond, et neid homofoobe on juba märksa vähem. Sest meie põlvkond on selles asjas ikka väga silmakirjalik. Isegi ei ütle mitte ainult ... vaid silmakirjalikus mõttes. Meie aja homoseksuaalid olid ju kapis, enamuses, ega nad olemata ei olnud. (Kadi)

Tänapäeval on homoseksuaalsusega seotud teemad rohkem avalikkuse ees ning suhtumine geidesse pole ehk enam nii julm kui kolmkümmend aastat tagasi. Vaatamata sellele olid ka intervjuueeritavad emad ise kuulnud halvustavaid väljendeid homoseksuaalsete inimeste kohta, kuid üldiselt ei võeta neid isiklikult. Seda osaliselt ka seetõttu, et sellised arvamused on laialdasemad ja ei ole otseselt konkreetsele inimesele suunatud. Kuigi isiklike negatiivseid kogemusi emad oma narratiivides välja ei osanud tuua, siis leiti näiteid sellest, mida on kõrvalt nähtud või pojalt kuulnud.

Noh neid repliike ikka aeg-ajalt ikka mõnikord tuleb ... kes on nagu üleoleva suhtumisega ... aga ma ei tea, ma ei tunne ennast puudutatuna ... (Keiu)

Üldiselt aga on emade endi reaalsed kogemused, kui keegi on teada saanud, et nad homoseksuaalse poja emad, olnud positiivsed selles mõttes, et ei ole kohatud otseseid rünnakuid või solvanguid ei enda ega oma poja vastu. Emad on kogenud, et inimestel, kes neid ja nende poegi tunnevad, ei ole põhjust halvasti öelda.

...aga noh, kuna minu lähedased inimesed on ikka sellised, kes ikka minu pojast ka väga hoolivad ... siis ei noh loomulikult kõik toetasid mind ... (Kadi)

Teadlikkus ühiskonna negatiivsest suhtumisest homoseksuaalsetesse paneb emasid muretsema poegade turvalisuse pärast, millele ohtu tunnetati erinevatest teguritest tulenevalt vähemal või rohkemal määral. Samuti nähakse, et ühiskondlik suhtumine võib mõjutada ka homoseksuaalsete inimeste võimalusi ning heaolu tööturul, sest nad võivad sattuda tagakiusatuks homofoobsete tööandjate või kolleegide poolt. Seda uskumust toetab ka uuringufirma GfK Custom Research Baltic uuring, mille kohaselt ei taha üle poole inimestest homoseksuaalidega koos töötada (Meiorg, 2010).

Mõtlesin, et kuidas inimesed suhtuvad et see on see, mis on mulle tänase päevani muret tekitanud et noh kasvõi kui ta sinna kuskile paraadiile kuskile ta läheb, et tal turvaline oleks see (Keiu)

Kartsin vahepeal, ma ikka kartsin, et kus nad elavad ja kas seal on turvaline /.../ Aga veel rohkem ma kartsin ma seda, et kui nad elaksid nihukeses kohas näiteks, näiteks lausa kuskil maal, kus külamehed võtavad kõrtsus viina ja siis lähevad umbes pedesid peksma ... /.../ mingeid asju sa pead arvestama, kui oled teistsugune ühiskonnas, igal juhul pead arvestama. (Kadi)

Geide igapäevaelu heaolule nähti ühiskondliku suhtumise ja konkreetsemalt seadusandluse mõju selles osas, et homoseksuaalsetele inimestele on keelatud tegevused, mis heteroseksuaalsete puhul peetakse normaalseks. Seega tajutakse, et ühiskond on homoseksuaalsete inimeste suhtes diskrimineeriv. See puudutab nii homoseksuaalsete inimeste vabadust häirimatult koos oma partneriga avalikkuse ees olla kui ka konkreetsemalt

õigust oma suhet registreerida ja lapsendada. Lapsendamise koht oleks aga neile emadele, kelle poeg on gei, oluline, sest see pakuks võimalust saada vanaemaks ja seeläbi siiski vastata ühiskondlikele normidele.

No sellised asjad vihastavad mind. Vihastavad selles, et eee et ee joodikud, asotsiaalid, lasteahistajad, nad võivad saada lapsi, nad võivad kasvatada, nad võivad ee kõike teha siis nende lastega, eksju ... ja ... hävitada nende laste elu. Samas kui on normaalsed, tööl käivad, haritud hete..ee geipaarid, et miks nemad, mille poolest nemad halvemad on? Ma ei arva et see lapsele kuidagi nakkab ... (Kedi)

Tulenevalt ühiskonna suhtumisest ja murest poja turvalisuse pärast, nägid emad pigem, et poeg keskenduks teistele elu aspektidele ning ei oleks avalikkuse ees. Mõni ema oli ka arvamusel, et üldiselt ei peaks homoseksuaalsed inimesed avalikkuse ees olema, sest see õhutab veelgi rohkem homofoobiat ühiskonnas. Seeläbi peegeldas too ema ka ise varjatumal kujul oma homofoobset suhtumist. Sellistest väljaütlemistest võib näha, kuidas homoseksuaalsete inimeste emad, olles ise tihtipeale samuti heteronormatiivse suhtumisega, on oma arvamustes mõjutatud ühiskonnast, mis Eestis on võrreldes paljude teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega märksa diskrimineerivam vähemuste suhtes.

Mida ma tõesti ei tahaks, et ta sellele ekstra keskendub ... aga praegu, aga noh kui aeg ja ühiskond oleks sellisel tasemel, et see mõistmine oleks laiem, siis noh, et ta keskenduks ikkagi enam noh /.../ muudele tegevustele aga nüüd ta kulutab päris palju aega selleks, et eee teadvustada seda teemat laiemalt ... (Keiu)

Muidugi on olnud halvasti suhtumist, muidugi on, aga ... aga ei tasu seda nii kõvasti provotseerida kah kuskil ... kui ma olen natuke teistsugune siis ... katsu sellega nagu ... vaikselt teistsugune olla või et et ei tasu nagu loosungitega lehvitama minna, mina arvan tegelikult nii ... issand ei tea, miks see paraad neil nii oluline on? ... (Kadi)

Meedias kajastatakse ühiskonna suhtumist homoseksuaalsusesse ja meedia mõjutab omakorda ühiskonna suhtumist sellesse. Kedile on see näiteks eriti tugevalt silma jäänud ja oma loos toob ta seda korduvalt ka välja. Ka Kadile on silma jäänud meediakajastuse rohkus, kuid tema

näeb seda pigem selles valguses, et kampaaniad, mis kutsuvad inimesi üles olema tolerantsemad, on liiga palju. Kaiu tõdes oma loos, et talle ei ole üldiselt vastavasisulised teemad meedias silma jäänud.

Ei noh meedia kaudu tuleb ikkagi üpris kõver info. /.../ meedias vohab ikkagi vot selline ala Maaja Kallaste jutt ja sellised teemad. Või siis öeldakse, et on väga nagu reklaam, et reklaamitakse homoseksuaalsust. (Kedi)

Keiu teadis rääkida oma poja kogemuse läbi sellest, kuidas näiteks koolides õpetajad käsitlevad homoseksuaalsusega seotud teemasid. Kotter (2006) märgib, et Eesti õppekavades puudub homoseksuaalsuse käsitlemine või on see ebapiisav ning tuleneb õpetajate endi suhtumisest ning teadlikkusest. Kui aga lapsele on varakult sisendatud, et homoseksuaalsed inimesed ei ole normaalsed, siis sellist suhtumist on hiljem väga raske muuta. Õpetajate ebaadekvaatsed seisukohad teevad aga eelkõige haiget neile lastele, kes võivad olla homoseksuaalse orientatsiooniga ning varases eas kuulnud valeinformatsioon pärssida nende identiteedi arengut.

Ei no jah nii nagu ta ise on öelnud, seal samas koolis perekonnaõpetuse aine ajal, selline aine vist oli koolis, et kui selline teema päevakorda tuli, et sellest oleks pidanud rääkima, siis oli õpetaja öelnud, et meil selliseid ei olegi. (Keiu)

Kui mõni ema võib olla kohanemisel oma poja homoseksuaalsusega etapis, kus ta näeb, et pigem peaks nii tema pere kui ka laiem ühiskond vältima või vähendama avalikult selle teema üle rääkimist, siis näiteks Kedi leiab, et on oluline homoseksuaalsetel teemadel ühiskonnas rääkida. Oluline on aga viis, mil moel seda teha, et mitte süvendada valearvamuste ja heteronormatiivsuse levimist. Peamine oleks näidata homoseksuaalsusega seotud teemasid nii, et ühiskond õpiks tundma ja mõistma homoseksuaalsete inimeste reaalselt maailma ning et inimesed näeksid, et tegu on lihtsalt tavaliste inimestega, kellel on vaid erinev seksuaalne orientatsioon.

Tuleb rääkida, aga tuleb õigesti rääkida. Et eks ma pigem taunin seda eee homoparaadi. ... /.../ ee pigem jätab ühiskonnale sellise ... halva maigu või sellise vildaka suhtumise või või

noh et nad on friigid, et noh kuidas nad riides on või noh mis nad teevad, et pigem pigem selline selline tõsine rääkimine, et kui räägivad sellised autoriteetsemad inimesed sellest ja jah saavad meie meie teletähedki, noh nad võiksid rääkida sellest, et kes on homoseksuaalsed, et nemad on ühiskonnas austatud. Et ee nad võiksid natukene ... panna õlga alla sellele, et vaadake, me oleme normaalsed ... peaks rääkima, peaks näitama filme, peaks näitama raamatuid, peaks kirjutama artikleid /.../ et ee hmmm inimesed näeksidki, et eee et need homoseksuaalsed inimesed, nad on tavalised inimesed meie seast. Et nad ei ole nagu millegi milleski nagu erinevad või imelikud, et nad ongi tavalised inimesed, nad kasvavadki tavalistest peredest ... ja ja nad ei ole ... nagu ... mingi vale kasvatuse või imeliku imeliku kasvatuse produkt. Et lihtsalt ongi, ja tavalised normaalsed inimesed. Et võib-olla seda peaks rohkem näitama ja rõhutama. (Kedi)

Homoseksuaalsuse tõlgendused

Teadmine, et laps võib olla või on homoseksuaalse orientatsiooniga, paneb lapsevanemaid üldiselt mõtlema ka homoseksuaalsuse põhjustele. Emadel tekivad küsimused tingimuste kohta, mis võivad mõjutada seksuaalse orientatsiooni kujunemist. Emadel on segadus, et miks on juhtunud nii, et just nende poeg kuulub seksuaalvähemuste rühma, mida ühiskonnas üldiselt peetakse tabuks ning mis satub seetõttu ka alatihti heteronormatiivsete kommentaaride alla. Emade suhtumist homoseksuaalsusesse ja selle põhjustesse, mõjutavad tugevalt nende enda kogemused ja teadmised minevikust. Mälestused sellest, kuidas käsitleti homoseksuaalsust ajal, kui nemad olid nooremad, annab tooni emade arvamusele antud teemast ka siis, kui nad on teada saanud, et nende poeg on gei. Samuti annavad tugeva mõjutuse meedias ülevalolevad teemad seoses homoseksuaalsusega ning teadmine, et tegelikult pole veel teaduslikult tõestatud, mis on homoseksuaalsuse põhjused.

Kõik intervjuueeritavad emad tõid oma lugudes otsesemalt või kaudsemalt sisse teemad, mis peegeldasid nende arvmust ning uskumusi homoseksuaalsuse põhjustest ning ka sellest, kuidas nende arvamused ja uskumused on muutunud ajajooksul ja kuidas nad suhtuvad homoseksuaalsetesse inimestesse. Kõikidest narratiividest võis näha, et päris kindlat suhtumist või teadmist homoseksuaalsuse põhjustest ei omanud ükski ema. Emadel olid oma

arvamused, mida nad väljendasid ning sinna hulka kuulus ka teema, et homoseksuaalsus võib olla ehk miskit, mis on kasvatusena seotud. Ilmselt seda teemat toodi põhjuste arutluse juures kõige rohkem välja, sest see puudutab otseselt emasid endid ning tekitab kahtlusi, et ehk oleks nad saanud midagi teistmoodi teha, et kasvatada laps, kes vastaks heteronormatiivsetele ootustele.

Ega ma põhjuseid nagu tänase päevani ei tea, selle pärast et näiteks eee ühes seltskonnas oma kursusekaaslastega olles, üks kursusekaaslane väga ägedalt püüdis selgitada, et homoseksuaalsuse põhjused on selle eee noh poja, selle ema endises, eelnevas käitumises ... noh selles suhtes ma et ta ajajooksul olen üritanud seda, seda ka lahti mõtestada, et kuidas minust võiks olla see et ... (Keiu)

See oli mu esimene mõte loomulikult, mis ma valesti olen teinud? ... aga noh, ju siis, ju siis, ma ei tea, ju siis pidi nii olema. Ma ei tea, mida ma nii valesti, järelkult ei ole päris kas nüüd süü ma ei saa niimoodi öelda. Aga ... aga kuskil mul hinges ikka jääb nagu kripeldama, et võib-olla oleks saanud midagi muuta kuidagi ... kui oleks nagu varem teada saanud. (Kaiu)

Paistab, et selliseid kahtlusi emades on mõjutanud meedias avaldatud artiklid, millest intervjuude läbiviimise käigus oli aktuaalne tuntud etiketiõpetaja Maaja Kallaste seisukoha avaldus, kus ta tõi avalikult välja oma arvamuse emade kohta, kes võtavad oma noori poegi kaissu magama öeldes, et: „sealt kasvavadki homod ja otsustusvõimetud mehed“. Tema seisukohta avaldati mitmes väljaandes nii internetis kui ka paberandjal. Emad, kes on niigi tundlikud selle teema osas, sest nende poeg ei vasta ühiskonnas levinud heteronormatiivsele seksuaalsele orientatsioonile, on eriti haavatavad, kui neid avalikult süüdistatakse. Seda tüüpi artiklid panevad emasid taaskord mõtlema endapoolse kasvatusena mõju osale poja homoseksuaalse identiteedi kujunemises. Sellele loole hakkasid aga emad oma narratiivides vastu vaidlema, tuues argumentideks tõendeid, kuidas nemad oma lapsi kasvasid ning võrdlusi teiste emade kasvatusstiilidest, kelle laps pole homoseksuaalne, kuigi magas lapsepõlves ema kaisus.

Selle koha peal ma ausalt öeldes ehmatasin ja hakkasin mõtlema, et mismoodi ma last kasvasin. Siis ma mõtlesin, et issand jumal, selge see, et mu laps on mu kaisus maganud.

Aga loomulikult oli tal oma voodi, ega ta ei elanud mu kaisus. Samas ma tean, et on inimesi, kes on selle pärast lahku läinud ja pojad elasidki nende kaisus ja nende abikaasa jäi kõrvale. Aga nende poegadest ei kasvanud homoseksuaalid. (Kadi)

Selline ebameeldiv. No mõtlen seda. Sest Lauri (nimi muudetud) oli selline poiss, kes isegi süles ei tahtnud istuda, tal ei olnud aega, tal oli kogu aeg tegemist, et ... ma suudan meenutada ühte ühte korda, kui ta oli väga haige, kui ta magas minu voodis. Et jah, selline asi nagu solvab, et inimesed, kes mitte midagi ei taipa, kes nagu, kes nagu ei ole süvenenudki ja ei hooligi, ütlevad välja nagu arvamusi, mis ... mis tegelikult on napakad. (Kedi)

Ühiskondlikust suhtumisest võib tihtipeale näha, kuidas põlatakse homoseksuaalsuse teema päevakorras hoidmist. Osaliselt tuleneb see homofobiast peljates, et homoseksuaalsusest rääkimine võib muuta noored homoseksuaalseteks. Respondentidele paistab selline suhtumine naeruväärne, kuna mõistetakse, et seksuaalne orientatsioon ei tugine ühiskondlikul survele, vaid seksuaalne identiteet kujuneb mingite muude tegurite toel. Veelgi enam tajutakse, et pigem üritavad homoseksuaalsed inimesed oma seksuaalse identiteedi kujunemisel sulanduda ja vastata heteronormatiivsetele kriteeriumitele.

No ma ei kujuta ette kuidas, kuidas näiteks mulle, missuguse reklaamiga saaks minu minu orientatsiooni muuta. No ma küll ei ei kujuta ette, et see võimalik oleks kuidagi kuidagi mingi kampaania korras nüüd noori värvata homoseksuaalseks ... et pigem ikkagi vastupidi, et noored ju üritavad ikkagi, eriti teismelise eas, ma arvan, olla normaalsed, noh normaalsed selles mõttes, et nagu teised, et ega nad ei taha niiväga erineda, kardavad ikka erineda. Ma kujutan ette ... et niimoodi ... kampaania korras ei saa küll kedagi reklaamiga kutsuda ... (Kedi)

Paljud emad võivad läbi elada perioodi, kus nad mõtlevad, kas nemad on kuidagi süüdi, et nende poeg on gei (GLIK kodulehekülj; Savin-Williams, 1998) ja neile võib paista, et ka ühiskonnas ning meedias võidakse nii arvata ning see omakorda võib süvendada muret ja kahtlusi. Tajusin, et kuigi ka intervjuueeritud emadel on oma kasvatuses osas küsimusi olnud, siis tänaseks päevaks nad ei näe, et nende poja homoseksuaalsus on kuidagi nende kasvatuses tagajärg. Nähakse, et geid võivad tulla erinevatest peredest. Selleks leiti kinnitust kasvõi

võrdlustest teiste perekondadega, kus on üles kasvanud nii homo- kui heteroseksuaalsed lapsed.

Nad kasvavadki tavalistest peredest ... ja ja nad ei ole ... nagu ... mingi vale kasvatus või imeliku imeliku kasvatus produkt. (Kedi)

Aga noh, mis vanemate vigadesse puutub, siis võib-olla, (poja) elukaaslane on kolme lapselisest perest, kõik kolm on poega, tema on keskmine, et kuidas teda siis nii teistmoodi nüüd siis kasvatati seesama, kes neil veel sõna võtab, see X (gei aktivisti nimi) või, temal on ka kolm poega peres, samasugusest perest, noh kuidas siis teda ka nii teistmoodi on kasvatatud. Jah, seda ma usun küll, et heterost ei ole võimalik kasvatada geid, pigem vastupidi. (Kadi)

Oma lugudes osati vastanduda ka levinud müütidele, mis toovad välja milliste vanemate lapsed on suurema tõenäosusega geid. Nagu näiteks, et gei on tõenäoliselt üksikema laps, kellel pole isa rollieeskujuna silmapiiril olnud. Sellistele ja teistelegi müütidele vastandudes said emad kinnitust, et neil pole süüd oma poja homoseksuaalsuses. Toodi välja ka selliseid homoseksuaalsuse põhjustega seotud müüte, mis oma jaburuselt on lihtsalt emadele mõjunud naermaajavalt.

Siis, öeldakse, et kellel on igav, igavusest hakatakse homoseksuaalseks. Et siis ei saa nagu aru, et kellel on nagu kiirem elu, et need noormehed käivad tüdrukutega, et nendega saab siis kuidagi kiiremini või. Jaja, seda ütles mulle tegelikult üks tuttav ja et nagu jah igavusest. (Kedi)

Meedia kaudu on emad kokku puutunud pigem neid süüdistavate artiklitega ning see on tekitanud nii kahtlusi kui ka trotsi ja viha selliste kajastuste kohta. Kindlasti on tulnud aga abiks, homoseksuaalsuse põhjuste ning enda kui ema rolli, mõju hindamisel selles, adekvaatsemad infoallikad, mida on kasvõi pojad emadele pakkunud.

Jajaja ... aga pigem oli ikkagi nii, et poeg näitas mulle need asjad kätte. Temal olid need välja otsitud ja ma lugesin neid /.../ noh selles suhtes oli et noh ...et pole nagu tõesti põhjust ennast süüdistada et et ee või otsida nii õudsalt neid vigu, et millal sa valesti käitusid. (Kadi)

Emad oma narratiivides viitavad homoseksuaalsuse põhjustest rääkides pigem geneetikale ja toovad välja, et see on nähtus, mis on juba sündides määratud ja seda ei saaks kuidagi muuta. See teadmine on kujunenud mõningal juhul vastavasiulise infoga tutvudes või teiselt poolt pole väga sellist infot otsitud, sest teadmine, et lapse seksuaalset orientatsiooni muuta ei saa, muudab ka info otsimise mõttetuks.

Ma usun seda, et inimesed sünnivad selleks, kelleks nad sünnivad. (Kadi)

Ei noh ma kah ei tea täpselt, et millest see on. Ma tean, et see on midagi kromosoomide ... kromosoomide teema ja et see on ikkagi sündimisest saadik kaasa saadud. Ma arvan nii [väga vaikselt] ... (Kedi)

Aga noh see on vist njuke asi, et seda vist ei seda ei saa muuta .. /.../ et ma lihtsalt olen seda võtnud, et see asi on nii ja. (Kaiu)

Narratiivides käsitleti homoseksuaalsust ka sellest aspektist, et kas see on nõ. normaalne või mitte ning kui suurt mõju ning rolli see inimese elus mängib. Seejuures jäi kõlama ühe ema seisukoht, kes ühelt poolt on enda sõnul suutnud leppida oma poja homoseksuaalsusega ning ta näeb, et inimesena on ikkagi kõige olulisem see, mis töö ja hobid tal on. Kuid teiselt poolt peab ta sellele vaatamata oluliseks toonitada oma arvamust, et homoseksuaalsus iseenesest ei ole normaalne, sest selline suhe pole reproduktiivne. Seda võiks pidada tüüpiliseks heteroseksistlikuks suhtumiseks (Herek, 1994, viidatud Kon, 2004 kaudu; Whitley & Kite, 1995).

Minu meelest ei ole normaalne, no ma päriselt mõtlen, et mees, et me oleme ju ikka nii sündinud et ta annab järglasi ... et ma ei mõtle, et see on ... nad on inimesena normaalsed, loomulikud, nad teevad oma tööd ja õpivad ja neil on mõistus peas ja kõik korras ... see oleks nagu mingi, no kas mingi ma ei tea, mingi geeniviga, või siis tõesti ... nii normaalne see

minu meelest nagu ... et ei ole ju normaalne, kus siis nagu ... kes siis lapsi sünnitab, kui mitte need targad inimesed. (Kadi)

Üldiselt leiti, et homoseksuaalne inimene on täiesti tavaline inimene, kelle ainuke erinevus on tema seksuaalne orientatsioon. See aga ei mõjuta iseenesest inimese muid eluvaldkondi nagu õpingud, töö ja hobid. Seejuures ilustavad emad oma narratiivides seda väidet teiste ühiskonnagruppidega, kes on vähemuses ning halvaks panu alla sattunud.

Täpselt samamoodi on asotsiaal kah inimene, ei ole ta sugugi mitte teisest lihast kui meie siin igapäev kellel meil töö on ... /.../ Ega ta mul teist moodi midagi ei ela, kui tavaline inimene, selle pärast et sama moodi otsib teist, käib tööl ja õpib ja. (Kaiu)

Et ee kui vanemad ei pööra ära lastest, kes on ... haiged, autistid onju jujuju puuetega, et miks nad peaksid ära pöörama lapsest kellel, kellel see ... erinevus on niivõrd väike ikkagi ... et nad on ju tavalised inimesed ühiskonnas /.../ need homoseksuaalsed inimesed, nad on tavalised inimesed meie seast. Et nad ei ole nagu millegi milleski nagu erinevad või imelikud, et nad ongi tavalised inimesed. Et lihtsalt ongi, ja tavalised normaalsed inimesed. (Kedi)

Kuulates emade narratiive homoseksuaalsuse põhjuste osas, jäi kokkuvõtlikult kõige enam kõlama tõdemus, et tegelikke homoseksuaalsuse põhjuseid ei teata. Kuna puuduvad faktilised teaduslikud kinnitused, siis on emade uskumused mõjutatud ühiskonnas ja meedias levinud arvamustest ning see võib emadele, kes on tundlikud antud teema osas, veelgi rohkem segadust tekitada ning haiget teha.

Eelaimdus

Oma narratiivides alustasid emad ajast, mis eelnes sellele, kui poeg neid oma homoseksuaalsest orientatsioonist teavitas ning nad kõik tõid oma loo esimestes lõikudes välja eelaimduse faasi. Lugesdes erinevate autorite käsitlusi homoseksuaalsete inimeste vanematest, ei kohanud ma, et keegi otseselt oleks välja toonud nimetatud etappi nii nagu

antud uuringus osalenud emad seda esitasid. Rääkides oma lugu, tõid emad välja, et nad tajusid juba enne faktilist teadasaamist, et nende poeg võib olla gei. Järgnevalt annan ülevaate, kuidas emad seda perioodi kirjeldasid ning millelt saadi toetust oma kahtlustele.

Mõeldes tagasi aega, kui emad veel ei teadnud oma poja homoseksuaalsusest, otsiti oma narratiivides võrdlust teiste eakaaslastega ning märgati poja käitumise või arengu vastavust või vastuolusid ühiskonnas levinud soorollidele, nagu näiteks, et poisid peaksid mängima autodega ja tüdrukud nukkudega. On välja toodud, et alati ei pruugi inimese bioloogiline ja sotsiaalne sugu ühtida (Devor, 1989). Ka emade lugudes oli märgata, et kui poja käitumine ei vastanud soorolli ootustele või näiteks kõne areng normaalseks peetavale arengule ja lävimine teiste omaealistega oli raskem, siis see justkui kinnitas emade narratiive sellest, et nad hakkasid juba varem, kui laps oli näiteks kasvõi alles eelkooliealine, kahtlustama, et poeg võib olla homoseksuaalne. Selline lähenemine paistab olevat toetatud ühiskonnas levinud dominantsetest narratiividest ja neid toetavatest uuringutest homoseksuaalsete meeste kohta, kes pigem käituvad naiselikumalt (Goggin, 1993). Järgnevalt väljatoodud ema narratiivi lõigust võib näha, et kuigi mingil määral poeg siiski mängis soorolliootustele vastavaid mängu, jäi sellest mingi nüanss puudu. See mõjus ema jaoks piisavalt tugevalt, et tõlgendada ja välja tuua seda kui oma poja erinevust, võrreldes teiste samaealistega ning nende mänguviisidega.

Ei olnud nagu selline poiss, kes oleks kraanamänge mänginud ... ma just mõtlen, et nagu rüsinat nagu poisid armastavad mürada ja niiviisi isegi niimoodi autodega põristada põrra põrra et. Ta ei mänginud niiviisi, kui ta mängis, siis ta / me ehitasime maja sellel ajal ja tal olid kraana ja seguautod ja nendega ta tegi tegevusi aga nagu ei põristanud. Kui tulid koolis mingid kehalised sellised, mingid maadlusmängud või midagi sellist, ta niivõrd ei talunud neid /.../ No midagi ikkagi ta olekus oli, mis mulle tundus imelik ... (Kadi)

Aga aga kaaslastega suhtlemine oli ikkagi algklassides kah ikkagi probleem. (Keiu)

Kuid mitte alati ei pruugi vanemad leida kinnitust oma eelaimdusele tähelepanekutest, et poeg on lapsepõlvest teistest kuidagi erinenud. Räägiti sellest, kuidas poeg vastas igati omaealiste

rolliootustele nii oma mängudes kui ka suhtluses eakaaslastega. Selle kinnituseks räägiti oma narratiivides ka tüdrukute rollist lapse suhtlusvõrgustikus.

Aga ei, üldiselt on ta olnud selline ikka ... selline poiss, kellele tüdrukud jooksid järgi. ... autod ja korraldas koolis minu autoga kiirendusvõistlusi, jah. (Kedi)

Eelaimdust käsitlesid emad oma narratiivides kui miskit, mis on emadele omane. Millel kas on loogiline põhjendus, nagu erinevused teistest samaealistest või ei ole ka tagasivaates konkreetset kinnitust, mis õigustaks eelaimduse olemasolu, kuid mis ühel või teisel juhul peitub teadmisenähtuse kuskil hinges või on alateadvuses olemas.

Kuigi nagu mingid märgid ei näidanud. Tõesti ma ei oska ka tagantjärele öelda, mille pärast ma oleksin võinud seda arvata, aga mingi mingi tundmus ikka sees oli, et et et e mingi teadmine kuskil sügaval oli, et ta on gei. (Kedi)

Tagantjärele mõelda, et noh .. noh et olid ju mingid märgid ja ilmselt ... nagu alateadvuses. (Kadi)

Vahel, just peamiselt poja lähedasema suhte järel mõne konkreetse tüdrukuga, võib tekkida eelaimdusesse kahtlus, et ehk poeg siiski ei ole gei. Kahtluse ja segatud identiteedi periood (Troiden, 1989 viidatud Goggin, 1993 kaudu) homoseksuaalse identiteedi kujunemises võib mõjuda lastevanematele, kes on varasemalt aimama hakanud, et nende poeg võib olla gei, kui võimalus ja lootus. Emal võivad tekkida ootused, et laps on siiski heteroseksuaalne ning see pakub neile turvatunnet. Tagasi vaadates tollesse perioodi mõistab näiteks Kedi, et see võis olla aeg, kui poeg üritas vastata ühiskonnas normiks peetud seksuaalsele orientatsioonile.

No tal oli keskkooli ajal üks tüdruk nagu kellega kellega ta nagu käis ja suhtles ja keda ta, keda ta korra ka mulle tutvustas, et see on tüdruk, kes mulle meeldib... /.../ Vot sellised asjad olid nagu olid nagu need, mis panid nagu mõtlema, et ta ikka ei ole gei ... /.../ Noh ilmselt, ilmselt siis ma ise nüüd tagantjärele arvan ja nagu nagu ikka teismeline ja noor üritab, ikkagi nagu üritab ikkagi mingi aja nagu olla normaalne ja ... (Kedi)

Liikudes edasi narratiivides ajaliselt, siis eelaimdused said faktilisemat kinnitust oma poja võimalikust homoseksuaalsest orientatsioonist, kui näiteks märgati teiste meesterahvaste tõmmet oma poja poole, mõnest vestlusest pojaga homoseksuaalsusega seotud teemadel või lapsevanemani jõudsid kahtlused läbi teiste perekonnaliikmete.

Siis ma nagu jah, X (perekonnaliige) ütles võib-olla välja seda, mida mina võib-olla ise ei tahtnud oma suust välja öelda. Või noh ei taha, ei tahtnud endale tunnistada. (Kaiu)

Nagu eelmisest viitest Kaiu narratiivile võib näha, oli üheks viisiks, kuidas sellise eelaimdusega hakkama saada, oma mõtete ja tunnete alla surumine ning teema vältimine. Selle põhjuseks võib näha seda, et emadel on raske uskuda ja leppida, et neil võib olla homoseksuaalne poeg ning teema vältimine säästis neid valusatest tunnetest ning mõtetest, millega tollel hetkel ei osatud muul moel toime tulla. Seejuures peideti kahtluse mõtted ka igapäevaste murede ja probleemide taha, mis nõudsid enam tähelepanu.

Siis oli mul väga raske periood, ma nagu ei tah/ ... ütleme ilusti, ma lihtsalt ei tahtnud sellele mõelda. Nii on mul kõige lihtsam öelda. Ma lihtsalt vältisin seda ... ütleme teemat. Ma ei mõelnud sellele, ikka meelde tuli, ma lihtsalt ei tahtnud mõelda. Tegu oli ju minu pojas. (Kaiu)

Oli toimetusi üksjagu ... söögi valmis tegemine nädalaks ja pesu pesemine ja ... siis ... /.../ sest noh ta oli juba selle sama õppimisega, sellel ajal oli õppimisega probleeme. /.../ seekord nagu probleemid nagu kattusid tollel ajal. (Keiu)

Vahel peegeldus emade narratiividest läbi, et omades eelaimdust poja võimaliku homoseksuaalse orientatsiooni kohta, kujundati oma käitumist kas rohkem või vähem teadlikult teemat vältivaks (Savin-Williams, 1998). Emad võivad aga näidata ka oma suhtumist homoseksuaalsusesse protestina oma ebatolerantsust väljendavaks. Hilisemast võis näha, et seeläbi oli ka teadasaades ema süütunne tugevam. Selline käitumine võib tuleneda emade oskamatuses antud eelaimdusega teisel moel toime tulla ning vanemad võivad tajuda, et vastav käitumine muudab olukorra, millega nad ei soovi tegeleda ja leppida, olematuks.

Et ega mina ei jätnud oma arvamust sellest, kui võimalus oli, ikkagi avaldamata. (Kadi)

Peamiselt jäi narratiivides kõlama, et eelteadmise omamise perioodile ükski lapsevanem ise lõppu teha ei soovinud, vahel isegi teadlikult välditi olukordi ja lükati edasi hetki, kust oleks võinud areneda pojaga vestlus tema seksuaalsest orientatsioonist. Selline käitumine pakkus neile ilmselt võimalust, et ehk nad siiski eksivad oma oletustes ja lahendas sisemise konflikti normile mittevastamisest. Läbi kahtluste perioodi oodati, et poeg räägib sellest ühel hetkel ise.

Et seda peaks nagu teadma perekond ja ta peab ise seda ütleva, et sellest ma nagu sain aru. (Kaiu)

Ajast enne faktilist kinnitust pojalt, kes ütles, et ta on homoseksuaalne, rääkisid emad oma narratiivides sellest kui eelaimdusega perioodist. Osaliselt kinnitasid nad seda eelteadmist läbi meenutuste mingitest olukordadest või poja olemusest, osaliselt on see eelaimduse tunne süvenenud emade lugudes tagasivaates. Eelaimduse perioodist rääkimine paistab olevat oluline ja tähendusrikas osa emade narratiivides oma poja homoseksuaalsest orientatsioonist teadasaamisest. Eelaimduse perioodil käib juba algne võitlus normidele vastamise ja erinemise vahel ning sellel perioodil kujundavad vanemad konflikti lahendusena oma käitumist pigem teemat vältivaks. Seda teemat oma narratiivides esile tuues emad justkui püüdsid kuulajaskonnale teada anda, et lapsevanemana on nad oma lapse arengu juures olemas olnud ja märganud nüansse. Eelaimduse periood aga lõppes emade jaoks hetkega, kui nende poeg teavitas neid oma homoseksuaalsusest.

Poja homoseksuaalsusest teadasaamine ja esmased reaktsioonid

Peale eelaimduse perioodi järgnes emade lugudes hetk, mil nende poeg teavitas neid oma homoseksuaalsusest. Teavitamised toimusid kas näost näkku vestlustena või telefoni teel. Mõlemal juhul aga nähti, et poeg tegi seda sellisel hetkel, kui ta ise oli endas kindel. Emade sõnul paistis valitud rääkimise viis olevat turvalisem ning läbimõeldud poja jaoks. Mõtiskleti selle üle, et ilmselt on nende poegadel olnud endil väga raske seoses enda homoseksuaalse orientatsiooni avastamisega ning nähti ka, et emale teavitamine toimus siis, kui poeg oli

piisavalt julgust kogunud antud teemal rääkimiseks ning valitud hetk paistis olevat sobiv ja soodne poja jaoks.

Ta ei rääkinud meile enne seda, kui ta oli endale asjad selgeks teinud. (Keiu)

Emad, luues narratiivi oma poja homoseksuaalse orientatsiooni teadasaamisest, esitasid konkreetset teadasaamise hetke pigem detailivaeselt. Lugu ei ilustatud pikemate keskkonna või õhusolevate emotsioonide kirjeldustega ning napisõnaliselt kirjeldati ka oma vahetuid tundeid ning mõtteid. Asjaolust, et ka sellekohaste täpsustavate küsimuste peale ei soostunud emad oma narratiivides täpsemalt seda hetke kirjeldama ning teemat vahetati üsna kiirelt või toodi välja, et ei mäleta seda hetke täpselt, võib olla vihje sellele, et antud moment oli väga tundlik ja isiklik, et seda jagada. Mõnel juhul võis tajuda, et see hetk on oma teadvuses pigem alla surutud. Teise nurga pealt vaadatuna peegeldas selline käitumine, et antud hetk ise oli nii suure tähendusega, et ümbritsev keskkond muutus seejuures ebaoluliseks ning sellele ei pööratud oma lugude esitamisel tähelepanu.

Mhmh, ta tuli lihtsalt teisest toast ja ütles mulle. /.../ ma ei mäleta, mis meil seal ennem toimus. (Kaiu)

Läbi oma lugude kirjeldasid emad, kuidas nad reageerisid uudisele, et nende poeg on gei. Nad rääkisid sellest, mida nad mõtlesid alguses ja kuidas nad suhtuvad poja homoseksuaalsusse praegusel hetkel. Välja toodi mõtted ja teod teadasaamise hetkest kuni tänase päevani ning neid saab käsitleda kui viise uue olukorraga kohanemisel. Oma arvamuse kujundamisel mängib siinjuures suurt rolli ümbritsev keskkond, seejuures nii enda lähedane sotsiaalne võrgustik kui ka teadlikkus ühiskonnas levinud homoseksuaalsusega seotud narratiivide kohta. Järgnevalt toon välja vanemate esmased ehk kohanemise esimeste astmete võimalikud reaktsioonid, mis ühtivad suures osas ka teooria osas väljatooduga.

Kuigi emade lugudes kõlas läbi, et neil oli eelnev eelaimdus, et nende poeg võib olla homoseksuaalne, siis selle fakti reaalne teadasaamine mõjub üldiselt esmalt siiski šokina (LaSala, 2000; GLIK kodulehekülg). Mõne ema loos paistis see läbi teadasaamisest tuleneva ehmatus või esmaste vihatunnete kogemise. Mõni ema aga tõi selgemalt ning pikemalt välja

läbi oma meenutuste, kui raskelt see reaalselt isegi füüsiliselt mõjus, sest antud uudise teadasaamine võttis nii jõu kui ka une pikaks ajaks. Oma tundeid vabastati läbi nutmise, kuid seda püüti hoida nii oma poja kui ka teiste inimeste eest varjus. Võiks öelda, et tegu on perioodiga, kus ema ise justkui varjuks „kappi“, et uut olukorda mõtestada isekeskis ning sellega kohanema hakata.

Esimene pool aastat ma, ma arvan, et on ebareaalne mõelda, et ma üldse ei maganud, aga minuarust ma ei maganud üldse. Sest ööd olid lõpuks need, kui ma sain rahulikult nutta. (Kadi)

... et mis ta siis ikka, ega ... läksin kööki, nutsin natuke nagu ikka ... ma ei mäletagi. (Kaiu)

Kadi tõi välja, et teadmine poja homoseksuaalsusest oli tema jaoks hullem kui igasugune füüsiline valu. Teiste sõnadega, seda valu kirjeldades tõi ta paralleeli erivajadusega sündinud lapse ema emotsioonidega, kust peegeldus läbi tema enda algne tugev aktsepteerimatus ja uskumus, et homoseksuaalsus tähendab seda, et poja elus „läheb kõik raskeks, ta ei saagi õnnelikuks saada“ (Kadi). Ehk et taaskord võitlus selle vahel, mis on n.ö. normaalne ja mis ebanormaalne.

Kujutan ette see võib olla midagi sellist, kui naine sünnitab haigeid lapsi, kes ei hakka omadega toime saama ... et et noh tõesti et noh, et mis tast saab ja ta ei saa nagu hakkama, ta ei aktsepteeri teda ja midagi sellist võib see olla. (Kadi)

Kedi räägib oma loos aga sellest, et tema jaoks oli teadasaamine pigem kergendus. Seda just seetõttu, et nii sai ta kinnitust oma eelaimdusele ega pidanud enam sellega seotud mõtteid isekeskis mõlgutama. Peale teadasaamist ei pidanud ta enam „muretsema ja kartma, et äkki on ta gei“. Teadasaamine oma poja homoseksuaalsusest lõpetab emade varasemad kahtlused, luues piiri, kust enam tagasi minna ei saa. Selline aktsepteerimine on üldiselt emade poolt harvem nähtus (Seidman, 2002 viidatud Martin, jt. 2010 kaudu).

Ja siis esimene reaktsioon oli, kui ta ütles, et on gei, esimene reaktsioon oli: ah ei midagi hirmsat ei ole ... juhtunud [kehakeel vabastav ja naer] et ee ja siis teine reaktsioon oli, et

nüüd on see lõplik, et nüüd enam ei ole seda lootust, et et mõtled, et et äkki ikkagi ei ole gei.
(Kedi)

Tüüpiline reaktsioon emade poolt uudisele, et nende poeg on gei, on enese süüdistamine (Savin-Williams, 1998; GLIK kodulehekülg). Kuid ka sellel on mitmed erinevad küljed. Intervjueeritud emade lugudes võis näha enese süü otsimist selles, et poeg on gei või ka selles, mida emana on valesti tehtud, et poeg pole varem oma vanemaid usaldanud piisavalt, et rääkida. Emad võtsid poja varasemat „kapisolekut“ isiklikult, justkui märgina, et pojapoolne varasem varjamine õõnestab nende emarolli, kes peaks olemas olema lapse jaoks ka raskematel hetkedel ja seda käsitleti kui läbikukkumist emana. See viitab ka Saltzburgi (2004) poolt väljatoodud nartsissistliku trauma olemusele. Emad väljendasid oma pettumust, mida nad peale teadasaamist tundsid, et miks poeg polnud neile varem rääkinud. Sellega seoses väljendati ühelt poolt uskumust, et kui oleks varem sellest teadnud, siis oleks saanud ehk midagi muuta. Muuta miskit oma kasvatustrategiates, et pojast poleks saanud homoseksuaal. Teiselt poolt aga uskumust, et kui oleks varem teatud, siis oleks saanud muuta oma varasemat ebatolerantsuse väljendamist ja olla pojale rohkem toeks. Kuigi mõisteti, et pojalt olid omad põhjused, miks ta varem ei rääkinud, võtsid emad seda isiklikult, isikliku solvanguna. Siin võib näha dominantse narratiivi mõju ema-lapse läheduse kohta, kus ema tunneb ennast mitte normilevastavana, kui tema ja lapse vahel sellist usaldust ning lähedust ei ilmnenud.

Ja siis järgmine tunne oli õudne solvumine. Solvumine ja pahameel ja nagu selline läbikukkumise tunne, et mu laps on X (vanus) ja ta alles nüüd räägib mulle seda. Et mida olen mina valesti teinud, et ta ei ole mind enne usaldanud. /.../ A ma saan muidugi aru ka, et noh, ta on rääkinud palju lugusid, et kuidas vanemad on reageerinud ja ja ma saan aru, et ta kartis /.../ ta nagu kartis, et et kui kui mina temast ära pööran, et siis noh et et tal ei ole nagu kedagi. Ütlesin, et kuidas sa nagu võisid seda arvata, et mul nagu ei mahu see pähe, et kuidas minu laps võis arvata, et ma pööran tasta ära [ärrituses ja valju häälega] aga kui ma näen, või noh näen? Ma ei näe kedagi, ma kedagi ei tunne, a ma kuulen neid lugusid, et noh .. pööratakse ära .. heidetakse perekonnast välja, et siis võib-olla jah (Kedi)

Alguses on üldiselt ikkagi emade jaoks raske leppida kohe oma poja homoseksuaalsusega ning tihti peale kogetakse kohanemise protsessis eituse etappi (LaSala, 2000; GLIK kodulehekülge). Seda ilmselt eriti tugevalt siis, kui lapsevanem on varasemalt suhtunud homoseksuaalsusesse heteronormatiivselt. Ka läbiviidud intervjuudes kohtasin emadepoolset lootust, millesse nad uskusid peale teada saamist, et ehk on võimalik siiski poja seksuaalset orientatsiooni muuta. Seda ehk isegi rohkemal määral seetõttu, et neil endal oli raske uue teadmisega leppida, kui seetõttu, et oleks usutud reaalsesse võimalusse, et inimese seksuaalset orientatsiooni saab muuta.

Ma mõtlesin, et seda annab ikka veel muuta ja mõjutada, mingil ajal ma arvasin nii .../.../ et teatud aeg ma nägin seda, et asja annab muuta ... aga täna ma näen seda, et asjad on nii ja asjad jäävad nii Sest ma ikkagi alguses seda omaks ei võtnud. (Keiu)

Kõige raskemaks emotsiooniks emade jaoks seoses poja homoseksuaalsusest teadasaamisega, mida tajusin intervjuude jooksul, oli valu ja pettumust, mida valmistab emadele teadmine, et neist ei saa nüüd oma poja kaudu vanaema. Kohati jäi mulje, et selle teadmisega toime tulemine on isegi raskem, kui toimetulemine teadmisega oma poja homoseksuaalsusest. Antud teema tundlikkust ja valulisust peegeldas asjaolu, et väga pikalt oma narratiivides sellest ei soovitud rääkida, justkui hoiti valusat teemat vaka all, sest sellest pikemalt rääkimine võib haiget teha. Kui aga jutt siiski sellele läks pikemalt, siis võis näha nukrust ja pisaraid ning kuulda ohkeid ja naeru, mis väljendas kaitsereaktsiooni antud teema tundlikkuse ees. Osad emad rääkisid selgeid lugusid sellest, kuidas nad on ennast vanaemana ette kujutanud ning neid narratiive kandis teatav heldimus ettekujutusest, mida tähendaks olla vanaema oma poja lapsele.

Ei ole mul järeldõlve enam, see on kurb lihtsalt et e. üks me kõik vananeme ju ja tahame vanaemad olla ja ja noh, see on võib-olla on nagu see kõige valusam osa ... mis nagu haiget teeb. (Kaiu)

Mõtlen koguaeg oleks võinud juba viieaastane laps olla kellega ma oleks X (koha nimi) ja pargi juures jalutamas käinud ja näidanud talle ilusaid maju ja ... asjadest rääkinud ... see on kurb jah. (Kadi)

Mõnel juhul paistis ka, et ema jaoks on oluline saada vanaemaks, kuid seejuures ei pea lapselaps olema ilmtingimata poja oma, vaid aktsepteeritav oleks ka see, kui poeg saaks isaks kasvõi läbi lapsendamise, kui see oleks seadusandlikult võimalik, või läbi elukaaslase varasemate laste kasvatamise. Sel viisil toimuks emade jaoks näiline normaliseerimine, mille läbi emad saaksid siiski vastata elutsükli narratiivile, kus eeldatakse vanavanemaks saamist ühiskonna poolt.

Noh eks ma olen omas ajas mõelnud, et minust võiks ikka vanaema saada kunagi /.../. Ma omas unistuses mõtlesin seda, et noh et see oleks see tee minu jaoks saada saada ikkagi ... seda et minu poeg kasvatab kellegi teise last siis. (Keiu)

Kokkuvõtlikult võib öelda, et oma poja homoseksuaalsusest teadasaamine on emade jaoks üldiselt šokeeriv ning sellele järgnevad nii enesesüüdistused kui ka olukorra eitus. Samuti kogetakse kurbust, mis kaasneb sellega, et poeg ei vasta heteronormatiivsetele ootustele ning seetõttu ei ole ka emal võimalust saada vanaemaks.

Ettevalmistatus

Uues olukorras, mida toob endaga kaasa poja homoseksuaalsusest teadasaamine, olevad emad jätavad ennast tihtipeale oma murega üksi ning samamoodi ei otsinud tolles uuringus osalenud emad teadlikult infot ning abi, et uue olukorraga toime tulla. Võib aimata, et kuna emadel on üldiselt raske uue olukorraga leppida, siis läks kogu energia oma valu varjamiseks ja pisaratesse valamiseks ning selle taustal ei tundunud abi ja info otsimine kuidagi lohutava või toetavana. Infoga mitte kurssi viimine rääkis ka sellest, kuidas emad ehk sisimas eitasid veel antud teemat ja teemaga mitte kurssiviimine oli selle väljendus. Kui aga tegu pole eitusest tuleneva info ja toe otsimise vältimisega, siis nähti, et olukord on naguniigi paratamatus, mida muuta ei saa.

Ausalt öeldes, kui ma päris aus olen, ma ei ole nagu suuremalt selle kohta uurinud ... ma ei tea, võib-olla ma lihtsalt ei taha ... ma nagu ei ole see, ma nagu ei ole võtnud kätte, et ma nagu uurin selle, et e ... on nagu on. (Kaiu)

Või ma ei tea, võib-olla ei näinud ma vajadust ... et no mis see muudab? Tõenäoliselt ei muuda [väga vaikselt] On nagu on ... (Kedi)

Vaatamata sellele, et otseselt ei otsitud emade endi sõnul infot, siis vaadates narratiive lähemalt, räägivad need siiski sellest, et mingil hetkel on nad vastavat infot lugenud ja sellest võiks järeldada, et seda vähemal või rohkemal määral ka vajanud. Kuna emadele jäävad silma ajakirjanduses aeg-ajalt ilmuvad vastavasisulised artiklid ning neil on kujunenud oma arvamus meediakajastuste suhtes, siis võib näha, et mingit laadi info registreerimine oma meelte abil on eelnevalt toimunud. Lisaks ajakirjandusest loetud artiklitele on emad lugenud infot internetist, mis oma olemuselt omab rohkelt informatsiooni ning pakub lugejale teatavat konfidentsiaalsust. On vaadatud ka internetifoorumeid ning kommentaare, kus homoseksuaalsuse teema on olnud ühel või teisel moel arutlusel, kuid peamiselt on sellised leheküljed valmistanud emadele pettumust ja teinud veel rohkem haiget. Emad ei pruugi alati lugeda erinevaid homoseksuaalsusega seotud väljaandeid, kuna neil on ilmtingimata vajadus lisainfo järele, vaid seetõttu, et kuna teema puudutab nüüd ka neid, siis vastavasisulised teemad pakuvad isiklikult huvi.

... noh mina nagu praeguse seisuga vajadust ei tunne ... jah aga see viimane raamat, mis nüüd ilmus, seda ma tahaksin lugeda küll, ma olen juba öelnud see on see Kapist välja, esseede kogumik nagu ma aru sain, toda vist esitleti 26ndal Tallinnas. /.../ ... ma arvan selle loeksin läbi küll... noh. Ma ei tunne küll praegu, et oleks midagi mida ma peaksin enda jaoks veel kindlasti selgeks tegema. (Keiu)

Vahel nagu olen kuskilt foorumitest lugenud, et keegi suure ehmatusena kirjutab. Siis hakkab igasugust asju vastu tulema. /.../ Mitte sellised foorumid, vaid lihtsalt mingid jumala tavalised naistekad /.../ et, poeg tuli kapist välja. Sellist pealkirja näen, siis ma loen. Mingeid ekstra foorumeid ma, a la et mingeid neid kodulehti mingeid, no neid ma olen vahel ainult sellepärast vaadanud, et mu poja elukaaslane teeb seda. Ega väga mind see teema, selles

mõttes ei huvita, et õudsalt vahiksin neid. Või kui ma nende juures mingeid gei ajakirju. Mul nagu selles mõttes ei paku huvi tegelikult. (Kadi)

Eelnevast võis näha, et vanemad ise otseselt vajadust info järele tagasivaates ei näinud ning teadlikult seda ka ei otsitud. Küll aga jäi kõlama, et abi pakub vanematele uue olukorra tundmaõppimisel ja sellega toimetulemisel poegade teadlikum ning vähem või rohkem ettevalmistatud „kapist väljatulek“ (Kütt, 2007), mis seisnes näiteks emadele infomaterjalide andmises ja avatuse väljendamises antud teemast rääkimiseks.

Jaa seda ta tegi kohe peale seda, kui ta seda mulle ütles, siis ma lugesin küll. Eiii, midagi ma ikka lugesin, mitte et üldse mitte. Aga see oli lihtsalt sihuke terminid ja asjad ja ... (Kaiu)

Noh ma üritasin selgeks teha jah endale ja Kaspar (nimi muudetud) ise tõi mulle mõned raamatud, mille pealkirja ma enam ei mäleta ... (Keiu)

Seda, et mingit laadi info kättesaadavus homoseksuaalsusega seotud teemadest on aga geide emadele vajalik ja oluline, nähti tagasivaates. Kui näiteks Kadi meenutas aega, kuidas tema nooruses suhtuti homoseksuaalsusesse ning see teema oli veelgi rohkem vaka all kui tänapäeval, siis nägi ta, et tänu info liikumisele on teema enda suhtumine samuti muutunud.

Jah, ma nüüd mõtlen nüüd nendel vanematel noh minuealiste vanematel näiteks, neil polnud kuskilt infot võta. Kuidas nemad sellest välja tulid, ma küll ei tea ... võib-olla tõesti jah ... et olekski jäänud nagu mingi ... ma ei tea, must vatitekk pea kohale koguaeg ... ennast süüdlasena tundnud ja ma ei tea, võib-olla tõesti ... (Kadi)

Analüüsi käigus selgus, et vähene varasem kokkupuutumine adekvaatse homoseksuaalsust puudutava infoga, mõjutab ka emade suhtumist homoseksuaalsetesse inimestesse. Kui teadlikkus on suurem, siis see toetab ka leppimist (Kon, 2004), kuna kummutab emade jaoks juba eos mitmed müüdid, mis tavaliselt võivad mõjuda pärssivalt leppimisele oma poja homoseksuaalsusega. Näiteks Kedi narratiivist peegeldus juba varasem teadlikkus sellest, kuidas ühiskonnas on aegade jooksul püütud homoseksuaalsust ravida, kuid et tänaseks päevaks on selgeks tehtud, et homoseksuaalsus ei ole haigus, mida ravida. See võis olla ka

üks argument, miks tema leppimine poja homoseksuaalsusega paistis olevat kiirem kui teistel emadel.

Ei ma ei mõtle, et ta nüüd muutub tagasi, ma ei ole kuulnud, et sellist asja juhtuks. Ei, ei mkm. Ei, ma ei ürita teda psühholoogi juurde viia ega psühhiaatri juurde ega kirkusse ega ega kuskile et ...ei ma seda ei arva ... (Kedi)

Kadi loost peegeldus aga, et varasem ebaadekvaatne info ja teadlikkus sellest, kuidas ühiskonnas suhtutakse erinevustesse ning sellest tulenev isiklik suhtumine geidesse, muutis ka leppimise oma poja homoseksuaalsusega raskemaks ning pikemaks. Seda ilmselt seetõttu, et algselt tuli oma varasemaid uskumusi muuta läbi uue info kogumise. Saades teada poja homoseksuaalsusest ja seejärel ennast teemaga kurssi viies ning läbi poja kogumuste geide igapäevaelu puudutavate külgede tundmaõppimise, muutus Kadi suhtumine leebemaks.

Ma ju tean ise, kuidas sellesse suhtun. No ma ei olnud ju asju uurinud, ma lihtsalt ... leidsin , et teised noored inimesed kasvatavad lapsi ja nemad tõmblevad niisama ringi. /.../ ma ei saa nagu enam midagi pahasti öelda [naer] loomulikult, eks ma olen nüüd ennast natuke harinud ka, eks ma olen, noh ikka teemas sees. (Kadi)

Teistega rääkimise vajalikkus ja varjamine

Kuulates emade lugusid, sai selgeks, et geist poja omamine on selline teema, millest ei taheta, ei julgeta ega söandata kellegagi rääkida. Emade kohmetusest ja pidevast sõnade otsimisest oma loo jutustamisel peegeldus, et emadel polnud kujunenud selgeid sisemisi narratiive, mida kuulajaskonnale esitada. Pigem välditakse sellest rääkimist kellegagi ja teema kerkib üles vaid siis, kui keegi otsesemalt uurib. Emad pigem nägid, et teistele rääkimine ei oleks neid kuidagi saanud aidata ja õigem on see valu enda sees läbi elada. Seda ka seetõttu, et kuna tutvusringkonnas teadaolevalt pole sarnases olukorras olevaid emasid ning on teadlikkus, kuidas üldisemalt homoseksuaalsusesse suhtutakse, siis pigem jäetakse rääkimata, kartes saada negatiivset tagasisidet, mis võiks kuidagi mõjutada ja muuta tuttavate arvamust nende

perekonnast. Seeläbi muutuvad mõned lapsevanemad ka sotsiaalselt eemaletõmbunuks (Saltzburg, 2009).

Ma ei ole sellest üldse rääkinud ... võib-olla paarile inimesele rääkisin ... noh niimoodi, et nad said aru, aga noh mitte niimoodi otse ... /.../ ... aga miks ma peaksin sellest teistele inimestele rääkima? (Keiu)

Üldiselt me ei ole arutanud. ... sest minu tuttavate seas ilmselt ei ole, ühesõnaga ma ei tea, et oleks nende peres sellist asja ja ja ... /.../ noh sõbrad suhtuvad minusse hästi ja, mu peresse hästi. Et e ja samas ma tean paljusid, kes suhtuvad geidesse halvasti ... et e et ilmselt ma ei tea, mis nad siis mõtleksid. (Kedi)

Tegelikult ma arvan, et see oli väga õige tegu esimene aasta sellest mitte kellelegi rääkida, siis ei suutnud mitte kellegi arvamust või haletsust kuulda – siis ma lihtsalt pidin selle asja endas lihtsalt nii sügavalt läbi elama ... /.../ ma ei oleks sellega hakkama saanud, teiste inimeste arvamusega. (Kadi)

Kaiu tunnistas, et lisaks sellele, et ta ei ole väga teistega rääkinud oma poja homoseksuaalsusest, ei ole ta seda teemat veel ligi lasknud ning selgeks teinud ka endale. Ta usub, et tal on lihtsam elada, kui ta lepib lihtsalt olukorraga kui paratamatusega. Seejuures, erinevalt teistest intervjuueeritud emadest, tunnistab Kaiu vajadust rääkimise järele antud teemast kellegagi, kuid et realselt pole ta julgenud kellegi poole abisaamiseks pöörduda. Tõsiasi, et paljudel lapsevanematel pole kedagi sellist, kes oleks sarnane või mõistaks neid (Saltzburg, 2009), näitab, et on oluline, et emadel oleks kättesaadavad mingit laadi abi- või tugisüsteemid, et vältida nende ükski jäämist oma murega.

... võib-olla ja lihtsalt ei ole tahtnud seda, noh ma ei ole tahtnud sellele mõelda väga tihti. /.../ aga ikkagi ei ole mul sellest rääkida kellelegi /.../ ei saa teisi piinata kogu aeg siukse teemaga ja noh igal ühel on oma elu, ma ei saa ju ... üritame elada kuidagi ja ongi ... et eks ta ole jah, minu jaoks lahti mõtestamata asi veel. Iga päev elad ei saagi nagu aru, aga kui rääkima hakkad, siis on valus, vot ongi, et oleks kellegagi arutada, aga ei ole. (Kaiu)

Emadel on mitmeid põhjuseid, miks nad ei ole rääkinud teistega oma tunnetest ja mõtetest seoses sellega, et nende poeg on gei. Üldiselt ei tule inimeste tavavestlustes isegi teemaks kellegi seksuaalsest orientatsioonist rääkimine ja ilma otsesema toevajaduse omamiseta ei tõstata ka emad ise seda teemat. Teisalt on mitterääkimise taga paljud hirmud teiste inimeste reaktsioonide ees ja sellisel juhul hakkavad emad seda teemat vähem või rohkem teadlikult varjama. Varjamine iseenesest aga ei ole kerge ning tekitab sarnase olukorra „kapisolevate“ homoseksuaalsete inimestega, kes püüavad oma elu elada nii ning vältida teemasid, mis ei annaks märku nende normaalseks peetavast orientatsioonist kõrvalekaldumisest. Seega kogevad emad midagi sarnast, mida on kogenud nende pojad.

Selles mõttes, et tegelikult on see varjamine nii kohutav. See oli lihtsalt nii kohutav, kui sult keegi midagi otse küsib, ega siis ma suhtlen ju ainult inimestega, kellest ma ju hoolin, sest ega ma ju ei suhtlegi. Sest ega kellelegi ei taha ju otseselt valetada, laveerisin ja lihtsalt – piinlik on laveerida, piinlik on. (Kadi)

Emade narratiividest selgus, et püüdes mitte seltskonnas avaldada oma poja homoseksuaalset orientatsiooni, võib tuge leida sellest, et eesti keeles on kasutusel sõna „elukaaslane“, mis oma olemuselt on sooneutraalne. Emadele võib see mõjuda kergendavalt, kui tema jaoks ebamugavast olukorrast, mida tahtlik varjamine kaasa toob, väljatulemiseks, saab lihtsalt öelda, et tema pojalt kas on või ei ole elukaaslane, viitamata konkreetselt isiku soole ja orientatsioonile.

Selles suhtes on minul endal lihtne rääkida, et kui just ei taha, et kui keegi küsib, et kas ta on abiellunud, et ei, elukaaslane on küll, aga [naerab] igale ühele nagu ei ütle, et Eestis vabariigis ei ole neil lubatud abielluda. Et lihtsalt, et elukaaslane on küll ... (Kadi)

Ja siis küsisid, et kas Lauril (nimi muudetud) ka tüdrukut on. Ei ole ... siis teine sõbranna küsis, et või on tal mõni ... mees. Et eet noh tänapäeval on see nii normaalne. Ja siis see teine jälle, esimene sõbranna ütles et kuidas nii, mis sa räägid. Ma ütlesin, et ma arvan küll, et on normaalne, aga ei tal ei ole meest kah. ... jah, ma ei hakanud siis seletama, jah, et ta on gei. No tal ei ole meest ... tal ei ole elukaaslast ... (Kedi)

Paljud emad, saades teada oma poja homoseksuaalsusest, ei otsi tuge isegi mitte oma lähedastelt. Emad jäävad tihtipeale oma murega üksi ning üksindust elatakse valusalt läbi. Lähedaste suhete hoidmist peetakse aga stressiolukordades oluliseks positiivse suhtumise säilimiseks (Saltzburg, 2009). Tegelikuses aga elatakse rasked tunded ja mõtted läbi, kui üldse, omakeskis ning alles hiljem ollakse valmis sellest kellegagi rääkima. Intervjuudes kõlanud narratiivid aga rääkisid sellest, et kui emad rääkisid kellelegi lõpuks, peamiselt oma lähematele sõbrannadele, siis kogeti toetavat suhtumist. Emad mõistsid, et lähedaste positiivne suhtumine rajanes eelkõige sellel, et inimeses nähakse palju rohkemat, kui vaid homoseksuaalset orientatsiooni. Soov olla oma lähedasele inimesele, keda tuntakse ja hinnatakse muude omaduste tõttu, toeks, murrab üldiselt eelarvamused.

Aga noh, kuna minu lähedased inimesed on ikka sellised, kes ikka minu pojast ka väga hoolivad ... siis ei noh loomulikult kõik toetasid mind ... /.../ see tekitas kergendust küll. Selles mõttes, et tegelikult on see varjamine nii kohutav. (Kadi)

Üheks viisiks, kuidas on võimalik tunda õppida uut maailma, millega emad kokku puutuvad, saades teada, et nende poeg on gei, on sarnaste leidmine. Sarnaste leidmine näiteks kasvõi sellest teadmisest, et vaatamata sellele, et kellegagi väga ei soovita antud temast rääkida, pakub tuge siiski see teadmine, et selliseid emasid on veel ühiskonnas. Oma geist poja eluviisi kohta võib aimu saada, ilma otse küsimata, näiteks läbi teiste jälgimise.

Siis ma mõtlesingi nii, et see ei ole ei esimene ega viimane, nii paljud emad on sellest haiget saand. (Kadi)

Mis ma ise olen küll ennast tabanud, et ma olen hakanud vaatama nagu meesterahvaid, kes nagu koos käivad, kuidas nad suhtlevad ja ... et noh, muidugi ei tarvitse, nad ei tarvitse olla, aga noh ikkagi vaatad sellise pilguga, noh mõned jäävad lihtsalt silma, kes pidevalt koos käivad. Kuidas nad teineteisega käituvad ja ... (Kaiu)

Idee tugigruppidest, kust võiks leida sarnases olukorras olevaid emasid või kohtuda noorte geidega, oli miski, mis paistis emade jaoks võõrana. Kuid samas siiski millenagi, millest ehk isegi nad võtaks osa. Kuna emad väljendasid oma lugudes ka võrdlust teiste emadega ja

mõtisklesid selle üle, kuidas teised emad on reageerinud, siis see on märk, et seda laadi tugigruppidest võiks olla abi.

Noh ma olen küll kuulnud, et mõni inimene läheb lausa närvivapustuse ääre peale äärele, a ma isiklikult ei tea neid lugusid, nii isiklikult ei tea neid inimesi ma arvan, et mul ei ole nagu mingit tugisüsteemi vaja. Kuigi mind tegelikult e ee nagu teisest küljest huvitaks, et kuidas teised vanemad suhtuvad ja ja aga lihtsalt lihtsalt huvi mõttes, mitte et see minu suhtumist kuidagi muudaks või aga ... nüüd enne sellele vestlusele mõeldes, et siis ma just mõtlesingi et e et no et võib-olla olekski osadel vanematel nagu nagu võib-olla üksteisega kontakti, üksteisega kontakti või vähemalt tõesti nagu lugeda üksteise kogemustest et eee nagu kuskilt et et ee võib-olla oleks selline asi vajalik. (Kedi)

Vastavalt teoreetilisele osale ja saadud kogemusele narratiivintervjuude läbiviimisel leian, et emadele, kelle poeg on homoseksuaalne, võiks abiks olla narratiivteraapia, mida tutvustab näiteks Saltzburg (2007). Seeläbi oleks emadel esmalt võimalus lahti mõtestada ja anda tähendus toimunud sündmustele ning nende mõjudele ning teisalt annaks võimaluse rekonstrueerida tähendusi, mis ehk siiani teevad haiget ning piiravad lapsevanemate edasiliikumist kohanemise astmetel.

Poja homoseksuaalsusega leppimine

Põhiline strateegia, mida võis tajuda, mis on aidanud emadel oma poja homoseksuaalsusega leppida, on teadmine või mingil hetkel teadmise omaks võtmine, et poja seksuaalset orientatsiooni pole võimalik muuta. Seda arusaama toetavad ka enamused terapeute (Goggin, 1993). Seega intervjuueeritavad õppisid selle teadmiselega lihtsalt elama, sest oma pojale tulenevalt tema orientatsioonist selga keerata ei soovitud, olenemata sellest, et ema ise ehk ei pruukinud mõista homoseksuaalsust ning isiklikult taunis seda. Siinkohal ilmnis intervjuudes dominantne narratiiv ema armastusest kui millestki, mis on igavene ja sõltumatu. Poja homoseksuaalsust käsitleti kui olukorda, mis on elu paratamatus ja elu tuleb edasi elada sellest olenemata. Selline suhtumine pakub tuge isegi siis, kui realselt pole veel suudetud täielikult leppida poja homoseksuaalse orientatsiooniga. Võiks öelda, et emad loovad läbi

konfliktide lahendamise oma isiklike alternatiivseid narratiive, mis aitavad poja homoseksuaalsusega kohaneda.

Aga ma nagu ei ole tahtnud ... selleni jõuda et ... poeg on homo aga ta on minu poeg ja ta on mulle väga kallis. (Keiu)

Kuna tihtipeale võivad emad mingi aja eitada enda jaoks, et nende poeg on gei, siis üheks viisiks selles etapis on ka alternatiivsete tegevuste otsimine. Alternatiivsed tegevused viivad mõtted mujale ja säästavad emade tundeid sellest valust, mida nad äsja teadasaanuna tunnevad.

Mina ju püüdsin hirmsat moodi väga tubli olla. Otsisin endale igasugu tegevusi, jumal küll ... igal pool kus kus aga midagi oli, täpselt et mul oli kogu aeg tegemist, kogu aeg mõtlesin, et ma ei hakka nutma, terve kevade, terve suve ringi käisin. (Kadi)

Kindlasti paistis aga leppimisele kaasa aitavat teadmine, et pojalt läheb vaatamata oma normaalseks peetavast erinevale seksuaalsele orientatsioonile, elus hästi. Seda nii erialaselt kui ka eraelus. Seejuures nähakse ka, et pojalt endal on lihtsam, kui on olemas lähedased inimesed, kellega saab igapäevaselt suhelda ja kellele toetuda ka raskematel hetkedel.

... lihtsalt ma tahaks, et tal hästi läheks ja olekski kõik. /.../ Tal ikka on peret kellega suhelda, see on hästi oluline ... (Kaiu)

Et kõige olulisem on see, et ta on meie poeg. Et ta tuleks oma eluga kenasti toime/ .../ noh mulle tundub, et tema noh praegu on õnnelik, et ta on endale asjad teadvustanud ja on teisi asju, mis rohkem võib-olla probleeme tekitavad. (Keiu)

Mõistmine, et tegu on tavaliste inimestega, kes tulevad igati oma eluga toime, ilmselt ka kinnitab emadele, et nemad on kasvatanud oma poegi hästi ja võib leevendada emade enesesüüdistusi selles osas, et nemad on kuidagi seotud oma poja homoseksuaalsusega.

Kõik hakkas kergemaks minema siis kui ... kui mu poeg leidis endale armastuse /.../ ja kord korruga sain üha rohkem aru, et inimesed võivad täpselt samamoodi elada, täpselt samamoodi käivad vanematel külas, vanemad käivad neil külas ... sünnipäevad peetakse koos, jõulud peetakse kõik koos, et lihtsalt nüüd mõlemad on ühest soost. Minu arust samamoodi ehitavad oma kodu, hoolitsevad kodu eest. Et kõik on nagu täpselt sama, siis läks nagu asi kergemaks. /.../ Inimene on ju ikka see mis ta hobid on, mis ta töö on, et milleks ta õppind on. (Kadi)

Kedi toob välja, et tolerantne suhtumine üldisemalt on olnud aluseks oma poja homoseksuaalsusega leppimisel. Kuna ta peab ennast tolerantseks inimeseks, siis oli temal lihtsam kohe alguses aktsepteerida oma poja homoseksuaalsust. Kadi puhul oli aga lugu pigem vastupidine. Ema ei pea ennast ise tolerantseks inimeseks ning leidis, et ka seetõttu oli tal väga raske kohaneda. Ehk et emade leppimine oma poja homoseksuaalsusega on seotud nende varasema teadlikkuse ja avatusega homoseksuaalsuse suhtes.

Jah pean ennast tolerantseks inimeseks. /.../ ...no see ongi ja nagu alus ma arvan et üle saada. (Kedi)

Olukorraga toimetulekul mängib rolli ka ema ja poja omavaheliste suhete lähedus. Ükski ema ei väljendanud, et nende omavaheline suhtlus oleks vähenenud või külmemaks muutunud poja „kapist väljatuleku“ tõttu. Kui, siis muudel põhjustel, nagu näiteks elukohavahetus. Emade lood rääkisid sellest, et nende omavaheline lähedus pojaga ja suhtlemise tihedus on jäänud kas samale tasemele või muutunud isegi lähedamaks. Sest ilmselt tunnevad pojad, nähes, et ema ei keeranud peale homoseksuaalsusest teada saamist selga ning oma vanemaid saab usaldada ja neile läheb korda poja käekäik, suuremat usaldust ning on valmis rohkem rääkima oma igapäevasest elust.

Sellepärast et ta ikkagi räägib nüüd oma elust. Kui ta vahepeal ei rääkinud oma isiklikust elust kohe üldse mitte, siis siis nüüd ta ikkagi räägib jah. (Kedi)

Oluliseks toeks on emade jaoks poja homoseksuaalsusega leppimisel ka see, kui ülejäänud pereliikmetega on võimalik sellel teemal rääkida ning nendegi suhtumine on pigem aktsepteeriv ning vastastikku toetav.

Oma pere, oma pereliikmetega oleme rääkinud sellest /.../ Samamoodi ja, jah, samamoodi. Ma ausalt öelda/ mina ei arvanud et ta nii. Ma küll teadsin, et ta on homoseksuaalsuse suhtes kah tolerantne /.../ Samamoodi, täpselt samamoodi. Ei ole sellest probleemi. (Kedi)

Vahel muutub peale poja „kapist väljatulekut“ omavaheline suhtlus ka selles osas, et koos pojaga luuakse liit ja kokkulepped, et poja homoseksuaalsust varjata teiste perekonna liikmete eest (Appleby & Anastas, 1998; Savin-Williams, 1998). Sellised liidud tulenesid poja poolt peamiselt suunal, et isa teada ei saaks, vanavanemate osas oli raske aru saada, kelle initsiatiivil varjati. Küll aga võis näha, et vanavanemate ees varjamine tugines teadlikkusel, et tulenevalt keskkonnast, kust vanavanemad üles kasvasid, on neil tõenäoliselt jäigemad arusaamad homoseksuaalsusest ning seetõttu nad suure tõenäosusega suhtuks lapselapse homoseksuaalsesse orientatsiooni halvustavalt.

Ma ütlesin Laurile (nimi muudetud), et ta peab ise seda isale ütlema. Aga ta pikka aega ei ütlenud, ta kartis tegelikult isale öelda. (Kedi)

Aga jah, meie peres ei tea veel paljud seda. /.../ Vanemad inimesed ... nendega on natuke probleeme küll, et kas nad peavad teadma seda ... (Kaiu)

Aga noh seda me leppisime küll kokku, et kuidas me .. et mitte kohe alguses, et niimoodi tasapisi, et katsume ise alguses hakkama saada ... et siis ...siis nagu kujunes ka kõik kuidagi niiviisi et ee, et me ikka andsime teineteisele teada, et kui kaugemale me kellelegi rääkimisega me oleme nagu läinud. Et selliseid asju nagu ikkagi ja ... et noh otseselt kellelegi valetada ei tahtnud, et see oleks nagu natuke nõme olnud. Noh ma pole selline inimene ka. Mõnel inimesel tuleb selline vangerdamine jube hästi välja ... aga ei see oli raske. (Kadi)

Kõige enam jääb emade lugudest kõlama, et aeg on see, mis aitab uue teadmise ja olukorraga harjuda ning leppida. Aja faktorit peavad oluliseks ka mitmed autorid (Saltzburg, 2009), sest

ilmselt aeg on see, mis tuhmistab halvemad mälestused seoses teadasaamisega ning aeg on see, mille jooksul õpitakse uue olukorraga hakkama saama.

Tagantjärele, sellest on nii palju aega möödunud, et ma olen selle omaks võtnud. (Keiu)

...see mis alguses oli noh see ... ema armastusele lisandus see mingisugune hullult valulik ... osa. Aga nüüd on justkui endine kõik. Uskumatu, et see kõik on üle läinud tõesti. Tõesti selline nagu elu / just nagu see ema ütles, et igapäev enam haiget ei tee. Kui ma selle asja peale mõtlesin, eile mõtlesin, et ei tee kohe enam nagu üldse haiget. (Kadi)

Nagu eelnevast võib näha, läbivad emad oma poja homoseksuaalsusega leppimisel mitmeid faase ning nende läbimise edukus sõltub erinevatest faktoritest, mis peegelduvad nii üldlevinud narratiivide mõjust emadele, nende isiklikust teadlikkusest ning heteronormatiivsuse tasemest, kui ka võimalusest saada lähedastelt inimestelt tuge, sealhulgas oma pojalt. Erinevaid abi- ning tugisüsteeme ei pidanud intervjuueeritavad vajalikuks, kuid tutvudes emade lugudega lähemalt leian, et oluline on adekvaatse info kättesaadavus ning mingit laadi tugisüsteemid, nagu näiteks võimalus narratiivteraapiaks või tugigruppideks, võiksid olla ühiskonnas loodud ning kättesaadavad.

ENESEREFLEKTSIOON

Antud töö koostamisel pean kõige raskemaks, õpetlikumaks ning samas huvitavamaks nii narratiivintervjuude läbiviimist kui sellele järgnevat narratiivide analüüsi. Seeläbi kogesin ka narratiivide olulisust sotsiaaltöö aspektist, kuna iga inimese personaalse loo kuulamine annab võimaluse paremini mõtestada tema olukorda ning ümbritsevat ühiskonda, mis mõjutab tema eneseesitlust. Leian, et minu poolt valitud meetod oli tõhus, sest sain inimestele läheneda individuaalselt ning igapähele oli võimalus esitada oma lugu.

Kogesin, et narratiivide analüüsimine on pikaajaline ning omamoodi lõppematu protsess, sest inimeste lood ning nende esitused sisaldavad rohkelt nüansse, millele võiks tähelepanu pöörata. Kui algselt pidasin valimi suurust ebapiisavaks, siis analüüsi käigus mõistsin, et narratiivmeetodi esmakordseks kasutamiseks oli see piisav. Vastasel juhul oleks võinud mul tekkida raskusi lugude esitamisega ning sellel juhul oleks ma pidanud valima ehk mõne teise meetodi.

Antud töö on üks vähestest uurimustest Eestis, mis puudutab homoseksuaalsete inimeste vanemaid. Kuid kuna pean seda teemat iseenesest oluliseks, sest see puudutab ühte ühiskonnas ja sotsiaaluurimustes märkamatuks jäänud rühma, siis leian, et antud tööd võiks pidada sissejuhtavaks uurimuseks edaspidistele võimalikele uurimustele, mis seostuvad homoseksuaalsete inimeste vanematega.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli saada ülevaade homoseksuaalsuse päritoluperekonnale avalikustamise etapi tähendustest homoseksuaalsete noormeeste emadele ning seeläbi annab antud töö võimaluse nende paremaks mõistmiseks. Intervjuude käigus rääkisid oma loo neli homoseksuaalse mehe ema.

Läbi teooria ja uurimuse empiirilise osa on antud magistritöö andnud võimaluse „kapist väljatuleku“, kui sotsiaalse nähtuse paremaks mõistmiseks Eesti ühiskonnas, seda just läbi emade jutustuste. Emade lugudes peegeldub läbi ka erinevatest uuringutest ning meediakajastustest ilmnev tõsiasi, et Eesti ühiskond suhtub homoseksuaalsusesse ebatolerantselt ja emade isiklikud lood räägivad sellega seotud kannatustest. Vältimaks nii homoseksuaalse orientatsiooniga inimeste kui ka nende vanemate marginaliseerumist ning sellega seonduvaid probleeme on oluline, et ühiskonnas kajastataks homoseksuaalsusega seotud teemasid adekvaatselt. Samuti on oluline, et ka poliitilisel tasandil astutaks samme heteronormatiivsuse vähendamiseks ühiskonnas ning kaalutaks tõsisemalt perekonnaseadusesse muudatuste sisseviimist.

Saab öelda, et oma poja homoseksuaalsusega kohanemise etapp on eriti raske emadele, kes on tugevalt mõjutatud ühiskonnas üldlevinud narratiividest nii homoseksuaalsuse kui ka emaduse kohta ning see muudab ka nende endi leppimise oma poja homoseksuaalsusega raskeks. Tihtipeale jäävad emad oma murega üksi ning seda perioodi elatakse valusalt läbi. Tulenevalt sellest, kui tugevalt ema samastab või vastandab ennast dominantsete narratiividega, sõltub ka ema kohanemine oma poja homoseksuaalsusega. Nagu teooria osas sai väljatoodud ning nagu ka emade lood peegeldasid, sõltub leppimine paljudest faktoritest, nii isiklikest kui ka ühiskondlikest. Kui ema enda teadlikkus homoseksuaalsuse kohta on suurem ja teda ümbritsevad toetavad inimesed, siis jõutakse täieliku omaksvõtu faasi kiiremini. Kui aga ema on mõjutatud ning on ka seejuures ise heteronormatiivse suhtumisega, siis võtab oma suhtumise rekonstrueerimine kauem aega ning võib olla ema jaoks valulikum. Seejuures tuleb emal vastu astuda nii enda isiklikele kui ka dominantsetele narratiividele nii emadusest kui homoseksuaalsusest. Läbi isiklike konfliktide lahendamise loovad emad alternatiivseid

narratiive, mis soodustavad kohanemist oma poja homoseksuaalsusega. Siinkohal võiks emadele toeks olla oma suhtumise mõtestamisel ja rekonstrueerimisel narratiivteraapia.

Antud töö juures pean oluliseks, et läbi narratiivide esitasid emad teemasid, mida nemad pidasid tähtsaks ning neist olulisimaid käsitlesin magistritöö analüüsi osas. Koos teoreetilise osaga moodustab see nägemuse lapse homoseksuaalsuse avalikustamise etapist emade elus.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Abrums, M. E., Resnick, J., Irving, L. L. (2010) Journey or Destination? Evaluating Student Learning About Race, Class, and Privilege in Health Care. *Nursing Education Perspectives*, May/June 2010, Vol. 31 Issue 3, p160-166
- Appleby, G. A., Anastas, J. W. (1998) Not Just a Passing Phase. Social Work with Gay, Lesbian, and Bisexual People. New York: Columbia University Press
- Armesto, J.C., Weisman, G. (2001) Attributions and Emotional Reactions to the Identity Disclosure („Coming Out“) of a Homosexual Child. *Family Process*, Vol.40, No. 2: 145-161
- Austin, H., Carpenter, L. (2008) Troubled, troublesome, troubling mothers. The dilemma of difference in women's personal motherhood narratives. *Narrative Inquiry* 18:2, 378–392.
- Beatty, L. A. (1999) Identity Development Of Homosexual Youth And Parental And Familial Influences On The Coming Out Process. *Adolescence*, Vol.34, No. 135: 597-601
- Bergen, K. M. (2010) Accounting for Difference: Commuter Wives and the Master Narrative of Marriage. *Journal of Applied Communication Research*, 38: 1, 47-64
- Best, J. W. & Kahn, J. V. (2006) Research in education. Pearson Education Inc.
- Bocklandt, S., Horvath, S., Vilain, E., Hamer, D.H. (2006) Extreme skewing of X chromosome inactivation in mothers of homosexual men. *Human Genetics*, 118: 691–694
- Centerwall, E. (2001) Armastus! Tean, see ON olemas! Kuidas käsitleda koolis seksuaalsust ja isiklikke suhteid. Tallinn: Eesti Pereplaneerimise Liit
- D'Augelli, A. R. (2003) Coming Out in Community Psychology: Personal Narrative and Disciplinary Change. *American Journal of Community Psychology*, Vol. 31, No. 3/4: 343-354
- Devor, H. (1989) Gender Blending. Confronting the Limits of Duality. Indiana University Press
- Ezzy, D. (2002) Qualitative analysis: practice and innovation. Australia: Allen & Unwin
- Floresch, J., Longhofer, J.L, Kranke, D., Townsend, L. (2010) Integrating Thematic, Grounded Theory and Narrative Analysis: A Case Study of Adolescent Psychotropic Treatment. *Qualitative Social Work*, Vol. 9(3): 407–425
- Fraas, M. R., Calvert, M. (2009) The Use of Narratives to Identify Characteristics Leading to a Productive Life Following Acquired Brain Injury. *American Journal of Speech-Language Pathology*, Vol. 18: 315–328
- Fraser, H. (2004) Doing Narrative Research: Analysing Personal Stories Line by Line. *Qualitative Social Work*, Vol. 3(2): 179-201

Gey ja Lesbi infokeskus (GLIK) kodulehekülj www.gay.ee 10.02.2011

Gergen, K.J. (1998) Narrative, Moral Identity and Historical Consciousness: a Social Constructionist Account. <http://www.swarthmore.edu/x20607.xml> (20.10.2010)

Goggin, M. (1993) Gay and Lesbian adolescence - Moore, S., Rosenthal, D. *Sexuality in Adolescence*. London and New York: Routledge: 102-123

Green, R-J.(2000) "Lesbians, Gay Men, and Their Parents": A Critique of LaSala and the Prevailing Clinical „Wisdom“. *Family Process*, Vol. 39, No. 2: 257-266

Jamieson, L. (1998) *Intimacy: Personal Relationships in Modern Societies*. Cambridge/Oxford: Polity Press/Blackwell Publishers Ltd.

Jotz, Y. (1999) *Armastus, nauding ja seitsmes taevas*. Tallinn: Odamees

K.A.S.: Kaasatus. Avatus. Sallivus: käsiraamat noortega töötavatele inimestele. (2007) Tallinn: KITA & P

Kielty, S. (2008) Working Hard to Resist a 'Bad Mother' Label : Narratives of Non-resident. *Qualitative Social Work*, Vol. 7(3): 363–379

Kon, I. (2004) *Kuuvalgus koidikul. Omasooarmastuse palged ja maskid*. Ilo: Tallinn

Kon, I. (1987) *Interdistsiplinaarne seksuoloogia*. Valgus:Tallinn

Kontula, O., Poolamets, O. (2006) Seksuaaltervis ja seksuaalõigused. Suundumused Eestis. – Luhaäär, I. (toim.). *Seksuaalsus Eestis. Ajalugu. Tänapäev. Arengud*. Tallinn: Eesti Akadeemiline Seksuoloogia Selts: 321-342

Kotter, L. (2006) Homoseksuaalsusest Eestis. Luhaäär, I. (toim.). *Seksuaalsus Eestis. Ajalugu. Tänapäev. Arengud*. Tallinn: Eesti Akadeemiline Seksuoloogia Selts: 297-304

Kruger, L-M. (2003) Narrating motherhood: The transformative potential of individual stories. *South African Journal of Psychology*, 33(4), 198-204

Käbin, M. (2010) LGBT identiteetide konstrueerimisest. – Davidjants, B. (toim.). *Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transseksuaalsusest*. Tallinn: Eesti Gei Noored: 48-61

Kütt, P. (2007) Homoseksuaalsuse avalikustamine ehk „kapist väljatulemine“ Eesti geide näitel. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool

LaSala, M. C. (2000) Lesbians, Gay Men, and Their Parents: Family Therapy for the Coming-Out Crisis. *Family Process*, Vol. 39, No. 1: 67-81

- Malinauskas, G. (2011) *The Child Is Also Mine: a Narrative approach to the Phenomenon of Atypical Custodial Grandparenthood*. University of Lapland
- Mansilla, A. B. (2006) Structuring Conversational Narratives: The Function of Tense and Aspect in Narrative Episodes. *Bulletin of Spanish Studies*, Vol.83, No. 1: 99-123
- Martin, K. A., Hutson, D.J., Kazyak, E., Scherrer, K. S. (2010) Advice When Children Come Out: The Cultural “Tool Kits” of Parents. *Journal of Family Issues*, 31(7), 960– 991
- Meiorg, M. (2010) Kommentaar Mets, R. artiklile Seadused ja homoseksuaalsus. Homoseksuaalide õigused Eestis. Davidjanst, B. (toim.). *Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transseksuaalsusest*. Tallinn: Eesti Gei Noored: 89-90
- Mets, R. (2010) Seadused ja homoseksuaalsus. Homoseksuaalide õigused Eestis. Davidjanst, B. (toim.). *Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transseksuaalsusest*. Tallinn: Eesti Gei Noored: 82-88
- Moore, S., Rosenthal, D. (1993) *Sexuality in Adolescence*. London, New York: Routledge
- Nõgel, I. (1991) How homosexuality is regarded among students in current Estonia. Parikas, U., Veispak, T. (toim.). *Sexual minorities and society: the Changing Attitudes toward Homosexuality in the 20th Century Europe. Papers presented to the international conference in Tallinn May 28-30, 1990*. Tallinn: Eesti TA Ajaloo Instituut: 115-121
- OECD (2011), *Society at a Glance 2011: OECD Social Indicators*, OECD Publishing
- Patton, M. Q. (2002) *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Edition 3. London: Sage Publications
- Priest, H., Roberts, P., Woods, L. (2002) An overview of three different approaches to the interpretation of qualitative data. Part 1: theoretical issues. *Nurse Researcher*, Vol.10, Nr.1: 30-42
- Riessman, C. K. (2008) *Narrative Methods for the Human Sciences*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publication
- Riessman, C. K., Quinney, L. (2005) Narrative in Social Work: A Critical Review. *Qualitative Social Work*, 4 (3): 391-412
- Poolamets, O., Haavio-Mannila, E., Kontula, O., Haldre, K. (2006) *Seksuaalsus Eestis. Ajalugu. Tänapäev. Arengud*. Tallinn: Eesti Akadeemiline Seksuoloogia Selts
- Poolamets, O., Uljas, J., Raun, M., Punab, M. (2000) *Mees muutumas maailmas*. Tallinn: Eesti Pereplaneerimise Liit
- Rosario, M., Hunter, J., Maguen, S., Gwadz, M., Smith, R. (2001) The Coming-Out Process and Its Adaptational and Health-Related Associations Among Gay, Lesbian, and Bisexual

Youths: Stipulation and Exploration of a Model 1. *American Journal of Community Psychology*, Vol. 29, No. 1: 133-160

Saltzburg, S. (2009) Parents Experience of Feeling Socially Supported as Adolescents Come Out as Lesbian and Gay: A Phenomenological Study. *Journal of Family Social Work*, 12: 4, 340 -358

Saltzburg, S. (2007) Narrative Therapy Pathways for Re-authoring with Parents of Adolescents Coming-out as Lesbian, Gay, and Bisexual. *Contemporary Family Therapy*, 29:57–69

Saltzburg, S. (2004) Learning That an Adolescent Child Is Gay or Lesbian: The Parent Experience. *Social Work* Vol. 49, No. 1: 109-118

Savin-Williams, R. C. (1998) The Disclosure to Families of Same-Sex Attractions by Lesbian, Gay, and Bisexual Youths. *Journal of Research on Adolescence*, 8(1): 49-68

Schindhelm, R. K., Hospers, H. J. (2004) Sex With Men Before Coming-Out: Relation to Sexual Activity and Sexual Risk-Taking Behavior. *Archives of Sexual Behavior*, Vol. 33, No. 6: 585–591

Schwandt , T. A. (2001) Dictionary of qualitative inquiry. Second edition. London: Sage Publications

Seale, C. (2004) Social Research Methods. A reader. London, New York: Routledge

Seutter, R. A., Rovers, M. (2004) Emotionally Absent Fathers: Furthering the Understanding of Homosexuality. *Journal of Psychology and Theology*, Vol. 32, No. 1: 43-49

Siiimets, T. 2004. Gei-geenid või kasvatus? *Pere ja Kodu* 20.06.2004

Strömpl, J. (2007) Meesuuringutes kasutatavad uurimusmeetodid. - Kutsar, D.(toim.). *Meesotsiaaluuringu subjektina*. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 2/2007. Tallinn: Sotsiaalministeerium: 21-36

Strömpl, J., Ilves, K., Alvela, A., Parmas, A., Soo, K. (2008) GLBT-inimeste ebavõrdne kohtlemine Eestis. Poliitikaanalüüs. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 1/2008. Tallinn: Sotsiaalministeerium

Talalaev, H. (2010) Eesti geiliikumine. Eesti võrdluses USA, Lääne- ja Ida-Euroopaga. – Davidjants, B. (toim.). *Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transseksuaalsusest*. Tallinn: Eesti Gei Noored: 106-115

The IUSY/ECOSY/IFM-SEI (2006) LGBT Organizing Handbook.

Van Den Aardweg, G. J. M. (1984) Parents of Homosexuals – Not Guilty? Interpretation of Childhood Psychological Data. *American Journal of Psychotherapy*, Vol. 38, No. 2: 180-189

Veispak, T. (1991) Homosexuality in Estonia in the 20th century: ideological and juridical aspects. - Parikas, U., Veispak, T. (toim.). *Sexual minorities and society: the Changing Attitudes toward Homosexuality in the 20th Century Europe. Papers presented to the international conference in Tallinn May 28-30, 1990*. Tallinn: Eesti TA Ajaloo Instituut: 105-114

Veske, C. (2010) Võim ja Homoseksuaalsus. – Davidjants, B. (toim.). *Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transseksuaalsusest*. Tallinn: Eesti Gei Noored ja autorid: 23-28

Wikipedia. Vaba entsüklopeedia <http://et.wikipedia.org> 10.02.2011

Vollmer, F. (2005) The Narrative Self. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 35:2: 189-205

Whitley, B.E., Kite M.E. (1995) Sex differences in attitudes toward homosexuality: a comment on Oliver and Hyde (1993). *Psychological Bulletin* Vol. 117, No. 1:146-154

Weeks, J. (1991) Historical approaches to homosexuality. - Parikas, U., Veispak, T. (toim.). *Sexual minorities and society: the Changing Attitudes toward Homosexuality in the 20th Century Europe. Papers presented to the international conference in Tallinn May 28-30, 1990*. Tallinn: Eesti TA Ajaloo Instituut: 7-15

LISA 1.

Magistritöö, mille jaoks teen Teiega intervjuud, on jätk 2007. aastal Tartu Ülikoolis sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialal valminud bakalaureusetööle “Homoseksuaalsuse avalikustamine ehk “kapist väljatulemine” Eesti geide näitel. See teema on Eesti ühiskonnas teravalt üleval ja mitte alati just positiivses valguses.

Homoseksuaalse orientatsiooni avalikustamise protsess on keeruline, hõlmates segaseid ning vastandlikke tundeid ja mõtteid ning erinevaid käitumismustreid. Tihtipeale on vanematele teavitamine toimunud juhuslikult ning isegi kui varem on sellele võimalusele mõeldud, on siiski reaalsed väljaütlemise situatsioonid tekkinud ootamatult. See toob omakorda endaga kaasa erinevaid emotsioone nii perekonnale kui ka homoseksuaalsele noormehele endale.

Bakalaureusetöö näitas seda, et iga inimese lugu on erinev ning ka vanemate reaktsioonid on erinevad. Seetõttu palungi Teil järgnevalt pikemalt rääkida ka oma lugu sellest, kuidas Teie saite teada, et Teie poeg on homoseksuaalse orientatsiooniga ning mida see teie jaoks tähendas. Teie lugu on konfidentsiaalne, teie isik jääb anonüümseks, hetkel ma salvestan meie intervjuu analüüsi eesmärgil, kuid uuringutulemustes esitan seda vaid lõikudena.

(1) Varasemad tähelepanekud poja seksuaalse orientatsiooni kohta:

Olite varem miskit tähele pannud.

Märkasite mingeid jooni et poeg oleks justkui püüdnud mittesõnaliselt teada anda.

- Millal, kui vana, mis siis toimus
- Mida tundis, mõtles, tegi
- Suhted pojaga

(2) Kuidas toimus poja homoseksuaalse orientatsiooni avalikustamine perekonnale

- Millal
- Mida tundis, mõtles, tegi
- Suhted pojaga

(3) Kuidas teadmine, et poeg on homoseksuaalne, muutis elu

- Mis on tunnetes, mõtetes, välises käitumises teisiti
- Mis on suhetes pojaga teisiti

Lõpetuseks palun Teil mõelda/rääkida/avaldada arvamust sellest, et kas ning millist laadi tugi- või abistamissüsteem oleks vajalik lastevanematele, kelle laps on homoseksuaalne.

(4) Abistamissüsteemi hinnang

- Millist laadi tuge või abi olete vajanud?
- Olete te seda otsinud ja saanud?
- Millist laadi abistamissüsteemid võiksid olla lastevanematele, kelle laps on homoseksuaalne?